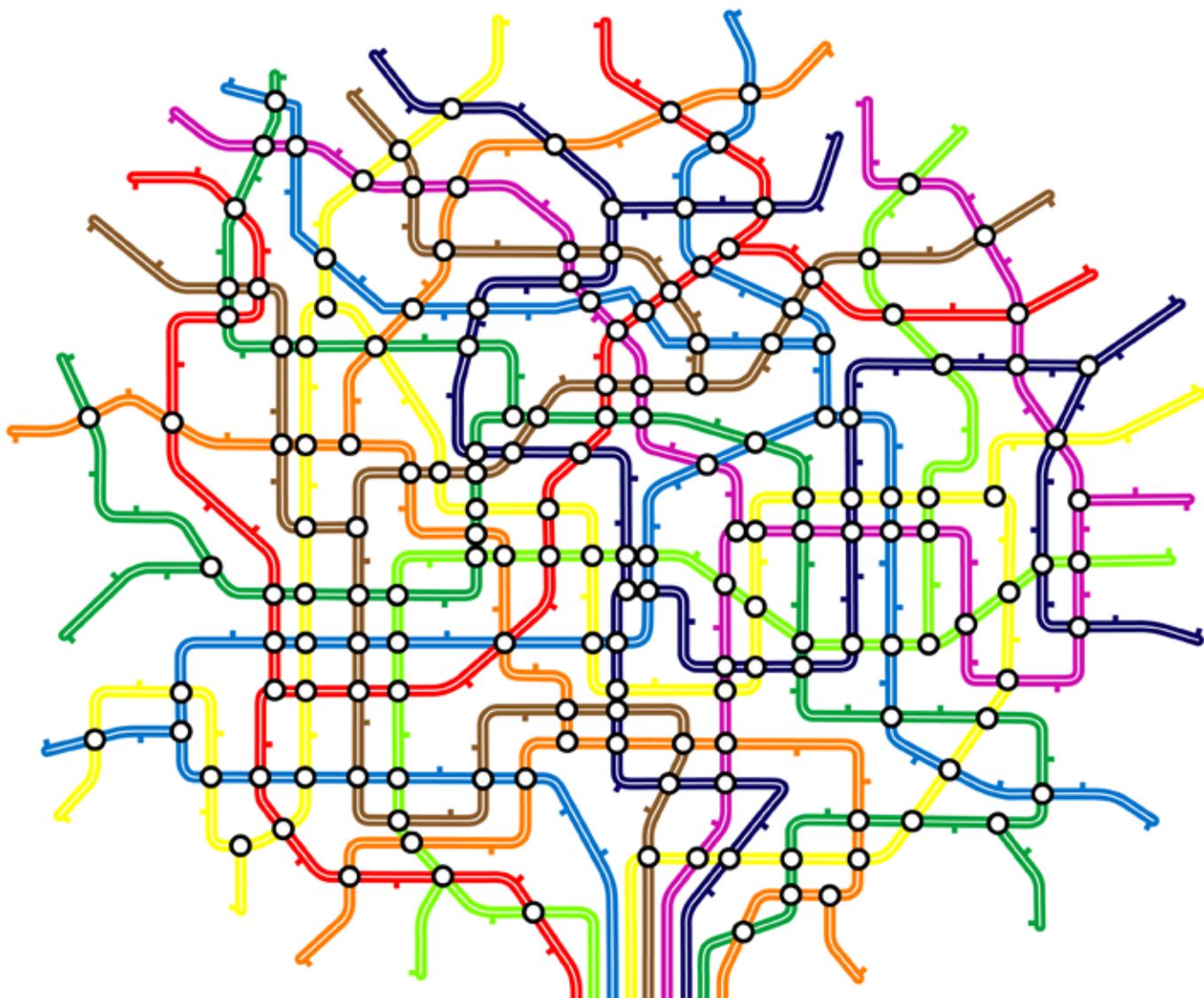

URPL

towards
recognition
of prior learning

Priznavanje prethodnog učenja u visokom obrazovanju – izazovi oblikovanja sustava

Lifelong
Learning
Programme

Priznavanje prethodnog učenja u visokom obrazovanju – izazovi oblikovanja sustava

Autori:

Grażyna Prawelska-Skrzypek

Beata Jałocha

Marina Shapira

Jamie Brogan

Pascal Lafont

Marcel Pariat

Nina Vranešević Marinić

Vanja Ivošević

Naslov:

Priznavanje prethodnog učenja u visokom obrazovanju –
izazovi oblikovanja sustava

Izdavač:

Institut za razvoj obrazovanja,
Preradovićeve 33 / I, 10000 Zagreb, Hrvatska, www.iro.hr

Za izdavača:

Ninoslav Šćukanec,
Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb

Urednice:

Grażyna Praweńska-Skrzypek, *Jagiellonian University, Krakov, Poljska*
Beata Jałocha, *Jagiellonian University, Krakov, Poljska*

Autori:

Grażyna Praweńska-Skrzypek, *Jagiellonian University, Krakov, Poljska*
Beata Jałocha, *Jagiellonian University, Krakov, Poljska*
Marina Shapira, *University of Stirling, Škotska, Velika Britanija*
Jamie Brogan, *Edinburgh Napier University, Škotska, Velika Britanija*
Pascal Lafont, *Université Paris-Est Créteil Val de Marne, Pariz, Francuska*
Marcel Pariat, *Université Paris-Est Créteil Val de Marne, Pariz, Francuska*
Nina Vranešević Marinić, *Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb, Hrvatska*
Vanja Ivošević, *Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb, Hrvatska*

Recenzentica:

Maria Próchnicka, *Jagiellonian University, Krakov, Poljska*

Prevoditeljica:

Martina Kado

Design and layout:

PARLOV UNA visual arts, Zagreb

Print:

PRINTERA GRUPA

Zagreb, 2013.

Publikacija je dostupna pod licencijom Creative Commons License:
Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND 3.0).

Lifelong
Learning
Programme

Projekt „Sveučilišni centri priznavanja prethodnog učenja - povezivanje visokog obrazovanja sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem” financiran je uz potporu Europske komisije u sklopu Programa za cjeloživotno učenje. Ova publikacija odražava isključivo stavove autora i Europska komisija nije odgovorna za način na koji se mogu koristiti u njoj sadržane informacije.

Ovaj projekt sufinanciran je od strane Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge. Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 852709.

ISBN 978-953-7901-16-5

Sadržaj

Uvodna riječ	7
1. Priznavanje prethodnog učenja – uloga i važnost u sustavu visokog obrazovanja.....	9
Cjeloživotno učenje i priznavanje prethodnog učenja.....	10
Razvoj priznavanja prethodnog učenja.....	14
Prednosti priznavanja prethodnog učenja	17
Prepreke i faktori uspjeha za učinkovitu provedbu priznavanja prethodnog učenja	18
Korak u budućnost: faktori koji doprinose dugoročnom razvoju priznavanja prethodnog učenja.....	19
Literatura	21
2. Priznavanje prethodnog učenja u europskom prostoru: komparativna perspektiva	23
Tijek razvoja u rangiranju napretka europskih zemalja u području priznavanja prethodnog učenja	24
Francuska – primjer visokorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja	30
Španjolska – primjer srednje visokorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja	31
Češka – primjer srednje niskorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja	32
Bugarska – primjer niskorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja	33
Tipovi pristupa u sustavima priznavanja prethodnog učenja	34
Prednosti, ishodi i rezultati priznavanja prethodnog učenja	37
Reprezentativni podaci o korisnicima priznavanja prethodnog učenja	38
Uzroci konvergencija	39
Uzroci divergencija	41
Zaključak	42
Literatura	44
3. Priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj	47
Uvod	47
Ključni faktori za uspjeh priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj	48
Škotski sustav obrazovanja i osposobljavanja	49

Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir	52
Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir i priznavanje prethodnog učenja	52
Politika cjeloživotnog učenja i institucionalni okvir za priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj	54
Glavne prepreke i izazovi u području priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj	54
Izazovi na razini društva	55
Društveno prihvaćanje	56
Zakonski okvir priznavanja prethodnog učenja	56
Izazovi na institucionalnoj razini	57
Prakse priznavanja prethodnog učenja na škotskim sveučilištima	58
Edinburgh Napier University	58
University of Stirling	61
Glasgow Caledonian University	61
University of Edinburgh	62
University of Glasgow	63
Sažetak i zaključci	67
Faktori koji su omogućili uspjeh priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj	67
Izazovi i prepreke priznavanju prethodnog učenja u Škotskoj	68
Literatura	70
4. Ključni faktori za provedbu priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju u novim članicama Europske unije – primjeri Hrvatske i Poljske	73
Kontekst za provedbu priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju u Hrvatskoj i Poljskoj	73
Uvođenje priznavanja prethodnog učenja	73
Uvjeti i faktori promjene u pristupima obrazovanju na institucijama visokog obrazovanja	74
Zakonski i javnopolitički okvir za priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj i Poljskoj	76
Zakonski i javnopolitički okvir za priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj	76
Zakonski i javnopolitički okvir za priznavanje prethodnog učenja u Poljskoj	77
Pregled hrvatskog sustava visokog obrazovanja u kontekstu provedbe priznavanja prethodnog učenja	78
Glavna obilježja i trenutni izazovi sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj	78
Budućnost priznavanja prethodnog učenja u Hrvatskoj	83
Ključni faktori u procesu implementacije priznavanja prethodnog učenja u Poljskoj	84

Društvena prihvaćenost i stavovi akademske zajednice spram priznavanja prethodnog učenja.....	84
Financijski resursi.....	85
Angažiranost dionika	86
Osiguravanje kvalitete	88
Dostupnost informacija i promidžba.....	88
Sažetak	89
Literatura.....	91
5. Izazovi pokretanja i upravljanja sveučilišnim centrom za priznavanje prethodnog učenja.....	93
Uvod	93
Razvoj sveučilišnih centara za priznavanje prethodnog učenja	94
Izazovi početnog razdoblja funkcioniranja akademskih centara za priznavanje pri Marylhurst University i Cork Institute of Technology	95
Struktura centra za priznavanje i njegove funkcije u procesu priznavanja prethodnog učenja.....	96
Nacrt i implementacija postupaka priznavanja.....	98
Priprema kandidata za vrednovanje ishoda učenja ostvarenih izvan formalnog sustava obrazovanja.....	100
Nacrt obrazaca, priprema i evaluacija zahtjeva za priznavanje prethodnog učenja.....	101
Zaključak.....	103
Literatura	104
0 autorima.....	105

Uvodna riječ

Priznavanje prethodnog učenja (*Recognition of Prior Learning*) omogućava utvrđivanje, dokumentiranje, vrednovanje i priznavanje ishoda učenja ostvarenih unatoč nedostatku formalnog obrazovanja u danom području – primjerice, kroz radno iskustvo ili razvoj osobnih interesa. Nadalje, podržava osobni i profesionalni razvoj pojedinaca. U smislu javnog upravljanja, priznavanje prethodnog učenja podržava razvitak ljudskog kapitala i poboljšanje stanja na tržištu rada. Provedba i razvoj priznavanja prethodnog učenja u ovom su trenutku prioritet u obrazovnim politikama regija, zemalja i Europske unije, kao i mnogih drugih država širom svijeta. Iako ga nisu sve zemlje prigrlile s istim entuzijazmom, čini se kako se više ne postavlja pitanje o njegovoj legitimnosti, ili se barem postavlja rjeđe. Umjesto toga, rasprave se vode oko pitanja njegove provedbe i funkcioniranja: kako bi takav sustav trebao izgledati da bi bio učinkovit, dostupan i kvalitetan. Nakon što su preduvjeti priznavanja prethodnog učenja uvedeni na razini strukovnog obrazovanja, sve više se javlja potreba za promjenama na razini visokog obrazovanja. Pojedinačne zemlje neprestano rade na daljnjem razvoju priznavanja, međutim ono se i samo ubrzano mijenja ukorak sa stvarnošću.

Ova publikacija predstavlja rješenja u području priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju različitih europskih zemalja, uključujući analizu dvije zemlje koje trenutno implementiraju dotične sustave: Poljske i Hrvatske. Projekt “Sveučilišni centri priznavanja prethodnog učenja – povezivanje visokog obrazovanja sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem” provele su organizacije iz obje spomenute zemlje – *Jagiellonian University* i Institut za razvoj obrazovanja (IRO) – zajedno sa *Edinburgh Napier University* (Škotska) i *University Paris-Est Créteil-UPEC* (Francuska). U sklopu projekta održan je prijenos inovacija (postupaka i rješenja u području priznavanja prethodnog učenja) predstavnicima *Jagiellonian Universityja* i Instituta za razvoj obrazovanja od strane *Edinburgh Napier University*, a uz nadgledanje stručnjaka iz Francuske. Ova je publikacija jedan od rezultata projekta: zajedno s pripremljenim i ispitanim postupcima i rješenjima, namjena joj je podržati razvoj priznavanja prethodnog učenja.

Projekt je pridonio razvoju priznavanja prethodnog učenja kroz razmjenu stručnosti i iskustava te uvide u proceduralne, zakonske i kulturne temelje potrebne za uspješnu provedbu priznavanja u kontekstu visokog obrazovanja. Dodatna europska vrijednost projekta jest univerzalnost osmišljenih rješenja, koja omogućuje prilagodbu pripremljenih instrumenata različitim tipovima institucija visokog obrazovanja koje planiraju ili već provode priznavanje prethodnog učenja.

1. Priznavanje prethodnog učenja – uloga i važnost u sustavu visokog obrazovanja

Grażyna Prawelska-Skrzypek, Beata Jałocha

Visoka dinamika promjena u današnjem svijetu nadaleko je priznata i prepoznata kao činjenica. Ne odnosi se samo na tehnološki i ekonomski razvitak, već – možda ponajviše – i na društvene promjene. Društvo znanja se velikom brzinom razvija u smjeru društva učenja. U društvu znanja obrazovne institucije igraju ključnu ulogu u procesima proizvodnje, razvoja i širenja znanja: visoko je obrazovanje među ovim institucijama donedavno uživalo visok status. U znanstvenoj literaturi, kao i raznim studijama OECD-a i UNESCO-a, tercijarno je obrazovanje predstavljalo žarišnu točku promjena koje su poticale preobrazbe u društvenom, ekonomskom i kulturnom životu različitih država, te se smatralo osnovnim instrumentom poticanja konkurentnosti između pojedinih regija i zemalja (Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009.; Marginson, van der Wende, 2009.). Dotad neviđen porast broja studenata bio je pokazatelj ove jedinstvene uloge visokog obrazovanja. U nekim su zemljama na prijelazu stoljeća znanstveni pokazatelji u području visokog obrazovanja prelazili stopu od 70% (Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009; OECD, 2012.). U 2006. godini je preko 61% žena i više od 57% muškaraca od 15 do 24 godina starosti završilo programe tercijarnog obrazovanja u zemljama Europske unije (EU-27) (OECD, 2012.). Posljednjih je desetljeća 20. stoljeća te na prijelazu u 21. stoljeće visoko obrazovanje, koje se još uvijek smatralo glavnim nositeljem inovacija, doživjelo preobrazbu u smjeru povećane osjetljivosti na potrebe poslovnog okruženja. 21. stoljeće bilježi povratak razvoju vještina budućih zaposlenika: takvo gledište dovodi u pitanje mogućnost – čak i legitimnost – usredotočenja tercijarnog sustava obrazovanja na ispunjenje trenutnih potreba gospodarstva. Kad je riječ o stavovima spram obrazovanja, u sve protočnijem ekonomskom okruženju raste uvjerenje kako je cjeloživotno učenje prijeko potrebno. Razvoju društava, između ostalog, doprinose stopa visokog obrazovanja njihova stanovništva te povećana mobilnost (geografska i profesionalna). Novo stanje stvari predstavlja znatan izazov za

institucije visokog obrazovanja, jer se počinje smatrati kako njihova funkcija poučavanja treba stvarati povoljne uvjete za proces stjecanja znanja u sklopu cjeloživotnog učenja, a korisnicima omogućiti potrebnu pomoć za vrijeme njegova trajanja. Više nije dovoljno preraditi kurikulume tako da odgovaraju potrebama trenutnog gospodarskog i društvenog okruženja – jednostavna prilagodba didaktičkih formi neće biti dostatna. Postalo je, bez ikakve sumnje, ključno razviti instrumente učinkovite potpore za rast pojedinaca otvaranjem fleksibilnih, alternativnih pravaca osobnog razvoja. Osobito važan kvalitativan zaokret predstavlja napuštanje ideje kako diploma visokog obrazovanja automatski jamči visoke kvalifikacije, koje bi pak pojedincu omogućile doživotni profesionalni uspjeh. U kontekstu ubrzanog tempa tehnološkog razvoja, promjena u načinu rada i brzine umnažanja znanja, za pojedinca je neophodno kontinuirano cjeloživotno učenje, na različitim mjestima te u različitim životnim situacijama. Pred sveučilištima je, dakle, izazov: mogu i dalje biti važan stadij u obrazovanju i razvoju sposobnosti osoba u procesu učenja, ili se pak mogu integrirati u njihov proces cjeloživotnog rasta, potvrđujući tako vlastitu kompetenciju i zadržavajući ulogu najprestižnijih institucija u obrazovnom sektoru.

Potreba da se sveučilišta uključi u procese cjeloživotnog stjecanja znanja prepoznata je u Povelji europskih sveučilišta o cjeloživotnom učenju (*European Universities' Charter on Lifelong Learning*), koju je 2008. predstavilo Europsko udruženje sveučilišta (*European University Association*). Tim se dokumentom definira jedan od osnovnih načina aktivnog uključivanja sveučilišta u potporu cjeloživotnom učenju – konkretno, uvođenjem priznavanja prethodnog učenja: *Kako bi se osiguralo da svi koji su u mogućnosti iskoristiti dobrobiti visokog obrazovanja to zaista i ostvare, neophodno je da sveučilišta razviju sustave vrednovanja i priznavanja svih oblika prethodnog učenja. To je osobito važno u kontekstu cjeloživotnog učenja u eri globalizacije gdje se znanje stječe u mnogo oblika i na mnogo načina* (European University Association, str. 6).

Cjeloživotno učenje i priznavanje prethodnog učenja

Prema definiciji UNESCO-a, učenje je proces pojedinačnog stjecanja ili modificiranja informacija, znanja, razumijevanja, stavova, vrijednosti, vještina, kompetencija i ponašanja koji se uspostavlja kroz iskustvo, praksu, proučavanje ili poučavanje. Rezultat učenja istovjetan je sa stečenim sposobnostima osobe u procesu učenja: što zna, razumije i može napraviti kao rezultat učenja (UNESCO, 2012.). Razlikujemo tri osnovna tipa učenja: formalno, neformalno i informalno.

Formalno obrazovanje ili formalno učenje definira se kao bilo koji institucionalni oblik obrazovanja, uključujući praktično osposobljavanje ili kvalifikacijske programe propisane zakonom, neophodan za odgovarajuće obavljanje određenog zanimanja (Prawelska-Skrzypek, 2011.). Sveučilišni studiji i završeni programi su u jednakoj mjeri integralan dio formalnog obrazovanja. Pri završetku takvog obrazovanja izdaje se službeni dokument koji potvrđuje da je njegov nositelj stekao određene kvalifikacije. Formalno učenje, koje se odvija u institucijama obrazovanja i osposobljavanja, priznaje nacionalna vlast, a kao rezultat se stječu diplome i kvalifikacije. Okvir formalnog učenja uređen je u skladu sa obrazovnim propisima u području nastavnčkih i drugih kvalifikacija, ili obrazovnih kurikuluma (UNESCO, 2012.)

Definicija **neformalnog učenja** obuhvaća sve institucionalne oblike učenja povrh kurikuluma obrazovanja i osposobljavanja nakon kojih se stječu kvalifikacije. Ono uključuje predškolski odgoj i poslijediplomske studije (takav je slučaj u Poljskoj) koji omogućuju nadogradnju znanja u sklopu posebnih područja obrazovanja. Primjer ovakvog tipa učenja predstavljaju programi usavršavanja, primjerice programi koje financira poslodavac koji želi da mu zaposlenici ovladaju novim računalnim softverom, ili pak tečajevi za nezaposlene koji žele steći/unaprijediti svoje znanje u nekom području, što bi im poboljšalo položaj na tržištu rada. Nakon ovakvih programa ne stječu se posebne kvalifikacije ili profesionalne licencije, no njihovi polaznici dobivaju nove informacije, produbljuju razumijevanje određenih fenomena i oblikuju mišljenje o njima te značajno razvijaju druge vještine i sposobnosti (Prawelska-Skrzypek, 2011.). Zbroj završenih programa osposobljavanja može rezultirati stjecanjem novih kompetencija. Iz tog je razloga potrebno adekvatno formalizirati njihovo priznavanje i vrednovanje. Neformalno učenje je tip učenja koji se odvija kao dodatak formalnom učenju ili kao njegova alternativa. U nekim je slučajevima usklađeno sa službenim propisima poučavanja i osposobljavanja, no i dalje ima veću prilagodljivost. Obično se održava u zajednici, kroz zaposlenje ili aktivnosti u sklopu organizacija civilnog društva (UNESCO, 2012.). Iako neformalno učenje ne vodi izravno do stjecanja kvalifikacija, njegovi se učinci mogu potvrditi, sakupiti i prenijeti u skladu sa uspostavljenim procedurama te, posljedično, mogu rezultirati i priznavanjem – kao sastavni dio skupa dokazanih postignuća (povezanih sa učenjem) potrebnih za određene kvalifikacije (potpune ili djelomične) (*Institut Badań Edukacyjnych*, 2013.).

Pojam **informalnog učenja** odnosi se na oblike neinstitucionalnog učenja, bilo da se odvijaju ciljano ili nenamjerno (nesvjesno). U doba informacijskog društva dostupni su mnogi otvoreni resursi informacija i znanja, što zainteresiranima omogućuje profesionalno usavršavanje.

Konkretno, profesionalne sposobnosti i vještine mogu se dodatno razvijati kroz iskustvo i praksu. Dobro vladanje profesionalnim vještinama bi – ukoliko ga prati i odgovarajuće znanje – trebalo omogućiti stjecanje formalne potvrde stečenih kvalifikacija (Prawelska-Skrzypek, 2011.). Informalno se učenje odvija u svakodnevnim situacijama, u obitelji, na radnom mjestu, u zajednici, ili pak kroz interese i privatne aktivnosti pojedinaca. Ono uključuje stjecanje novih kompetencija mimo kurikuluma koje provode institucije obrazovanja i osposobljavanja (bez pomoći predavača/instruktor/trenera), neovisno, s ciljem postizanja specifičnih rezultata učenja i/ili putem nenamjernog (nesvjesnog) učenja (*Institut Badań Edukacyjnych*, 2013.). Procesom priznavanja, vrednovanja i akreditacije/certificiranja, vještine stečene informalnim učenjem mogu biti priznate i doprinijeti stjecanju kvalifikacije. U nekim se slučajevima za informalno učenje koristi pojam *iskustveno učenje* (koje se može shvatiti kao praktično, empirijsko učenje), budući da se odnosi na stjecanje znanja kroz iskustvo (UNESCO, 2012., Doherty, 2012.).

Cjeloživotno učenje označava “bilo koji oblik kontinuiranog, dobrovoljnog i samomotiviranog učenja koje se tijekom cijelog života pojedinca odvija iz osobnih, društvenih ili profesionalnih razloga, u svrhu proširenja znanja, poboljšanja vještina/kompetencija i/ili unapređenja kvalifikacija” (*Valid Prediction Project*, 2013.). Prema definiciji OECD-a, cjeloživotno učenje obuhvaća “osobni rast i razvoj društvenih vještina u svim njihovim oblicima i kontekstima, kako u formalnim situacijama – školama, centrima strukovnog obrazovanja, institucijama tercijarnog obrazovanja i centrima obrazovanja odraslih – tako i u sustavima informalnog poučavanja – kod kuće, na radnom mjestu te u zajednici” (Eurydice, 2002., str. 10). Cjeloživotno učenje ima profesionalnu i osobnu dimenziju. Ono može rezultirati povećanjem profesionalne aktivnosti i zapošljivosti, razvojem prilagodljivosti zaposlenika u različitim djelatnostima, rastom razine obrazovanja u društvu i smanjenjem socijalne isključenosti (Drogosz-Zabłocka, 2008.). Kao posljedica shvaćanja vrijednosti i značaja cjeloživotnog učenja za osobni razvoj pojedinca javlja se inicijativa za stvaranjem uvjeta priznavanja i potvrde valjanosti kvalifikacija stečenih na različitim mjestima, u različitoj životnoj dobi i putem različitih oblika učenja. Priznavanje, vrednovanje i akreditacija kompetencija ključni su element koncepta cjeloživotnog učenja koji spaja njegove raznolike sastavnice (formalno, neformalno i informalno učenje, profesionalno usavršavanje, stjecanje radnog i životnog iskustva te profesionalnu mobilnost). P. Werquin (2011.) vjeruje kako priznavanje informalnog i neformalnog učenja ima promotivni potencijal za cjeloživotno učenje utoliko što prepoznaje njegovu vrijednost te pojedincima omogućuje pristup formalnom obrazovanju, a istovremeno omogućava šire promicanje njihovih kompetencija potencijalnim poslodavcima.

Priznavanje prethodnog učenja je priznavanje ishoda učenja postignutih izvan okvira formalnog obrazovanja. Valja primijetiti kako terminologija koja se pritom koristi nije jednoznačna. UNESCO-va definicija naglašava da je priznavanje, vrednovanje i akreditacija (*recognition, validation and accreditation*) svih oblika ishoda učenja praksa koja omogućava jasniju vidljivost i uvažavanje cjelokupnog spektra kompetencija (znanja, vještina i stavova) stečenih u različitim situacijama, na različite načine te u različitim životnim razdobljima (UNESCO, 2012.). Pojam priznavanje prethodnog učenja (*Recognition of Prior Learning*), koji koristimo u ovom dokumentu, najrasprostranjeniji je izraz u Europi kad je riječ o priznavanju svih oblika prethodnog učenja. Definicija koju smo usvojili naglašava izravnu povezanost sa priznavanjem specifičnih ishoda učenja ostvarenih izvan okvira formalnog sustava (to jest u sklopu neformalnih ili informalnih procesa učenja). Istovremeno, valja primijetiti kako razlike u službenoj nomenklaturi postoje već i u europskom prostoru: Francuska je usvojila izraz “priznavanje neformalnog i informalnog učenja” (*Validation of Non-formal and Informal Learning*), dok je u Velikoj Britaniji u upotrebu ušao pojam “akreditiranje prethodnog iskustvenog učenja” (*Accrediting Prior Experiential Learning*). OECD promiče izraz “priznavanje neformalnog i informalnog učenja” (*Recognition of Non-formal and Informal Learning*). Različiti termini su se pojavili i izvan Europe, primjerice: u Kanadi se najčešće koristi “vrednovanje i priznavanje prethodnog učenja” (*Prior Learning Assessment and Recognition*), u Koreji se susrećemo sa “stjecanjem akademskih stupnjeva samoobrazovanjem” (*Acquisition of Academic Degrees through Self-Education*), dok je u Meksiku u najširoj upotrebi pojam “akreditiranje i certificiranje prethodnih kompetencija i znanja” (*Accreditation and Certification of Previous Competences and Knowledge*) (Yang, 2012.; Werquin, 2010.). Usprkos jasnim razlikama u terminologiji, svi ovi pojmovi definiraju sličan raspon aktivnosti (Ranne, 2012.). Odnose se na utvrđivanje ishoda učenja ostvarenih kroz neformalno i informalno učenje, kao i na njihovo adekvatno dokumentiranje, vrednovanje i certificiranje nakon obavljene evaluacije. Priznavanje prethodnog učenja se stoga može definirati kao priznavanje ishoda učenja ostvarenih izvan okvira formalnog obrazovanja. Priznavanje prethodnog učenja ne uključuje priznavanje samog tijeka učenja, već se usredotočuje isključivo na specifične rezultate učenja. Kontekst učenja stoga ne igra nikakvu ulogu – važno je ono što je pojedinac u danom procesu naučio.

UNESCO pretpostavlja tri odvojene etape priznavanja prethodnog učenja, koje se odnose na: priznavanje, vrednovanje i akreditaciju (UNESCO, 2012.). U stručnoj se literaturi i praktičnoj upotrebi umjesto UNESCO-va pojma akreditiranja (*accreditation*) često koristi pojam “certificiranje” (*certification*) (Werquin, 2010.). **Priznavanje** (*recognition*) je proces dodjele

službenog statusa ishodima učenja i/ili kompetencijama, što može voditi prepoznavanju njihovih vrijednosti u društvu. **Vrednovanje** (*validation*) znači da su ishodi učenja ili kompetencije nekog pojedinca vrednovani od strane nadležnog tijela prema određenim standardima, putem prethodno propisanih metoda evaluacije. **Akreditacija/certificiranje** (*accreditation/certification*) – posljednja etapa u procesu priznavanja prethodnog učenja – predstavlja postupke koje nadležno tijelo poduzima na temelju vrednovanja ishoda učenja i/ili kompetencija, a nakon kojih dotično tijelo priznaje i potvrđuje stečene kvalifikacije (izdavanjem certifikata, diplome ili dodjeljivanjem titule), ili pak izdaje dokument sličan portfelju kompetencija. UNESCO-va studija navodi kako se u nekim slučajevima pojam “akreditacija” također koristi pri evaluaciji cjelokupne kvalitete servisa određene institucije ili kurikuluma (UNESCO, 2012.). Stoga se, kako ne bi došlo do zabuna, za ovu etapu aktivnosti vezanih uz vrednovanje prethodno ostvarenih ishoda učenja često koristi naziv “certificiranje”. Nadalje, P. Werquin (2010.) daje detaljniji opis procesa priznavanja u pet etapa: utvrđivanje, evaluacija (mjerjenje), vrednovanje, certificiranje i društveno prihvaćanje. Peta etapa procesa – **društveno prihvaćanje** potvrđenog neformalnog i/ili informalnog učenja – predstavlja javno prihvaćanje toga što neki pojedinac zna ili može napraviti. Ovo je ključna etapa procesa priznavanja prethodnog učenja, budući je njegov glavni cilj vizualizacija – kroz prizmu formalnog sustava – znanja, kompetencija i društvenih vještina stečenih kroz neformalno i informalno učenje.

Razvoj priznavanja prethodnog učenja

Priznavanje prethodnog učenja se smatra ključnim faktorom u razvoju koncepta cjeloživotnog učenja, budući da omogućava pripisivanje formalne vrijednosti (kakva bi općenito bila prepoznata na tržištu rada) ishodima učenja ostvarenima neformalnim odnosno informalnim putem (Werquin, 2010., str. 8). Nadalje, priznavanje se smatra protumjerom spram fragmentacije znanja, što također doprinosi individualnom krojenju profesionalnih usmjerenja.

Različite zemlje različito reguliraju pitanje priznavanja ishoda učenja ostvarenih izvan okvira formalnog obrazovanja. Prema P. Werquinu (2011.), neke države u tom smislu imaju jasne i nedvosmislene propise, dok u drugima to nije slučaj. Posljedično, u nekim je zemljama proces priznavanja podređen potrebama tržišta rada, dok druge uspoređuju kvalifikacije sa ishodima formalnog obrazovanja, uključivši tercijarne sustave. Implementacija priznavanja prethodnog učenja manje je složena u državama u kojima postoji službeni nacionalni kvalifikacijski okvir (*National Qualifications Framework*). Takav okvir omogućuje pridruživanje prepoznatih i prihvaćenih ishoda učenja pojedinim

razinama kvalifikacijskog okvira, kao i određivanje opsega kvalifikacija (npr. cjelovite ili djelomične). P. Werquin (2011.) ističe kako različite zemlje pri razvoju priznavanja slijede različitu logiku. Pritom se najčešće naglašava jedan element: uvjerenje kako priznavanje prethodnog učenja predstavlja drugu priliku za naobrazbu i certificiranje, otvarajući time pristup visokom obrazovanju bez potrebe za pohađanjem nekih dijelova formalnog kurikuluma, što omogućava potvrdu vještina koje su pojedinci stekli tijekom zaposlenja te općenito preoblikovanje sustava strukovnog učenja. Takvo opravdanje proizlazi iz ključnih problema neke zemlje. Primjerice, u razvijenim se zemljama, s visokim postotkom adolescenata koji napuštaju obrazovni sustav već na razini srednje škole, promiče mogućnost povratka u sustav – druga prilika koju omogućuje priznavanje prethodnog učenja (Kanada). S druge strane, u zemljama gdje vlada nedostatak kvalificirane i certificirane radne snage, vlade nastoje nadoknaditi ovaj nedostatak putem formalnog priznavanja ishoda učenja ostvarenih tijekom radnog vijeka: time se skraćuje trasa formalnog obrazovanja i ubrzava stjecanje kvalifikacijskih certifikata (Južna Afrika). Valja, međutim, naglasiti kako priznavanje prethodnog učenja nije isto što i certifikat kompetencija kakav izdaju poslodavci. Priznavanje vodi dodjeli diplome, titule ili certifikata koji omogućuju profesionalnu ili obrazovnu mobilnost usto što osiguravaju daljnji napredak u karijeri pojedinca (*Competences*, 2007.).

Priznavanje prethodnog učenja i njegov razvoj su trenutno tema žustre rasprave u zemljama EU, naročito u novim državama članicama. Ovi sustavi u brojnim zemljama postoje već niz godina (u Francuskoj, primjerice, od 1930.-ih) i neprestano se usavršavaju. Rasprava s jedne strane proizlazi iz rastuće svijesti o važnosti učenja kroz život, a s druge strane iz zahtjeva na razini EU koji države članice obvezuju na pojačanje aktivnosti u smjeru razvoja priznavanja. Priznavanje prethodnog učenja je integralni dio europskih javnih politika o cjeloživotnom učenju od 2001. godine. Velik korak prema potvrđivanju ishoda učenja izvan sustava formalnog obrazovanja bilo je odobrenje preporuka o Europskom kvalifikacijskom okviru Europskog parlamenta i Vijeća Europske unije 2008., što je uvelike doprinijelo uspostavi i razvoju nacionalnih kvalifikacijskih okvira u državama članicama (European Commission, 2012.). Time je postignuta veća usporedivost i razumljivost kvalifikacija za poslodavce, zaposlenike i državljane zemalja EU koji su u procesu učenja. Europska komisija i Cedefop su 2009. godine izdali publikaciju *European Guidelines for Validating Non-formal and Informal Learning* (“Europske smjernice za priznavanje neformalnog i informalnog učenja”, op. prev). Taj vodič služi kao savjetodavna potpora praktičarima i donositeljima javnih politika u području priznavanja jer nudi različite

moguće perspektive – individualnu, organizacijsku, nacionalnu i europsku. Služi kao praktičan alat čija primjena nije obvezna. Valja primijetiti kako je EU svjesna činjenice da u razdoblju ozbiljne ekonomske krize i posljedičnog vala nezaposlenosti, a uz sve starije stanovništvo, priznavanje ishoda neformalnog i informalnog učenja može Europi pomoći u borbi protiv nezaposlenosti povećanjem konkurentnosti i ekonomskog rasta te promicanjem mobilnosti putem otvaranja novih mogućnosti za učenje i rad populaciji koja nije na tržištu rada (European Commission, 2012.). Države članice EU obvezne su do 2018. godine staviti u funkciju rješenja koja bi omogućila priznavanje neformalnih i informalnih ishoda učenja. Prema preporuci Vijeća Europske unije od 20.12.2012., “države članice bi pojedincima trebale omogućiti priliku pokazati što su naučili izvan formalnog obrazovanja i osposobljavanja – uključivši iskustva mobilnosti, te iskoristiti ono što su naučili u svojim karijerama i daljnjem učenju” (*Official Journal of the European Union*, 2012.). Priznavanje prethodnog učenja je isto tako ključan dio strateškog dokumenta “Europa 2020”, koji promiče mobilnost zaposlenika i teži boljoj prilagodbi vještina potrebama tržišta rada u kontekstu sve starijeg stanovništva.

Osim formalnih razloga poput navedenih očekivanja na razini EU, postoji nekoliko drugih razloga zašto priznavanje prethodnog učenja, shvaćeno kao integralni koncept u sklopu cjeloživotnog učenja, valja dalje razvijati. Najprije, potrebno je otvarati fleksibilnije pravce obrazovanja, osobito kad je riječ o podzastupljenim skupinama u društvu. Priznavanje omogućuje ispunjenje navedenih očekivanja uvođenjem fleksibilnijeg pristupa kontekstima učenja. Nadalje, priznavanje podupire mobilnost i procese cjeloživotnog učenja. Također ide ruku pod ruku s porastom učinkovitosti u sustavu obrazovanja i osposobljavanja utoliko što pojedincima pruža potporu u pristupu obrazovnim mogućnostima u skladu s njihovim potrebama. Štoviše, priznavanje prethodnog učenja promiče jednake mogućnosti za vrednovanje vještina i kompetencija. Prema R. Ranneu, priznavanje isto tako pridonosi društvenoj uključivosti, smanjenju siromaštva i osnaživanju društveno marginaliziranih skupina (Ranne, 2012.).

Sveučilišta bi danas trebala pripremati studente za visoko diferencirane i individualizirane pravce razvoja (kako serijske, tako i konkurentne) jednako kao i za ostvarenje profesionalne karijere. Priznavanje prethodnog učenja bez sumnje predstavlja izazov za obrazovni sustav, naročito za institucije tercijarnog obrazovanja. Akademska je zajednica primorana promijeniti pristup obrazovanju jer priznavanje prethodnog učenja izjednačava vrijednost znanja i drugih ishoda učenja ostvarenih u različitim okolnostima s rezultatima postignutima u akademskoj naobrazbi, što pak omogućava optimalno

iskorištavanje potencijala raznolikih pravaca stjecanja znanja i vještina (*Competences*, 2007.). Stvari se, međutim, ne događaju same od sebe, stoga je potrebno promišljeno djelovanje i priprema sustava te, iznad svega, jačanje povjerenja u točnost i pouzdanost provedenih priznavanja i izdanih certifikata.

Prednosti priznavanja prethodnog učenja

Iz primjera zemalja s razvijenim sustavima priznavanja prethodnog učenja, poput Velike Britanije i Irske, vidljivo je kako priznavanje ima brojne prednosti, kako za pojedince, tako i za društvo u cjelini. Ono pruža potporu pripadnicima ranjivih skupina u društvu i olakšava povratak studenata zrelije životne dobi u akademski kontekst, motivirajući ih da se angažiraju u daljnjem obrazovanju (*National Qualifications Authority of Ireland*, 2006.). Pojedinci, organizacije i cjelokupno društvo imaju izravne koristi od priznavanja prethodnog učenja. Pojedincima ono nudi ekonomske, obrazovne i društvene prednosti (Werquin, 2010.). Financijske prednosti uglavnom proizlaze iz smanjenja troškova formalnog obrazovanja. To je naročito važan argument u zemljama gdje su školarine visoke. Skraćanjem trajanja postupka priznavanja kvalifikacija stečenih izvan formalnog sustava (npr. na radnom mjestu), priznavanje omogućava brži i jeftiniji način akreditiranja ishoda učenja. Iako postupci priznavanja prethodnog učenja obično uključuju neku vrstu financijskih naknada, ono ipak pruža priliku pojedincima koji si iz različitih razloga – financijskih ili osobnih – ne bi mogli priuštiti formalno tercijarno obrazovanje. Obrazovne prednosti priznavanja povezane su s motivacijom pojedinaca da nastave sa stjecanjem znanja. Pojedinci kojima su kvalifikacije potvrđene kao dio formalnog tercijarnog kurikuluma često odluče pristupiti daljnjem obrazovanju kako bi stekli profesionalnu titulu. Zahvaljujući priznavanju, oni koji iz raznoraznih razloga nisu bili u mogućnosti nastaviti obrazovanje na tradicionalan način dobivaju “drugu priliku” (Werquin, 2010.). Prema P. Werquinu (2010.), među društvenim je prednostima priznavanja prethodnog učenja pozitivan učinak na izgradnju društvene kohezije, među čijim je osnovnim elementima jednak pristup kvalifikacijama.

Priznavanje prethodnog učenja isto tako donosi prednosti za samo sveučilište, ali i nastavno osoblje. Prvo, studenti koji studij započinju nakon postupka priznavanja prethodnog učenja obično posjeduju široko znanje i vještine iz praktičnog iskustva i profesionalnih aktivnosti, što može pozitivno utjecati na kvalitetu nastave (*VET-HE Project*, 2013.). Dalje, priznavanje prethodnog učenja daje predavačima jedinstvenu priliku za prijenos stručnosti i rezultata vlastitih istraživanja izravno u praktično okruženje. Institucije formalnog

obrazovanja također imaju koristi: priznavanje im može poslužiti u privlačenju većeg broja studenata, što je u kontekstu demografskog pada neprocjenjivo. Postupcima priznavanja može se znatno razviti suradnja s potencijalnim poslodavcima. U kontekstu naglih promjena u potražnji za određenim vještinama, bilo bi dobro razmisliti o nekoj vrsti “međusektorske eksternalizacije”, u kojem bi se sveučilišta usredotočila na ono što najbolje rade – usavršavanje kompetencija neophodnih na višoj razini, dok bi se specijalističke profesionalne vještine razvijale na radnom mjestu.

Poslodavci, koji imaju najviše interesa u formalnom priznavanju kvalifikacija svojih zaposlenika, kroz priznavanje prethodnog učenja dobivaju osnovne informacije o razini kompetencija svojih radnika. Također mogu odabrati korištenje priznavanja prethodnog učenja kao faktor motivacije zaposlenika.

Na globalnoj je razini važno naglasiti kako priznavanje prethodnog učenja može izravno doprinijeti postizanju glavnih nacionalnih ciljeva svake zemlje. Većina vlada članica EU ubraja razvoj društva temeljenog na znanju – društva konkurentnosti i ekonomskog rasta – među svoje glavne strateške ciljeve. To bez iznimke povlači ulaganje u ljudski kapital i posljedično, uz primjenu učinkovitog sustava cjeloživotnog učenja, obuhvaća okvir priznavanja kvalifikacija (Werquin, 2010., str. 59).

Prepreke i faktori uspjeha za učinkovitu provedbu priznavanja prethodnog učenja

Postoji niz prepreka za uspješnu implementaciju priznavanja prethodnog učenja. Najprije, valja primijetiti kako je u mnogim zemljama, primjerice Poljskoj ili Hrvatskoj, priznavanje prethodnog učenja u sektoru visokog obrazovanja praktički nepoznato. Različita shvaćanja koncepta priznavanja dovode do niza pogrešnih i iskrivljenih predodžbi. I dalje prevladava “tradicionalni” način razmišljanja, za koji je karakteristično izrazito povjerenje u tradiciju i kulturu formalnog obrazovanja i jasno nepovjerenje spram neformalnog i informalnog učenja (Ranne, 2012.). U mnogim državama, pogotovo onima koje su se tek prihvatile provedbe priznavanja, zapreke mogu proizlaziti iz troškova postupaka te manjkavog pristupa informacijama, naročito kod socijalno ranjivih skupina. Štoviše, jedna od nedvojbenih zapreka je uvriježena percepcija da su postupci priznavanja složeni i dugotrajni te da im ishod nije siguran (Ranne, 2012.). Među ključnim je faktorima, i često velika prepreka adekvatnom funkcioniranju procesa priznavanja, nedostatna uključenost svih zainteresiranih strana, manjak interesa za

proces od strane poslodavaca, koji često proizlazi iz zabrinutosti da bi zaposlenici mogli tražiti povišice (Early, 2012.).

Iskustvo zemalja koje uspješno provode priznavanje prethodnog učenja upućuje na niz elemenata u prilog učinkovitom razvoju priznavanja. Prije svega, od ključne je važnosti shvaćanje da se učenje može odvijati bilo gdje, a ne samo u sklopu formalnog obrazovanja. Budući da adekvatno funkcioniranje priznavanja iziskuje određene resurse – financijske i ljudske, važno je jasno definirati odredbe o njegovu financiranju. Zaposlenicima koji će u procesu priznavanja obavljati različite djelatnosti treba omogućiti osposobljavanje koje bi ih pripremilo za buduće zadatke. Među važnim je faktorima i dobro osmišljen sustav koji može osigurati visoku kvalitetu usluge. Prvi i najvažniji korak u izgradnji povjerenja spram priznavanja je funkcionalan sustav osiguravanja kvalitete. Umrežavanje, suradnja i razmjena iskustava među nacionalnim i međunarodnim organizacijama može znatno doprinijeti uspjehu ove misije. Iskustvo je pokazalo kako suradnja i međusobne konzultacije zainteresiranih strana, primjena jasnih standarda i kvalifikacijskih okvira, kao i visoko razvijene metode evaluacije, temeljene na kompetencijama, čine ključne faktore uspjeha priznavanja prethodnog učenja (Ranne, 2012.).

Korak u budućnost: faktori koji doprinose dugoročnom razvoju priznavanja prethodnog učenja

Kako bi se priznavanje prethodnog učenja moglo dugoročno razvijati, neophodno je osigurati nekoliko elemenata. Prije svega, izrazito važan faktor u usavršavanju priznavanja u sklopu visokog obrazovanja, osobito u zemljama gdje je sustav u začecima (ili još ne postoji), jest dobro osmišljena, opsežna javna politika informiranja zainteresiranih strana. Među njima mogu biti pojedinci i zaposlenici, kao i institucije u visokom obrazovanju te donositelji odluka. P. Werquin (2010., str. 10) navodi kako se priznavanje svakako može razvijati uz jasnu komunikaciju i nedvosmislene informacije o prednostima koje proizlaze iz ovog procesa i same njegove prirode. Dalje, među elementima koji mogu utjecati na budući razvoj priznavanja je uvođenje transparentnih i jasnih postupaka. Čini se kako priznavanje prethodnog učenja može predstavljati istinsku alternativu formalnom učenju samo ako se izbjegne prevelika birokratizacija postupaka priznavanja. Priznavanje može postati trajnim elementom sustava obrazovanja uz uvjet da mu status bude izjednačen s formalnim obrazovanjem. Na to se može utjecati dobro promišljenim, pouzdanim sustavima osiguravanja kvalitete, kako na razini obrazovne institucije, tako i na nacionalnoj razini.

Na kraju naglasimo kako priznavanje prethodnog učenja svakodnevno dobiva na važnosti u sustavu tercijarnog obrazovanja te – unatoč bojaznima akademske zajednice – ne predstavlja nikakvu prijetnju formalnom učenju. Štoviše, broj odraslih osoba koje se vraćaju u sustav formalnog visokog obrazovanja mogao bi, zahvaljujući priznavanju, znatno porasti. Priznavanje i certificiranje ishoda neformalnog i informalnog učenja moglo bi pojedince motivirati da učenje nastave unutar okvira tercijarnog obrazovanja (Werquin, 2010.). Zahvaljujući priznavanju prethodnog učenja, koncept cjeloživotnog učenja više nije samo apstraktna ideja, već učinkovit instrument u razvoju društva učenja.

Literatura

Altbach, Ph. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009.). *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. Pariz: UNESCO.

Competences for lifelong learning 2007, FREREF.

Doherty, O. (2012.). RPL at Letterkenny Institute of Technology (LYIT). *EURASHE Seminar on Recognition of Prior Learning (RPL): Flexible Ties within Higher Education*. Prag.

Drogosz-Zabłocka, E. (2008.). *Kształcenie ustawiczne – model na przyszłość?* (u:) J. Górniak, B. Worek, ur. *Kształcenie przez całe życie: perspektywa Małopolski*, WUP Kraków, str. 15-28.

European Centre for the Development of Vocational Training. (2009.). *European guidelines for validating non formal and informal learning*. Luksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission. (2012.). *Proposal For A Council Recommendation On The Validation Of Non-Formal And Informal Learning*. Bruxelles.

EUA. (2008.). *European Universities' Charter on Lifelong Learning*, Bruxelles.

Eurydice. (2002.). *Uczenie się przez całe życie: rola systemów edukacji w państwach członkowskich Unii Europejskiej*. Varšava: FRSE.

Instytut Badań Edukacyjnych. *Słownik kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji*. Dostępno na: <http://www.krak.org.pl/pl/slownik>.

Key Data on Education in Europe 2009, EACEA, P9 – Eurydice, Bruxelles.

Marginson, S., van der Wende, M., (2009.). *The New Global Landscape of Nations and Institutions (u:) Higher Education to 2030, vol. 2, GLOBALISATION*, Centre for Educational Research and Innovation OECD, str. 17-62.

National Qualifications Authority of Ireland. (2006.). *Principles and Operational Guidelines for the Recognition of Prior Learning (RPL) in Further and Higher Education and Training*. Dublin.

OECD. (2012.). *Grade Expectations How Marks and Education Policies Shape Student's Ambitions*, PISA, OECD Publishing. ISBN 978-92-64-18752-8.

Prawelska-Skrzypek, G. (2011.). *Perspektywy rozwoju w Polsce uczenia się przez całe życie* (u:) G. Prawelska-Skrzypek, M. Frankowicz (ur.) *Od standardów do jakości szkoleń w Małopolsce*, WUP, Kraków, str. 41-62.

Rada Unii Europejskiej. (2012.). ZALECENIE RADY z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego (2012/C 398/01). *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej*.

Ranne, R. (2012.). Overview of RPL's Role and Position within the EHEA. *EURASHE Seminar on Recognition of Prior Learning (RPL): Flexible Ties within Higher Education*. Prag.

UNESCO. (2012.). *UNESCO GUIDELINES for the Recognition, Validation and Accreditation*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

Valid Info Project. Promocja i walidacija pozaformalnog i nieformalnog uczenia się: Przykłady w dziedzinie integracji osób niepełnosprawnych oraz mediacji międzykulturowej. Przewodnik Europejski. http://www.valid-info.eu/pdf/guide_POL.pdf?aebbeb4c897d3d1ede31ecc289a5f4fb=26943b1fa6194531a72cfb4a25e25d87

VET-HE Project. Vet – He: Bridge Between Vocational And Higher Education. Validation and recognition of learning outcomes from vocational education to higher education. National Policies in Recognition of Prior Learning from Vocational to Higher Education. Dostupno na: http://vethe.pbworks.com/w/file/etch/59011734/20120920_Summary_of_national_policy_Final.pdf

Werquin, P. (2010.). Recognising Non-Formal and Informal Learning: Outcomes, Policies and Practices. OECD-Publishing, Paris, str. 91.

Werquin, P. (2011.). Recognition of Non-formal and Informal Learning Outcomes: Theory and Evidence. National RPL Conference: Bridging and Expanding Existing Islands of Excellent Practice, Johannesburg, 23 February 2011.

Yang, J. (2012.). The relevance of UNESCO Guidelines on RVA of the Outcomes of Non-formal and informal Learning to higher education. EURASHE. Prag.

2. Priznavanje prethodnog učenja u europskom prostoru: komparativna perspektiva

Pascal Lafont, Marcel Pariat

Priznavanje prethodnog učenja se zasniva na povećanju vrijednosti znanja, *know-how*-a i vještina stečenih u neformalnim i informalnim kontekstima učenja (Schwartz, 2004.) u svakodnevnom životu. Donositelji odluka u političkim, ekonomskim i socijalnim pitanjima mnogih zemalja su toga svakako svjesni, budući da promiču institucionalizaciju i internacionalizaciju procesa priznavanja (Lafont, 2013.a) kako bi “potaknuli praćenje stečenog znanja i vještina i pojašnjenje vještina koje traže tvrtke... naposljetku, kako bi potaknuli sve pojedince da nastave sa učenjem tijekom cijelog života (Merle, 2008., str. 43). Premda su navedene vještine bogat izvor ljudskog kapitala, nisu svi pojedinci svjesni njihovih potencijalnih vrijednosti te stoga ne uživaju njihove prednosti, pogotovo kad im je teško dokazati stečene vještine, dokumentirati ih, ili se čak raspitati o tome kako ih dokumentirati (Cifali, André, 2007.). Priznavanje neformalnog ili informalnog učenja ne čini ljudski kapital samo po sebi, međutim čini ga vidljivijim i povećava njegovu vrijednost za društvo u cjelini. U nekim je zemljama važno jer predstavlja potvrdu vještina pojedinaca i omogućava im da (ponovno) uđu u sustav formalnog učenja, no može li regulirati nepravilnosti u neravnomernom obrazovnom sustavu (Maillard, 2007.)?

Uspostavljanje mjera priznavanja prethodnog učenja može, primjerice, kandidate osloboditi nekih kolegija ili dijelova kurikuluma čijim sadržajem su već ovladali te im tako omogućiti brži, učinkovitiji i jeftiniji završetak formalnog obrazovanja. Unatoč tomu što “svugdje u svijetu postoji sistematizacija mjera i procesa koji odraslim osobama omogućavaju identifikaciju vještina” (Boutinet, Belisle, 2009., str. 3), cilj je ovog poglavlja preispitati uvjete implementacije i privilegirane pristupe koji stoje na raspolaganju tržišnim inicijativama, javnim vlastima, državi i socijalnim partnerima. Uvjetuju li ovi pristupi specifične prakse i procese legitimacije? Na koji način ovi instrumenti doprinose

promjenama u stavovima te proizlaze iz poteškoća uzrokovanih kako asimilacijom neoliberalnih strategija participativnog upravljanja, tako i prepoznavanjem iskustva stečenog u nastojanjima da se iznova promisli socijalna pravda u području jednakosti položaja u društvu (Dubet, 2010.)? Postoji li zajednička strategija među europskim zemljama kad je riječ o cjeloživotnom učenju (Colardyn, Bjornavold, 2004.)? Postoje li i dalje razlike uslijed kulturnih čimbenika koji određuju mogućnosti provedbe ovih instrumenata? Sva ova pitanja vode do individualnih sudionika u visokom obrazovanju, institucija i organizacija koje u ovom trenutku prolaze preobrazbu i ukazuju na višestruke perspektive spram istog problema (Géhin, Auras, 2011.).

Naša se hipoteza temelji na činjenici da su u europskim zemljama na djelu brojne socijalne transakcije te da se stoga mogućnosti provedbe instrumenata priznavanja prethodnog učenja i njihova razvoja ne razlikuju samo vremenski i prostorno, već prema individualnim i kolektivnim strategijama, kao i prema kulturnim kontekstima, koje u današnje vrijeme osobito karakterizira organizacijska namjera da se kod subjekata potakne promišljanje (Wittorski, 2009.). Na metodološkoj se razini naš pristup ubraja u komparativne perspektive, što omogućava preispitivanje dimenzija i kriterija koji određuju uvjete eksperimentiranja i institucionalizacije postupaka priznavanja iz primarnih dokumentarnih izvora (znanstvenih članaka, tekstova pojedinačnih i skupina autora, europskog registra neformalnog i informalnog učenja). Riječ je o dvostrukoj poziciji praktičara-istraživača: s jedne smo strane članovi povjerenstava u evaluaciji ostvarenog učenja u svojstvu savjetnika kandidatima, zaposlenici zaduženi za željene diplome, treneri savjetnikâ u sklopu konvencionalnog okvira koji naše sveučilište povezuje sa nekim organizacijama rada; s druge smo strane istraživači u međunarodnom komparativnom kontekstu, s ciljevima koji se odnose na priznavanje vrijednosti iskustva. Ta nam je pozicija omogućila pregled nad kretanjima koja su u posljednjem desetljeću obilježila naše savjetodavne djelatnosti, aktivnosti vrednovanja i transfera u području priznavanja prethodnog učenja.

Tijek razvoja u rangiranju napretka europskih zemalja u području priznavanja prethodnog učenja

Ako javne vlasti pokazuju sve više interesa za međunarodnim usporedbama u području obrazovanja i osposobljavanja, razlog je tomu uvjerenje da takve usporedbe omogućuju oblikovanje i provedbu učinkovitih javnih politika koje bi afirmirale njihove kapacitete za doprinos poboljšanju ekonomskih i socijalnih perspektiva, promicanju učinkovitog upravljanja

obrazovnim sustavima te mobilizaciji dodatnih resursa kako bi se udovoljilo rastućim zahtjevima. Stoga, iako sve rang-liste europskih zemalja po pitanju priznavanja prethodnog učenja ukazuju na to da u svim članicama Europske unije postoje zajednički interesi (Annen, 2013.), ne smiju se zanemariti napori drugih zemalja u ovom području na međunarodnoj razini. Izazovi i mogućnosti vezani uz provedbu priznavanja potakli su istraživanja u Južnoj Africi (Hendricks, Volbrecht, 2003.; Sutherland, 2006.) te brojne eksperimente i institucionalizacije priznavanja prethodnog učenja u Maroku, Tunisu, Koreji (Choi, 2007.), Kanadi (Balleux, 2005.; Goyer, Landry & Leclerc, 2006.; Héon, Goyer & Blanchet, 2011.), Čileu, Kolumbiji, Meksiku (Anda & Ascencio, 2006.) te Haitiju (Bleriot & Pirot, 2007.).

Rangiranje tolikog broja zemalja omogućava globalnu procjenu i bolje razumijevanje složenog svijeta, bez zanemarivanja ograničenja modusa grafičke klasifikacije. Premda se podrazumijeva kako “bilo kakvo istraživanje u društvenim znanostima pribjegava apstrahiranju, uopćavanju i formalizaciji” (Goody, 1979., str. 109), jednako je tako neophodno relativistički sagledati posljedice dodjeljivanja društvenog statusa znanju izvedenom iz klasifikacijskih shema, simboličkih sustava i načina razmišljanja. Zaista, iako se ljudsko mišljenje bez sumnje najčešće i implicitno zasniva na elementima iste ili različite kategorije¹, treba ga podvrgnuti razumnoj konstrukciji (Lévi-Strauss, 1962.) kako bi se izbjegla neadekvatna klasifikacija ili netočna tipologija.

Maurice (1989.) opisuje tri komparativne strategije: funkcionalistički ili međunacionalni pristup, koji je bio posebno raširen 1950.-ih i 1960.-ih godina, naročito u anglosaskim zemljama; kulturalistički ili međukulturni pristup; te društveni ili međunarodni pristup, koji nastoji definirati “nacionalne koherencije”. U mogućnosti smo, dakle, vidjeti sličnosti i razlike u provedbi instrumenata priznavanja prethodnog učenja kako bismo opisali univerzalne trendove i trajne specifičnosti. U funkcionalističkom tipu istraživanja “zemlje ili nacije predstavljaju tek lokalne kontekste u koje se uvrštavaju analizirani fenomeni. Nacionalni kontekst dakle ostaje heterogen u odnosu na dane fenomene; posljedično, odnos između mikro i makro razina se zapravo ne konstruira i ne problematizira” (Maurice, 1989., str. 178).

S druge strane, kulturalistički pristupi ne pridaju previše važnosti uočenim razlikama; nedostatak im je isti, s time da “primjenjuju prethodno zadani model u prvom slučaju;

¹ Prema jednoj od Lévi-Straussovih teza, “divlja misao” (la pensée sauvage) se temelji na koherentnoj viziji svijeta, suprotno reduktivnim predodžbama koje su se oblikovale pri prvim kolebljivim koracima antropologije.

pretpostavljaju postojanje nacionalnih specifičnosti institucionalne, kulturne ili povijesne prirode u drugom” (Maurice, Sellier i Silvestre, 1982., str. 55). Iz tog je razloga cilj našeg društvenog pristupa izbjeći ove dvije zamke i usmjeriti našu stručnost u okviru europskog projekta “Sveučilišni centri priznavanja prethodnog učenja – povezivanje visokog obrazovanja sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem” podjednako na proučavanje univerzalnih i partikularnih karakteristika. Nadalje, bavimo se “problemima reprezentacija, značenjâ i vrijednosti ukorijenjenih u osobnim životnim pričama” (d’Iribarne, 1989., str. 600) pojedinaca koji ulaze u proces priznavanja prethodnog učenja, kao i institucija koje su uključene u provedbu ovih instrumenata. U tom je smislu lakše razumjeti zašto i na koji način je interakcija između kolektivnih i individualnih aktivnosti ne samo prisutna u procesu formalizacije koji pokreću kandidati, već i na koji je način ona smještena u samo središte procesa vrednovanja i priznavanja (Prot, 2009.).

Priznavanje prethodnog učenja je predmet mnogih rasprava i reforma u Europi te ostaje temeljno strateško pitanje kad je riječ o vrednovanju vještina – u teorijskom i pragmatičnom smislu – utoliko što “jednostavna reforma ili prilagodba obrazovanja i osposobljavanja – u njihovom sadašnjem obliku – ne bi bila dovoljna; bilo bi neophodno otići puno dalje, integrirati formalne, neformalne i informalne kontekste i uspostaviti veze među njima” (Chakroun, 2006., str. 161). Bez obzira na različite nazive² u različitim zemljama, možemo izdvojiti pristupe i prakse na nacionalnoj, regionalnoj, sektorskoj i lokalnoj razini (Bjornavold, 2001.). Ovaj autor uvodi prvu tipologiju koja omogućuje grupiranje manje od dvadeset europskih zemalja u pet skupina (v. Tablicu 1) prema aktivnostima u području utvrđivanja, vrednovanja i priznavanja neformalnog učenja.

Tablica 1: Priznavanje prethodnog učenja u europskim zemljama, kontekstualni pristup (2001.)

Dualni pristup	Mediteranski pristup	Skandinavski pristup	Anglosaski pristup	Kontinentalni pristup
Njemačka, Austrija	Grčka, Španjolska, Italija, Portugal	Finska, Norveška, Švedska, Danska	Velika Britanija / Sj. Irska, Nizozemska	Francuska, Belgija

Izvor: Bjornavold, 2001.

Namjera kontekstualnog pristupa bi svakako bila barem djelomično zamisliti tražene vještine. Međutim, transparentnost vještina valja poštivati oslanjanjem kako na metodologije

² Akreditiranje prethodnog učenja (Accreditation of Prior Learning) ili vrednovanje prethodnog iskustvenog učenja (Assessment of Prior Experiential Learning).

vrednovanja koje se tek oblikuju, tako i na institucionalne i političke odluke koje jamče uvažavanje i legitimnost.

Postoji klasifikacija razvoja prema kojoj zemlje možemo razvrstati u tri kategorije: prvu, u kojoj se instrumenti priznavanja percipiraju kao previše inovativni te izazivaju radikalna suprotstavljanja; drugu, u kojoj instrumenti priznavanja bivaju uključeni u razvoj obrazovnog sustava u sklopu političkih projekata te omogućuju eksperimentiranje i uopćavanje prakse; i posljednju, sa naprednom razinom institucionalizacije koja omogućava uspostavljanje zakonskog okvira (Bjornavold, 2007.). Razina etabliranosti i trajnosti ovih instrumenata bi se ipak trebala utvrditi detaljnijom studijom na nacionalnoj, lokalnoj i sektorskoj razini. Stoga, prema kriterijima razvoja zakonodavstva, namjera, projekata i preporuka, Feutrie (2008.) predlaže novu tipologiju razvojnih etapa (v. Tablicu 2) prema razini visokog obrazovanja, točnije područja studija.

Tablica 2: Etape razvoja priznavanja prethodnog učenja u europskim zemljama (2008.)

Namjere / Zakonski okvir	Prvi eksperimenti	Uvođenje instrumenata priznavanja
Grčka, Bugarska, Cipar, Slovačka, Latvija	Poljska, Češka, Mađarska, Malta	Rumunjska, Litva, Italija, Španjolska, Luksemburg, Austrija, Njemačka
Institucionalizacija instrumenata priznavanja prethodnog učenja		
Prakse "odozdo prema gore"	Globalni sustavi i niski/djelomični rezultati	Globalni sustavi i značajni rezultati
Nizozemska, Velika Britanija, Sj. Irska, Švedska	Slovenija, Estonija, Belgija	Portugal, Finska, Danska, Francuska

Izvor: Feutrie, 2008.

I dalje su vidljive mnoge suprotnosti. Čini se kako impuls za razvoj dolazi od strane europske politike cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja. Valja reći kako je sektor strukovnog obrazovanja oduvijek, pa i sada, pružao veće mogućnosti provedbe negoli sektor visokog obrazovanja.

Na kraju, posljednji pregled europskih zemalja po pitanju priznavanja prethodnog učenja iz 2010. uključuje 32 zemlje, čije su razine razvoja procesa priznavanja razvrstane u četiri kategorije (v. Tablicu 3). Visoko razvijene zemlje imaju uspostavljene prakse u svim sektorima aktivnosti, što je rezultat zajedničkog interesa društva. Razvojne se politike tako mogu osloniti na okvir nacionalnog zakonodavstva – iako za to nema previše interesa – ili na izuzetno dobar sustav akreditacije u preciznom sektoru aktivnosti. Zemlje srednjeg ili niskog stupnja razvoja često imaju uspostavljene

sustave akreditacije u jednom ili više sektora, no ne razmišljaju o njihovoj primjeni na globalnoj razini. Na kraju, u zemljama niskog stupnja razvoja postoji vrlo malo inicijativa u smislu javnih politika ili praksa koje bi potaknule provedbu instrumenata akreditacije. U ovu kategoriju sada možemo ubrojiti i zemlje koje razmišljaju i rade na tome da uvedu propise, ili čak i zakone, neku vrstu politika ili alata koji bi bili oslonac uvođenju i institucionalizaciji ovih instrumenata.

Tablica 3: Etape razvoja priznavanja prethodnog učenja u europskim zemljama (2010.)

Visokorazvijene	Srednje visokorazvijene	Srednje niskorazvijene	Niskorazvijene
Finska, Francuska, Nizozemska, Norveška, Portugal	Danska, Njemačka, Rumunjska, Španjolska, Švedska, Velika Britanija	Austrija, Belgija, Češka, Estonija, Island, Italija, Irska, Lihtenštajn, Litva, Slovačka, Slovenija	Bugarska, Hrvatska, Cipar, Grčka, Mađarska, Latvija, Malta, Poljska, Turska

Izvor: 2010 Update of the European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning Executive Summary of Final Report (sažetak završnog izvješća o napretku Europskog inventara priznavanja neformalnog i informalnog učenja iz 2010., op.prev.)

Složenost svih navedenih klasifikacija odraz je višestrukih aspekata ili kriterija koji određuju uvjete provedbe i razvoja instrumenata priznavanja. Lokalne inicijative i rezultati mogu biti podcijenjeni prilikom vrednovanja na nacionalnoj razini, ili precijenjeni u slučaju regionalnih ili mikro-teritorijalnih usporedbi. Uzrok varijabilnosti može isto tako biti, s jedne strane, različitost sektora povezanih s akademskim osposobljavanjem, strukovnim obrazovanjem i radnim okruženjima, te s druge strane, činjenica da je njihov međusobni odnos vezan uz kontekst, trenutne okolnosti i transakcijske je prirode. Iz tog razloga navedena tablica predstavlja globalnu procjenu s dinamičnom perspektivom. Naime, iako u nekim zemljama postoji prihvaćeni nacionalni pravni ili politički okvir, nema dovoljno poticaja za inicijative lokalnih sudionika, stoga se ne uspostavlja sustavna praksa institucionalizacije te izostaju kompletni rezultati u smislu individualnih i kolektivnih prednosti. Budući da učinkovitost primijenjenih sustava i njihov utjecaj na ljude igraju odlučujuću ulogu, neophodno je procijeniti sve dimenzije, kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom smislu.

Valja, međutim, istaknuti kako je ovakav tip klasifikacije privremen i nesiguran ako želimo razmotriti rezultate zajedničkog rada, primjerice u sklopu europskih programa transfera tehnologije, kako na pojedinačne zemlje tako i među različitim zemljama, koje ne pripadaju nužno istim kategorijama. Zaista, inicijative i eksperimenti koji proizlaze iz ovih programa mogu dovesti do promjena u obrazovnim i socijalnim praksama povezanim s

razvojem socijalnog i ekonomskog konteksta, uključenošću socijalnih i institucionalnih partnera, prilagodbom formalnih ili pravnih institucionalnih okvira, posljedicama na javne politike obrazovanja i osposobljavanja te očekivanim individualnim i kolektivnim prednostima. Vjerojatno je, dakle, da će utjecati na uvođenje i razvoj modusa instrumenata priznavanja prethodnog učenja.

Tablice prate razvoj konfiguracije u svakoj zemlji. Kao rezultat, umjesto geografskih obilježja (2001.) uvodi se sve veći broj pokazatelja iz kojih je moguće definirati razine razvoja instrumenata priznavanja (2010.). Tako su se u prvoj – visokorazvijenoj – skupini našle iste zemlje, s iznimkom Danske, čiji rezultati iz 2008. godine nisu bili dovoljni za ostanak u istoj kategoriji 2010. S druge strane, u tu je skupinu uvrštena Norveška, koja je, izostavši 2008., sada na razini najučinkovitije skupine. Jednako je tako i s Nizozemskom, čija su ulaganja donijela najviše prednosti. Kad je riječ o srednje visokorazvijenoj skupini, vidljivo je kako zemlje koje su 2008. godine doprinijele uvođenju instrumenata priznavanja ili institucionalizirale prakse “odozdo prema gore” sada profitiraju od svojih ulaganja – dvije godine kasnije nalaze se u drugoj skupini, s iznimkom Luksemburga, Litve, Italije i Austrije. Te su zemlje sada na trećoj razini, s iznimkom Luksemburga kojeg više nema u klasifikaciji. Prvi eksperimenti sa instrumentima priznavanja prethodnog učenja iz 2008. godine Poljskoj, Mađarskoj i Malti nisu omogućili dalji pomak od niske razine razvoja. Na kraju, čini se kako su zemlje posljednje skupine (Bugarska, Hrvatska, Cipar i Grčka) napredovale od početnih namjera koje bi vodile zakonskom ili pravnom okviru i niskog stupnja razvoja u 2010. Zaključno, sve ukazuje na to da je neophodno proći kroz različite etape razvoja redom, progresivno i trajno, graditi uvjete za dugotrajnost sustavâ i instrumenata na koje se ove zemlje oslanjaju. Ne smiju se zanemariti ni rizici regresije, kao što je slučaj u Portugalu od 2012. godine nadalje. U razdoblju ekonomske krize, proračunskih ograničenja i mjera štednje u javnim financijama, Portugalov bi program “Inicijative novih prilika” (*Iniciativa Novas Oportunidades*) mogao biti financijski potrebit. Njegov je cilj povećanje sveučilišnih i stručnih kvalifikacija stanovništva Portugala zahvaljujući aktivnostima centara zaduženih za priznavanje, vrednovanje i homologaciju vještina.

Francuska – primjer visokorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja

U Francuskoj je priznavanje prethodnog učenja uspostavljeno kao pravo svakog građanina i građanke. Sustav koji je trenutno na snazi (*Validation des Acquis de l'Expérience* – VAE) je uveden u siječnju 2002. (Zakon o socijalnoj modernizaciji) i koristi se za dodjeljivanje cjelovitih

ili djelomičnih kvalifikacija. Svako tijelo koje dodjeljuje kvalifikacije donijelo je vlastite propise po pitanju konkretne primjene načela zacrtanih zakonom. VAE sustav proizlazi iz zakona uvedenih 1992. godine za kvalifikacije koje dodjeljuju ministarstva obrazovanja i poljoprivrede, koji su 1999. godine prošireni na kvalifikacije Ministarstva mladih i sporta te na sve glavne tipove kvalifikacija 2002. Posljednja uvedena promjena iz 2009. godine imala je za cilj povećanje broja pojedinaca koji ulaze u proces VAE, posebice zaposlenih u privatnom sektoru, kao i razvoj smjernica za VAE. Od 2002. bilježe se znatna ulaganja u sektoru visokog obrazovanja kako bi se u terminima ishoda učenja sastavili standardi (*référentiels*) koji bi olakšali provedbu VAE (sve diplome strukovnog obrazovanja u registru nacionalnih kvalifikacija moraju se opisati u smislu ishoda učenja). Usto, u visokom se obrazovanju priznavanje profesionalnog iskustva također već dugo koristi (čak od 1934.) kako bi se omogućio pristup pojedincima koji ne zadovoljavaju formalne kriterije te, u nekim slučajevima, u svrhu dodjele diplome.

Skretanjem novog pedagoškog pristupa u pravcu modularizacije osposobljavanja 1970.-ih se javlja nova praksa: priznavanje ishoda učenja zaposlenika (ostvarenih kroz radno iskustvo ili stručno usavršavanje) u svrhu pristupa visokom obrazovanju. Evaluacijom profesionalnih vještina i kompetencija moguće je osloboditi kandidate preduvjeta za formalne kurikulume osposobljavanja koji vode formalnim kvalifikacijama pri institucijama visokog obrazovanja, ili pak za dio osposobljavanja. 1985. je uvedena uredba prema kojoj se profesionalno iskustvo može uzeti u obzir pri odlučivanju o upisu u program visokog obrazovanja (ovo se odnosi samo na sveučilišta i druge vrste visokoobrazovnih institucija, primjerice visoka učilišta za obrazovanje inženjera). Taj proces (*Validation des Acquis Professionnels* 85) omogućava svim osobama od 20 ili više godina starosti koje su prekinule studij barem dvije godine ranije da se prijave na studij uz oslobođenje od uobičajenih uvjeta upisa. S druge strane, glavni se sustav priznavanja u Francuskoj koristi za dodjelu cjelovitih ili djelomičnih kvalifikacija (*certification*)³ na temelju znanja i vještina koje je kandidat stekao iskustvom, a dotična kvalifikacija ima istu vrijednost kao i kvalifikacije dodijeljene u formalnom sustavu obrazovanja i osposobljavanja. U usporedbi sa većinom europskih zemalja, godišnji broj VAE kandidata je visok. Od 2002., kada je uveden ovaj proces, broj certificiranih kandidata je porastao na 200.000, od kojih se četvrtina odnosi na visoko obrazovanje.

³ Francuski izraz kojim se prevodi engleski "qualification" jest "certification". Velik broj kvalifikacija je službeno priznat od strane vlade i socijalnih partnera. Radi se o diplomama, stupnjevima visokog obrazovanja, titulama i sektorskim certifikatima koje dodjeljuju socijalni partneri. Njihov popis i opis dostupan je u registru nacionalnih kvalifikacija - *Répertoire National des Certifications Professionnelles* – RNCP.

Španjolska – primjer srednje visokorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja

U Španjolskoj postoje mogućnosti za priznavanje prethodnog učenja vezane uz visoko obrazovanje i profesionalne kompetencije (do određene razine). I neke su autonomne zajednice (*Comunidades Autónomas* – CCAA) uvele postupke priznavanja. Od 1970-ih osobe starije od 25 godina koje nisu završile više razrede srednje škole mogu upisati studij ukoliko uspješno polože prijemne ispite za starije od 25 godina, s time da uspjehom na ispitu ne stječu i srednjoškolsku diplomu. Kasnije, od ranih 2000.-ih, uvedene su nove mjere na nacionalnoj razini kako bi se proširilo priznavanje kompetencija stečenih neformalnim i informalnim učenjem. Nova uredba vezana za postupke priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju sastavljena je i finalizirana do kraja 2010. godine. Kraljevskim su dekretom iz 2009. godine uspostavljeni postupci i kriteriji priznavanja profesionalnih kompetencija stečenih kroz radno iskustvo i neformalne procese učenja. Taj je dekret omogućio strukturu priznavanja profesionalnih kompetencija – za module formalnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ili cjelovite kvalifikacije razina 1 do 5 – u skladu s kriterijima navedenim u Nacionalnom registru profesionalnih kvalifikacija. Dekret se odnosi na ograničene razine kompetencija, a ispiti se svake godine održavaju samo u nekim gospodarskim sektorima. Prvi javni natječaj za priznavanje profesionalnih kompetencija proveden je 2011. i obuhvatio je samo neke kompetencije. Planira se uključivanje drugih kompetencija u budućim natječajima. Prvi krug priznavanja profesionalnih kompetencija unutar novog regulatornog okvira na nacionalnoj razini proveden je 2011. te uključuje module iz Nacionalnog registra⁴ o odgoju i obrazovanju djece i medicinskoj skrbi. Podaci o priznavanju su ograničeni, no odaziv na ove inicijative je, prema statistikama, relativno visok. Primjerice, od 2004. do 2005. broj polagača sveučilišnih prijemnih ispita za starije od 25 iznosio je 19.853, dok je broj polagača prijemnih ispita strukovnog obrazovanja i osposobljavanja na srednjoj razini iznosio 12.267, a na visokoj 7.796.

Ministarstvo obrazovanja trenutno radi na novim propisima o priznavanju prethodnog učenja u području visokog obrazovanja. Nove će uredbe uspostaviti postupke priznavanja neformalnog i informalnog učenja u vrijednosti do 15% preddiplomskog studija⁵ ili diplomskog studija. Istovremeno, neka su sveučilišta već pokrenula inicijative priznavanja i donijela odluke o vlastitim standardima.

⁴ Prema zakonu, CCAA moraju process priznavanja uvesti na svojim teritorijima do 25. kolovoza 2010.

⁵ Studijski programi koji će moći provoditi ove propise bit će oni koji su prilagođeni Bolonjskom procesu.

Češka – primjer srednje niskorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja

Priznavanje neformalnog i informalnog učenja je u Češkoj kvalitetno definirano od rujna 2007. zakonom 179/2006, koji propisuje uvjete i proces priznavanja za dodjelu cjelovitih i djelomičnih kvalifikacija (na svim razinama osim visokog obrazovanja). Budući je proces priznavanja počeo 2009., odaziv je još uvijek relativno malen a priznavanje provedeno za ograničen broj kvalifikacija. Postupak priznavanja je usko povezan s razvojem nacionalnog kvalifikacijskog okvira, koji je u tijeku: postupak priznavanja se može provesti isključivo ako su standardi kvalifikacija i vrednovanja definirani u registru kvalifikacija (definicija iz Zakona 179/2006, nepotpuna u trenutku kad se isti počeo provoditi). Standardi vrednovanja (npr. usmeno izlaganje, praktično izlaganje itd.) koriste se u priznavanju prethodnog učenja kao i u ispitivanju/certificiranju u sklopu formalnog obrazovanja i osposobljavanja. Sektorska vijeća ih i dalje razvijaju, a odobrava ih Ministarstvo obrazovanja. Na temelju ovih standarda priznavanje mogu obaviti obrazovne institucije koja izdaju cjelovite kvalifikacije ili pak institucije (škole, privatne institucije, tvrtke ili čak pojedinci) ovlaštene za izdavanje djelomičnih kvalifikacija. Za Češku je važno istaknuti kako je ukupna razina kvalifikacija stanovništva relativno visoka: broj onih koji rano odustaju od obrazovanja je među najnižima u Europskoj uniji (2008. godine je svega 5,6% mladih – od 18 do 24 godina starosti – izvan procesa obrazovanja završilo tek niže razrede srednje škole⁶); preko 90% ekonomski aktivnog odraslog stanovništva (od 25 do 64 godine starosti) ima barem diplomu viših razreda srednje škole⁷ koja omogućuje pristup visokom obrazovanju.

Posljedično, kad je riječ o vrednovanju i priznavanju neformalnog i informalnog učenja, u Češkoj glavni naglasak nije toliko na napredovanju u smislu kvalifikacija (napredovanje za jednu razinu više) ili na upisu studija, već više na prekvalifikaciji i stjecanju dodatnih kvalifikacija (uglavnom strukovno orijentiranih). U tom se području događa većina promjena i na njemu je političko težište. Uzevši navedeno u obzir, sustav priznavanja neformalnog i informalnog učenja koji je trenutno u primjeni ne omogućuje nekvalificiranima ili onima s niskim kvalifikacijama priliku za napredovanje (“druga prilika”). Priznavanje i veća propusnost su među sedam strateških ciljeva češke Strategije cjeloživotnog učenja⁸, uz jednakost pristupa, funkcionalnu pismenost, socijalno partnerstvo,

⁶ Izvor: Eurostat 2009.

⁷ Izvor: Eurostat 2009.

⁸ Ministry of Education, Youth and Sports (2007.): dokument na engleskom jeziku, *The Strategy of Lifelong Learning in the Czech Republic*, dostupan je na internetskoj stranici http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_EN_web_jednostrany.pdf

poticanje potražnje, kvalitetu i savjetovanje. Kad je riječ o formalnom (tj. certificiranom) priznavanju ishodâ neformalnog i informalnog učenja, razlog je uglavnom politička volja za poticanjem zapošljivosti⁹. Usto, vodi se briga i o doprinosu neformalnog učenja kad je riječ o razvoju ključnih kompetencija te osobnom i socijalnom razvoju pojedinaca – s posebnim naglaskom na neformalno učenje djece i mladih, kao i volontera te zaposlenika u nevladinim organizacijama koje organiziraju neformalno učenje¹⁰.

Bugarska – primjer niskorazvijene zemlje u području priznavanja prethodnog učenja

U Bugarskoj su planovi za uvođenje priznavanja prethodnog učenja otpočeli tek u kontekstu ispunjenja uvjeta za pristup Europskoj uniji te su još uvijek u razvoju. Iz strateških dokumenata, poput Nacionalne strategije za cjeloživotno učenje 2008.-2013., Akcijskog plana 2009., Nacionalne strategije za nastavak strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 2005.-2010., Strategije obnovljenog zapošljavanja 2008.-2015. i Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja iz 2010., vidljivo je kako uspostava sustava priznavanja neformalnog i informalnog učenja predstavlja prioritet. U ovom se trenutku priznavanje zakonski regulira isključivo Zakonom o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju iz 1999., no njegova je provedba u praksi ograničena. Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o promicanju zapošljavanja iz 2008., Ministarstvo rada i socijalne politike te Ministarstvo obrazovanja, mladih i znanosti trebali bi stvoriti uvjete za vrednovanje i priznavanje znanja i vještina odraslih osoba stečenih kroz neformalno i informalno učenje. Radna skupina za priznavanje pri Ministarstvu obrazovanja, mladih i znanosti je 2009. sastavila nekoliko prijedloga za izmjene trenutnog zakonskog okvira. Bugarska nastoji graditi na dobrim praksama drugih zemalja. Ogladni sustav za priznavanje osmišljen je 2009. u sklopu projekta čiji je cilj bila promocija strukovnog osposobljavanja i zapošljivosti (*“Promoting adults’ vocational training and employability in Bulgaria”*) i iskušan za tri zanimanja: stolar, krojač i socijalni radnik. Na temelju ovog modela, trenutno su u izradi izmjene Zakona o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju.

⁹ Vidi: National Institute of Technical and Vocational Education (2007.): *OECD activity on recognition of non-formal and informal learning; country report: Czech Republic*; str.18.

¹⁰ Vidi provedbeni plan češke strategije cjeloživotnog učenja, posebno planirane aktivnosti u području razvoja izvannastavnih i rekreativnih aktivnosti učenika. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2008.): *Implementační plán Strategie celoživotního učení*. Dokument dostupan na internetskoj stranici: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/publikacestrategie-celozivotniho-uceni-cr>

Potrebno je detaljnije proučiti tipove pristupa ili sustava i instrumenata svih opisanih primjera u smislu stečenog iskustva.

Tipovi pristupa u sustavima priznavanja prethodnog učenja

Premda u kategorizacije ulazi sve veći broj zemalja, što je pokazatelj rastućeg interesa za priznavanje prethodnog učenja, možemo razlikovati dvije osnovne kategorije: s jedne strane, zemlje sa centralizirano osmišljenim i kontroliranim sustavom te, s druge strane, zemlje čiji sustav uglavnom proizlazi iz inicijativa povezanih s lokalnim projektima. U zemljama centraliziranog pristupa, reguliranje priznavanja je nacionalno pravo, javna politika ili strategija, nacionalni okvir sa institucionalno zadanim odgovornostima, koji uzima u obzir nacionalno priznate kvalifikacije te koji se temelji na priznavanju od strane institucija koje jamče kvalitetu postupka. S druge strane, u zemljama gdje važnost imaju lokalne ili projektne inicijative, može se činiti kako uvođenje ovih instrumenata predstavlja odgovor na određenu potrebu, primjerice podršku određenim ciljnim skupinama, ili pak ispunjavanje zahtjeva poslodavaca u nekom sektoru. Čini se kako zemlje lokalnog pristupa češće nalazimo u kategoriji nižeg razvoja: premda zemlje centraliziranog pristupa bilježe različite razine razvoja (primjerice, od niskorazvijene Turske do visokorazvijene Norveške), zanimljivo je primijetiti kako sve zemlje u visokorazvijenoj kategoriji primjenjuju relativno centraliziran pristup u jednom ili više sektora učenja. Bez obzira na to, postoje zone preklapanja utoliko što u centraliziranom pristupu može biti lokalnih ili regionalnih inicijativa, i obrnuto. Iz sljedećih su primjera vidljive razlike među centraliziranim ili decentraliziranim sustavima, gdje stupanj (de)centraliziranosti može biti pokazatelj promjene socijalne države u zapadnim društvima (Esping-Andersen, 1990.).

Primjerice, u Francuskoj se promjene obično uvode radi integracije ishoda pregovora socijalnih partnera u području cjeloživotnog učenja. Posljednja promjena uvedena je 2009. godine s ciljem povećanja broja osoba koje ulaze u postupak priznavanja – VAE, posebice zaposlenih u privatnom sektoru. Zakoni iz 1984., 1992., 2002. i 2009. uvršteni su u Zakon o radu i Zakon o obrazovanju¹¹: Zakon o radu, čl. L. 900-1 i dalje, L. 900-4-2, L. 935-1, L. 951-1, R. 950-3, R. 950-13-3 i dalje, R. 950-19 i dalje, čl. L. 6411-1 i dalje; Zakon o obrazovanju, čl. L. 214-12, L. 214-13, L. 335-5 i dalje, R. 335-5 i R. 361-2 te za visoko obrazovanje: čl. L. 331-1,

¹¹ Vidi: www.legifrance.gouv.fr

L. 613-3 i 613-4 i dalje, L. 641-2 Dekret br. 2002 -590 od 24. travnja za visoko obrazovanje.

Navedeni se zakonski tekstovi odnose na sve kvalifikacije registrirane u Nacionalnom registru strukovnih certifikata¹² (*Registre National des Certifications Professionnelles*) i Nacionalnom registru kvalifikacija (uključivši sve diplome u visokom obrazovanju). Svako tijelo na razini ministarstva koje dodjeljuje kvalifikacije sastavilo je svoje propise sa općim pregledom praktičnih pitanja za konkretnu primjenu načela zacrtanih zakonom. Važno je pojasniti kako je u Velikoj Britaniji od 1997. na snazi decentraliziran sustav upravljanja sektorom obrazovanja i osposobljavanja. Obrazovni sustav Škotske u velikoj je mjeri neovisan od drugih dijelova Velike Britanije. Akreditiranje prethodnog učenja (*Accreditation of Prior Learning*) ili akreditiranje prethodnog iskustvenog učenja (*Accreditation of Prior Experiential Learning*) nisu nepoznati u Škotskoj, premda su se u prošlosti provodili uglavnom u sektoru visokog obrazovanja. Sveobuhvatna metodologija pod nazivom “priznavanje prethodnog učenja” (*Recognition of Prior Learning*) povezana je s provedbom Škotskog bodovnog i kvalifikacijskog okvira (*Scottish Credit and Qualifications Framework – SCQF*); Partnerstvo SCQF je 2004. proizvelo smjernice za priznavanje prethodnog učenja, a završna je verzija sastavljena 2005. godine. Danas se priznavanje prethodnog učenja koristi za olakšavanje priznavanja i prenosivosti vještina. Na temelju iskustva u specifičnim sektorima obrazovanja i osposobljavanja (točnije, visokog obrazovanja) te tržišta rada (točnije, socijalnih službi), radi se na iznalaženju novih načina korištenja kvalifikacijskog okvira u potpori priznavanja prethodnog učenja i omogućavanja usporedivosti postignuća pojedinaca s kvalifikacijskim okvirom, što bi olakšalo uključivanje u proces učenja i na tržište rada. Ove aktivnosti povezuju različita okruženja učenja, od visokog obrazovanja, preko radnog mjesta do zajednice. U Škotskoj se priznavanje prethodnog učenja može koristiti za dodjelu bodova u sklopu stjecanja kvalifikacija ili pak u procesu prijave (u evaluaciji kandidata za programe obrazovanja i osposobljavanja i u svrhu oslobađanja kandidata od dijela kurikuluma). Također je prepoznato kao metoda podrške u planiranju osobnog razvoja, razvoju karijere te kao most između neformalnog/informalnog učenja i formalnog obrazovanja i osposobljavanja. Nacionalne smjernice ili načela kojima bi se organizatori programa učenja trebali voditi fleksibilno su regulirani bez pretjeranih propisa, ostavljajući organizatorima da sami odlučuju kako djelovati kod promjenjivih

¹² Cilj je Nacionalnog registra strukovnih certifikata pružiti pojedincima i tvrtkama ažurne informacije o kvalifikacijama. Registar sadrži klasifikaciju svih kvalifikacija koje dodjeljuju relevantna ministarstva prema razinama i područjima, kao i certifikate strukovnih kvalifikacija (do danas je u katalogu navedeno oko 20 certifikata strukovnih kvalifikacija od oko 300 koje dodjeljuju profesionalne grane).

okolnosti. Pritom, naravno, postoji rizik da će rezultati procesa priznavanja znatno varirati prema organizatorima i sektorima.

U Italiji su mnoga lokalna iskustva primijenjena u različitim sektorima/razinama obrazovanja. Posljednjih su godina neke talijanske regije uvele instrumente za priznavanje informalnog i neformalnog učenja tako da su ih proglasile pravom pojedinca (npr. Emilia Romagna i Toskana), povezale sa priznavanjem bodova za upis u programe formalnog osposobljavanja ili obrazovanja (Valle D'Aosta, Lombardija, Marke, Umbrija), ili ih koriste u promicanju zapošljivosti (Veneto i Lombardija). Kad je riječ o visokom obrazovanju, Ministarski dekret br. 270/2004 potvrdio je sveučilištima mogućnost priznavanja “znanja i profesionalnih vještina certificiranih prema postojećim zakonima, kao i drugih znanja i vještina stečenih kroz programe osposobljavanja na postsekundarnoj razini a u čijem osmišljavanju i provedbi sudjeluje sveučilište”. Prema smjernicama “Sveučilišta za cjeloživotno učenje” (*L'Università per l'apprendimento permanente*) za koje je radnu skupinu organiziralo Ministarstvo sveučilišta i istraživanja 2007.¹³, sveučilišni sustav mora biti integriran i kontinuirano praćen sustav u sklopu kojega treba omogućiti priznavanje učenja bez obzira na to gdje i kako se ostvarilo. Isti dokument poziva sveučilišta da posjete Centre za cjeloživotno učenje (*Centri per l'apprendimento permanente*) – akademske centre na regionalnoj i nacionalnoj razini koji partnerski surađuju sa poduzetnicima i javnom upravom. Jedan od njihovih glavnih ciljeva je pomoći pojedincima da ostvare vrednovanje neformalnog učenja (u smislu bodova na sveučilišnim programima koje su zainteresirani upisati) te da individualiziraju svoje osposobljavanje prema prethodnim iskustvima u različitim kontekstima, kao i da se odraslim osobama u procesu učenja i/ili zaposlenicima olakša pristup priznavanju. Nadalje, u Italiji su se u različitim regijama i sektorima primijenila i brojna lokalna *mikro-iskustva*, koja promiču različitih dionici i različite ciljne skupine. Nacionalne su politike i institucije kroz 2009. godinu dodatno poticale priznavanje učenja izvan konteksta formalnog obrazovanja i osposobljavanja (neformalno i informalno učenje). Djelomično je uzrok tomu bila ekonomska kriza i potreba za napretkom i ažuriranjem kompetencija na nesigurnom tržištu rada. Ekonomska kriza je zaoštrila nesrazmjer između potražnje i ponude vještina i stavila ažuriranje kompetencija u prvi plan za donositelje javnih politika. Postoje primjeri projekata “odozdo prema gore” koji su ciljali specifične društvene skupine poput mladih, zatim starijih radnika s iskustvom koje nije priznato ili certificirano, nezaposlenih i onih koji bi mogli ostati bez posla, migranata i drugih skupina.

¹³ http://www.programmallp.it/lkmw_file/LLP///erasmus/MIUR_Linee_Indirizzo.pdf

Prednosti, ishodi i rezultati priznavanja prethodnog učenja

Potencijalne prednosti priznavanja prethodnog učenja za pojedince, gospodarstvo i društvo u cjelini vrlo su jasne, iako u izvještajima o pojedinim zemljama nisu podjednako dobro izražene u smislu brojki. U glavnim crtama, sumativno priznavanje predstavlja način stjecanja kvalifikacije, ili pristupa formalnom učenju, priznavanjem postojećih kompetencija koje dotad nisu bile akreditirane. Formativno pak priznavanje može pojedincu pomoći da razumije što sam može napraviti te da na temelju toga formulira buduće osobne i profesionalne pravce usavršavanja – uključivši, kad je to primjenjivo, opisanu sumativnu evaluaciju. Usto, često se navodi kako proces priznavanja prethodnog učenja povećava samopouzdanje, motivaciju i samosvijest. Kandidatima koji su prošli proces priznavanja, primjerice, može biti lakše prijaviti se za posao jer im je profesionalni kredibilitet veći i jer se bolje znaju predstaviti poslodavcima, ili pak svoje neformalno stečeno znanje i kompetencije mogu početi aktivnije koristiti na radnom mjestu.

Kad je riječ o rezultatima, iako svijest o potencijalnim prednostima korištenja ili usavršavanja sustava priznavanja raste, možemo potvrditi kako bi odaziv ipak mogao biti veći, barem što se tiče inicijativa koje vode stjecanju kvalifikacija u javnom sektoru. Unatoč tomu, u nekim zemljama ovaj oblik priznavanja već ima veliku važnost (Finska, Francuska, Nizozemska, Norveška, Portugal). Rašireni su i drugi oblici priznavanja, primjerice u privatnom sektoru putem intervjua i evaluacija radne uspješnosti, premda i u tom smislu postoje velike razlike među nacionalnim tradicijama i sektorima. Bez obzira na to, značajno je da za većinu zemalja i inicijativa ne postoje informacije o širem javnom utjecaju aktivnosti priznavanja, a izvještaji o pojedinim zemljama ukazuju na to da vrlo malo država namjerava provesti takvu vrstu evaluacije.

Priznavanje prethodnog učenja može isto tako biti od opće koristi za sektor obrazovanja i osposobljavanja. U osnovi, priznavanje je ključni alat u potpori ostvarivanja strategija cjeloživotnog učenja. Može se koristiti i s ciljem povećanja propusnosti unutar sustava obrazovanja i osposobljavanja te za otvaranje mogućnosti prijenosa među različitim sektorima učenja. Uvođenje novih certifikata koji se mogu dodijeliti prilikom priznavanja (npr. u Belgiji [Flandriji] i Turskoj) mogu također doprinijeti boljem povezivanju sektora obrazovanja i osposobljavanja sa tržištem rada.

Reprezentativni podaci o korisnicima priznavanja prethodnog učenja

Francuska ministarstva koja dodjeljuju certifikate putem priznavanja (VAE) su 2010. godine ocijenila prihvatljivima 75.000 prijava, a 53.000 kandidata izašlo je pred povjerenstva za

priznavanje prethodnog učenja. Nakon uzleta u brojkama između 2005. i 2007. godine, statistike se nisu drastično mijenjale od 2007. godine. Oko 30.000 kandidata je dobilo certifikat VAE 2010. godine, što je 7% manje u odnosu na 2009. Godišnji broj osoba kojima je izdan certifikat znatno je porastao između 2003. i 2005. godine, nakon čega se ustalio na 30.000. Broj kandidata čije su prijave ocijenjene prihvatljivima za certifikate Ministarstva nacionalnog obrazovanja se 2010. smanjio za 4%. Ažurnije rješavanje postupaka dovelo je do velikog porasta 2007. (+83%), no nakon toga je broj prihvaćenih kandidata pri ministarstvima zaduženim za zdravstvo i socijalna pitanja pao za 9% u 2010., 11% u 2009. te 26% u 2008. godini.

Premda je zahvaljujući VAE Ministarstvo nacionalnog obrazovanja uvelike rasterećeno proširenjem priznavanja i na druga ministarstva, ono je još uvijek najvažnije ministarstvo za izdavanje certifikata: 44% ukupnog broja certificiranih kandidata 2010. godine diplome je dobilo u strukovnom i tehnološkom sektoru Ministarstva nacionalnog obrazovanja. 2004. godine taj je udio iznosio 65%, a 2005. 55%. Broj kandidata kojima su diplome izdala ministarstva zadužena za kulturu, obranu i opremu je bio poprilično nizak 2010. godine, ali je u porastu: Ministarstvo obrane izdalo je 266 diploma 2009. i 378 diploma 2010. godine. Većinu kandidata za priznavanje prethodnog učenja čine žene, a najveći broj zahtjeva zaprima se za diplome u visokom obrazovanju; bez obzira na to, priznavanje prethodnog učenja u Francuskoj ne smije zanemariti disbalans između sveučilišta i područja njihove primjene. Pored toga što služi kao podrška novim profesijama koje nastaju kao rezultat novih lokalnih i nacionalnih potreba, priznavanje omogućava stjecanje kvalifikacija i naglašava volju da se u korist nezaposlenih dokumentiraju i priznaju njihova stečena iskustva, što bi uspostavilo pravac promjene u praksama i politikama strukovnog osposobljavanja. Ukoliko je proces VAE pretjerano standardiziran i normativan, postoji rizik od velikog raskoraka između očekivanja lokalnih sudionika i zahtjeva nadležnih ministarstava. Stoga je potrebno uspostaviti logiku koja bi potaknula otvaranje alternativnih i komplementarnih mjera.

Podaci o priznavanju u Španjolskoj su ograničeni. Nedavno je uveden novi instrument za priznavanje profesionalnih vještina na nacionalnoj razini. Prvobitni planovi su predviđali prijavu oko 8.000 kandidata nakon prvog objavljenog natječaja 2011. godine, zatim 25.000 nakon drugog natječaja i 50.000 nakon trećeg. Te su brojke, međutim, nakon kašnjenja u uspostavljanju postupka, za prvu godinu sada drugačije. Kako bi se ubuduće izbjegle financijske poteškoće, naplaćivat će se administrativni troškovi kojima će se financirati postupci do ispita. Ipak, postoje neki longitudinalni podaci o korištenju priznavanja u obrazovne svrhe.

Premda postoje deskriptivni i analitički elementi koji mogu objasniti socijalne fenomene povezane s razvojem priznavanja prethodnog učenja (VAE), i dalje ostaju pitanja koja se ne smiju zanemariti, a koja će utjecati na razvoj ovih instrumenata i na sustav vrednovanja i priznavanja. Postoji niz faktora koji utječu na razvoj, provedbu i predstavljanje priznavanja prethodnog učenja, kao i velik broj preostalih izazova. Čini se kako će pri usmjeravanju razvoja događaja biti neophodno ojačati postupke praćenja i vrednovanja na konkretnoj razini te, na općoj razini, poboljšati uvjete procjena i informacija o troškovima, prednostima i rezultatima priznavanja, jednako kao i one povezane s različitim tipovima inicijativa i tehnologija. Priznavanje prethodnog učenja može se pritom zamisliti kao vektor koji otvara prostor za izgradnju poveznica između različitih kultura – obrazovne, ekonomske ili socijalne prirode – koje proizlaze iz karakterističnih aktivnosti i reprezentacija povijesno utemeljenih sudionika. Zaista, čini se kako je “rezultat” percepcija i razmjena među sudionicima u okviru priznavanja prethodnog učenja ravnomjeran i konvergentan. Ipak, iako svega mali broj zemalja – gotovo nijedna – izražava izričite prigovore spram važnosti priznavanja neformalnog i informalnog učenja, ne smiju se zanemariti teritorijalna odstupanja individualnih i institucionalnih sudionika.

Uzroci konvergencija

Razlozi zašto zemlje nastavljaju s priznavanjem neformalnog i informalnog učenja daju se objasniti željom za otvaranjem sustavâ i okvirâ kvalifikacija učenja izvan institucija formalnog obrazovanja; to je uvelike povezano s aktivnostima implementacije cjeloživotnog učenja, kao i s ekonomskim, socijalnim, demografskim, tehnološkim i kulturnim faktorima. Sve je jasnije kako sadašnja razina razvoja nacionalnih kvalifikacijskih okvira u velikom broju europskih zemalja predstavlja odgovor na Europski kvalifikacijski okvir (*European Qualifications Framework*). Obilježja procesa priznavanja i njegov odnos sa sustavima certificiranja naglašavaju njegove formativne (certificiranje) i sumativne (potpora osposobljavanju i evaluaciji) funkcije. Radi se o zasebnim, no usko povezanim funkcijama iz kojih je vidljivo na koji način pojedinci i institucije donose odluke – ponekad, no ne sustavno – s ciljem dobivanja certifikata. Faktori koji se odnose na obrazovni sustav tako predstavljaju odraz potrebe za poboljšanjem pristupa sustavu formalnog obrazovanja i njegove učinkovitosti. Uspostavljanje izravnih trasa prema stjecanju formalnih kvalifikacija ili pak “olakotnih mjera” za pristup različitim tipovima osposobljavanja, kojim bi se izbjegli nedostaci ili ponavljanja dijelova obrazovnog procesa, glavni su razlog priznavanja prethodnog učenja. Nekoliko je zemalja uvelo priznavanje kako bi olakšalo mobilnost i kako bi pojedincima ponudilo “drugu

priliku” da u potpunosti ostvare svoje potencijale učenja.

Ekonomski faktori koji se odnose na potrebe ekonomije znanja također se odražavaju na tvrtke. Tržišta rada su se morala prilagoditi i staviti naglasak na inovacije, što znači cijeli niz izazova u smislu razvoja ljudskog kapitala. Priznavanje može biti korisno za potrebe različitih gospodarskih sektora kao što su nedostaci kvalifikacija ili poštivanje odredaba vezanih uz profesionalne kvalifikacije. Sve više sudionika u privatnom sektoru (socijalnih partnera i privatnih tvrtki) prepoznaje prednosti priznavanja (Dyson, Keating, 2005.).

Socijalni se čimbenici definiraju u smislu prilika koje imaju socijalno ranjive ili marginalizirane skupine u društvu. Priznavanje može socijalno isključenima pomoći u reintegraciji u na tržište rada i u tvrtke. Neke zemlje priznavanje vide kao instrument potpore za ranjive skupine poput izbjeglica, nezaposlenih i radnika starije životne dobi (Kok, 2003.). Neke su države odredile prioritetne ciljne skupine te su u određenim slučajevima inicijative vezane uz priznavanje ograničene upravo na njih. Priznavanje tako može biti potpora u promicanju jednakih mogućnosti za socijalno ranjive skupine utoliko što pomaže u uspostavljanju jednakosti unutar sustava obrazovanja i osposobljavanja, kao i na tržištu rada.

Na kraju, očiti su demografski faktori koji se odnose na sve starije stanovništvo i rastući broj imigranata, jer raste broj ljudi kojima prijeti socijalna isključenost a koji bi mogli biti zainteresirani za priznavanje prethodnog učenja. Štoviše, razvojem novih tehnologija raste važnost tehničkih kvalifikacija stečenih neformalnim ili informalnim putem. U tom kontekstu priznavanje prethodnog učenja postaje alternativa koja omogućuje priznavanje tehničkih vještina pojedincima te utvrđivanje nedostatka kvalifikacija i potreba za osposobljavanjem na radnom mjestu.

Uzroci divergencija

Složenost priznavanja može se ilustrirati pluralnošću strana uključenih u različite razine procesa priznavanja prethodnog učenja. Formulacija iskustva ovdje igra značajnu ulogu u sastavljanju pisanog dokumenta – portfelja, knjižice kompetencija, mape vještina, datoteke priznavanja itd. Napredak u smislu javnih politika i praksa je različit, ovisno o spremnosti sudjelovanja u programu “Obrazovanje i osposobljavanje 2020.”, barem u europskim zemljama. Poštivanje europskih javnih politika i praksa vezanih uz priznavanje prethodnog učenja posljednjih je godina osjetno napredovalo. Sve više

zemalja provodi metode i sustave koji omogućuju pojedincima utvrđivanje i/ili potvrdu neformalnih i informalnih vještina. Istovremeno, iz ovih je elemenata analize također vidljivo kako priznavanje napreduje različitom brzinom te se pojedine zemlje, područja i teritoriji nalaze u prilično različitim etapama razvoja, stoga napredak nije samorazumljiv i potrebno je odrediti glavne elemente strategije priznavanja nakon 2020. kako bi se odgovorilo na dva osnovna izazova:

- 1.) Kandidati moraju biti u žarištu procesa priznavanja prethodnog učenja kako bi se umanjile posljedice nejednakog odnosa između mentora i kandidata te između institucije i kandidata; iz tog se razloga preporuča aktivno uključivanje kandidata u različite etape procesa priznavanja. Metode i sustave mentorstva treba provesti i osmisliti uzevši u obzir složenu i nestandardiziranu prirodu neformalnog i informalnog učenja.
- 2.) Potrebno je analizirati poveznicu između certifikatâ i formalnog poučavanja i osposobljavanja kako bi se priznavanje moglo “integrirati” i standardizirati te kako se stoga jednakim stupnjevima znanja više ne bi pripisivale nejednake vrijednosti s obzirom na to kako se do njih došlo. Naglasak treba biti na znanju kandidata: što kandidat razumije ili je u mogućnosti postići na kraju procesa osposobljavanja, a ne na doprinosu ili trajanju procesa poučavanja. Premda rezultati formalnog, neformalnog i informalnog osposobljavanja mogu biti “ekvivalentni”, procesi kojima se dolazi do stečenog znanja nužno će se razlikovati.

Priznavanje prethodnog učenja podrazumijeva primjeravanje spram standarda, s obzirom da priznavanje i vrednovanje oblikuju proces “čiji je cilj utvrđivanje, formaliziranje i društveno priznanje aktivno stečenih znanja i vještina; drugim riječima, odnose se na pojašnjenje uvjeta proizvodnje znanja i na proces koji omogućuje osviještenost i formalizaciju s ciljem društvenog priznanja” (Delory-Monberger, 2003., str. 69). Priroda ovih standarda je od ključne važnosti i u velikoj mjeri određuje jesu li rezultati priznavanja pouzdani ili ne. Ako je neki standard previše lokalno definiran, može negativno utjecati na prenosivost. Ako je pak previše općenit i nedovoljno fleksibilan, može onemogućiti preciznu definiciju individualnog iskustva učenja. Kako bi se potaklo priznavanje, standarde je prije svega potrebno (re)definirati i opisati u smislu stečenog iskustva učenja i vještina; čak i kad se to ostvari, još uvijek ostaje mnogo posla, pogotovo na razini redovnog i visokog obrazovanja. Ponekad se na mjere priznavanja reagira sa sumnjom, što ukazuje na bojazan od pada globalne razine kvalitete priznavanja prethodnog učenja u slučaju otvaranja prema neformalnom i informalnom učenju.

Zaključak

Premda je priznavanje zamišljeno tako da omogući prenosivost rezultata osposobljavanja iz jednog okruženja u drugo, to neće biti moguće za pristupe koji su suviše lokalni i ograničeni. Lokalni eksperimenti mogu biti korisni za formativne svrhe, primjerice u utvrđivanju vještina stečenih u određenoj tvrtki, no na razini sektora njihova će se šira važnost vjerojatno poprilično preispitivati. Iako se svi sudionici anketirani po pitanjima uvjeta promjene, samoispunjenja, razvoja i usavršavanja slažu oko uspostave pojedinca kao samoaktualiziranog subjekta, to zvuči kao odgovor na nesigurnosti profesionalnih i društvenih karijera (Rincquesen, Rossin, & Boisson, 2010.). U okviru priznavanja prethodnog učenja, liberalna koncepcija prava na osposobljavanje suprotstavljena je koncepciji kolektivnih jamstava u osposobljavanju i upravljanju karijerama. Karijera koja se ostvaruje putem priznavanja prethodnog učenja je način izgradnje profesionalne i društvene karijere. No, i dalje ostaje “pravac priznavanja” (Ricoeur, 2004.). Od pojedinaca se očekuje da budu spremni predvidjeti i ovladati socijalnim rizicima, odnosno da se prilagode. Bez obzira na neizvjesnost različitih pravaca, promjenjivih trasa s obzirom na profesionalne, socijalne i osobne životne priče te institucionalne kontekste u okruženju, kandidati se kreću između prilagodljivih karijera, “osobne odgovornosti” i političkih i institucionalnih propisa (Lafont, 2012.) u društvu koje se, suprotno etici zakonodavca, “nastoji riješiti kolektivnih odgovornosti” (Liétard, 1993., str. 6). Priznavanje prethodnog učenja omogućuje kandidatima karijeru prilagodljivu političkim i institucionalnim zahtjevima; razlog je tomu odlučnost države da osigura profesionalne karijere razvojem instrumenata koji će bolje zaštititi zaposlene i omogućiti im veću mobilnost u odnosu na rizike profesionalnog i društvenog života. Priznavanje prethodnog učenja je dio strategije koja nastoji povratiti koncepte aktivacije, autonomije i veće odgovornosti za karijere. Zahtjev kandidatâ za aktivacijom se tako javlja na početku procesa priznavanja, kada, uz tuđu pomoć ili sami, nastoje definirati “strategiju” certificiranja vlastitog iskustva. Sa strane socijalnih partnera se, međutim, postavljaju pitanja vezana uz teškoće na koje kandidati nailaze kad se od njih zatraži da sastave reflektivni esej sa opisima osobnih iskustava, odnosno “dokument koji se u ovom trenutku iziskuje od kandidata koji apliciraju za pomoć, status, ili socijalnu zaštitu” (Astier, 2007.). Ako priznavanje prethodnog učenja želi odgovoriti na izazove promjena i veće mobilnosti, tada će se interkulturalni pristupi morati usredotočiti na uvjete prenosivosti priznatih i certificiranih ostvarenja i temeljiti na širim implikacijama i obvezama institucionalnih i individualnih sudionika.

Literatura

- Anda, M.L. & Martínez Ascencio, P. (2006.). *Aperçu thématique de l'OCDE de la reconnaissance de la formation non formelle et informelle: Rapport général du pays, Mexique*. Pariz: OCDE.
- Annen, S. (2013.). Recognising non-formal and informal learning: typology and comparison of selected European approach. *Literacy Information and Computer Education Journal, Volume 4, Issue 1*, str. 929-937.
- Astier, I. (2007.). Se raconter aux autres. (u:) dossier : L'invasion des sentiments. *Sciences Humaines, n°184*.
- Balleux, A. (2005.). *La reconnaissance des acquis de métier à l'Université de Sherbrooke*. Sherbrooke: Université de Sherbrooke.
- Bjornavold, J. (2001.). Assurer la transparence des compétences. Luksemburg: Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle. Office des publications officielles des Communautés Européennes.
- Bjornavold, J. (2010.). Validation of non-formal and informal learning/accreditation of prior learning in Europe: At the cross-roads. http://www.pnt-grp.com/aplbud_conf/material/JensBjornavold.pdf
- Blériot, I. & Pirot, M.C. (2007.). La VAE en Haïti – Entre écriture et faible taux d'alphabétisation. *Le Sociographe, 24*, str. 99-107.
- Boutinet, J-P. & Belisle, R. (dir.) (2009.). *Demandes de reconnaissance et validation d'acquis de l'expérience. Pour qui ? Pour quoi?* Québec: Presses Universitaires de Laval.
- Chakroun, B. (2006.). De l'évaluation des compétences dans le cadre de la RVAE: revue de questions. (u:) G. Figari, P. Rodrigues, M.P. Alves & P. Valois (ur.). *Evaluation des compétences et apprentissages experientiels* (161-171). Lisabon: Educa.
- Choi, S.D. (2007.). *Thematic Review on Recognition of non-formal and informal learning: Country background Report, Republic of Korea*. Seul: OECD. <http://oecd.kedi.re.kr/>
- Cifali, M. & André, A. (2007.). *Écrire l'expérience : vers la reconnaissance des pratiques professionnelles*. Pariz: Presses Universitaires de France.
- Colardyn, D. & Bjornavold, J. (2004.). Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: policy and practices in EU Member States. *European Journal of Education, Vol. 39, n° 1*, str. 69-89.
- Colley, H. Hodgkinson, P. & Malcolm, J. (2003.). *Informality and formality in learning*. (online). Posjećeno 22.7.2013. http://www.uk.ecorys.com/europeaninventory/publications/concept/lsrc_informality_formality_learning.pdf. Leeds: University of Leeds.
- D'Iribarne Ph. (1989.). *La logique de l'honneur. Gestion des entreprises et tradition nationale*. Pariz: Seuil.
- Dubet, F. (2010.). *Les places et les chances*. Pariz: Seuil.
- Dyson, C. & Keating (2005.). *Recognition of prior learning—policy and practice for skills learned at work: Australia, Canada, New Zealand, South Africa, United States*. Ženeva: International Labour Office.
- Delory-Monberger, Ch. (2003.). *Biographie et Éducation. Figures de l'individu-projet*. Pariz: Anthropos.

Duchemin, Cl. & Hawley, J. (2010.). *European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning 2010 – Validation in the Higher Education Sector*. Solun: CEDEFOP.

Esping-Andersen, G. (1990.). *The three world of the welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Feutrie, M. (2008.). Etat des lieux des pratiques de validation des acquis dans les 27 états membres. (u:) L. Ben Moussi-Le Gall (Coor.). *Validation des Acquis de l'Expérience – Retour d'expériences à l'Université* (str. 219-227). Pariz: L'Harmattan.

Géhin, J.P. & Auras, E. (dir.) (2011.). *La VAE à l'université – Une approche monographique*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.

Goody, J. (1979.). *La raison graphique, la domestication de la pensée sauvage*. Pariz: éditions de Minuit.

Goyer, L., Landry, C. & Leclerc, C. (2006.). Regard sur une expérimentation du bilan des acquis relatifs à la formation de base en éducation des adultes au Québec. (u:) Rodriguez, F. G., P. Alves, M.P. & Valois, P. (Dir.). *Évaluation des compétences et apprentissages expérimentiels. Savoir modèles et méthodes*. (str. 61-73). Lisabon: EDUCA.

Hendricks, N. & Volbrecht T. (2003.). RPL as cognitive praxis in linking higher education, the African Renaissance and lifelong learning. *South African Journal of Higher Education*, 17 (1). str. 47 - 53.

Héon, L., Goyer, L. & Blanchet, J. (2011.). *Approches de concertation et pratiques soutenant la reconnaissance des compétences et le développement de la qualification: analyse du secteur routier*. CPMT. CRIEVAT.

Kok, W. (2003.). *Enlarging the European Union – achievements and challenges*. San Domenico di Fiesole: European University Institute.

Lafont P. (dir.) (2013.a), Institutionnalisation des dispositifs de reconnaissance et de la validation des acquis de l'expérience, vecteur de renouvellement des relations entre univers de formation et de travail? Pariz: Publibook.

Lafont P., Pariat M. & Cavaco C. (2012.), *Policies of adult education and training in Portugal and France – The agenda of European Union impact's on the development of devices for recognition for the informals and non formals learning*, ESREA Policy Studies Conference Papers, str. 1-10.

<http://www.nottingham.ac.uk/education/documents/research/have/esrea-papers/cavaco-lafont-pariatpoliciesofadulteducationandtraininginportugalandfrance.pdf>

Lafont, P. (2012.). Validation of Acquired Experience (VAE): between adaptation way of the actors and political and institutional injunctions. *Occasional Papers in Education & Lifelong Learning: An International Journal. Volume 6, 1-2*, str. 132-145.

Lafont, P. & Pariat, M. (2012.). Evolución de las políticas públicas de educación en cuanto a formación permanente de los adultos: ¿Diversidad o normalización de los dispositivos de reconocimiento y validación de la experiencia adquirida? *Revista de Anthropología y sociología: Virajes, Volumen 14, Fascículo 1*, str. 15-45.

Lévi-Strauss, Cl. (1962.). *La pensée sauvage*. Pariz: Plon.

Liétard, B. (1993.). *Les effets individuels et sociaux des pratiques de reconnaissances des acquis*, Pariz, Actualité de la formation permanente.

Llorente, J.C. & Coben, D. (2003.). Reconstituting our understanding of the relationship of

knowledge and power in the analysis of education of adults: socio-cognitive and political dimensions. *Compare*, n° 33. 1, str. 101-113.

Maurice, M. (1989.). *Méthode comparative et analyse sociétale. Les implications théoriques des comparaisons internationales. Sociologie du travail*, vol.2, str. 175-191.

Maurice, M. Sellier, F. & Silvestre, J-J. (1982.). *Politique d'éducation et organisation industrielle en France et en Allemagne*. Pariz: Presses Universitaires de France.

Maillard, F. (2007.). *Démocratisation de l'accès au diplôme et validation des acquis de l'expérience: une avancée sociale? Cahiers de la recherche sur l'éducation et les savoirs*, n°6, str. 27-47.

Merle, V. (2008.). *Groupe de travail sur la validation des acquis de l'expérience, Rapport remis à Laurent Wauquiez, secrétaire d'état à l'emploi*.

Prot, B. (2009.). *La double vie du collectif dans les acquis individuels*. In R. Belisle, & J.P. Boutinet (dir.). *Demande de reconnaissance et validation d'acquis de l'expérience* (str. 11-41). Québec: Presses Universitaires de Laval.

Ricoeur, P. (2004.). *Parcours de la reconnaissance*. Pariz: Stock.

Rincquesen, H. de, Rossin, L. et Boisson, Ph. (2010.). *La validation des acquis de l'expérience: un ascenseur social efficace*, Direction du développement et de l'action régionale. Service des Études, de la statistique et de la prospective.

Schwartz, Y. (2004.). *L'expérience est-elle formatrice? Education permanente*, n°158, str. 11-23.

Sutherland, L. (2006.). *Challenges and opportunities for implementing Recognition of Prior Learning (RPL) policy in higher education*. Neobjavljena doktorska disertacija. University of Zululand, KwaZulu-Natal.

Wittorski R. (2009.). *A propos de la professionnalisation*. (u:) Barbier J.M., Bourgeois E., Chapelle G., Ruano-Borbalan J.C. (dir.). *Encyclopédie de la formation* (str. 781-792). Pariz: Presses Universitaires de France.

3. Priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj

Marina Shapira, Jamie Brogan

Uvod

Učenje je stjecanje novih ili pak modificiranje postojećih znanja, ponašanja, vještina, vrijednosti ili sklonosti. Ključan je dio učenja sposobnost povezivanja novog znanja s prethodnim znanjem i iskustvom, to jest sposobnost korištenja *prethodnog učenja* kao sastavnog dijela bilo kojeg daljnjeg procesa učenja (npr. Ramsden, 1992.). Uz vještine i znanje stečene u formalnom okruženju, *prethodno učenje* može obuhvaćati bilo koje znanje, vještine, ili šire kompetencije stečene kao izravni ili neizravni rezultat čitavog raspona životnih i radnih iskustava i aktivnosti.

Priznavanje prethodnog učenja predstavlja poveznicu između neformalnog procesa učenja u koji su pojedinci već uključeni i sustava formalnog obrazovanja time što omogućuje kandidatima da uspostave jasne veze između ostvarenog učenja i budućih mogućnosti učenja. Priznavanje prethodnog učenja utvrđuje *ishode* neformalnog učenja kroz životna i radna iskustva, u sklopu stručnog usavršavanja na radnom mjestu, različitih tečajeva koje nude privatni poslodavci, profesionalna tijela, volonterske i javne organizacije, te ih zatim primjerava okviru formalnih kvalifikacija. Priznavanje prethodnog učenja tako utvrđuje vještine koje su prenosive između različitih konteksta i okruženja za učenje i rad te na kraju nudi akreditaciju neformalnog učenja ostvarenog izvan sustava formalnog obrazovanja.

Sama ideja i prakse priznavanja prethodnog učenja oblikovala se kroz međudjelovanje različitih povijesnih, kulturnih, ekonomskih i političkih faktora. Na obrazovanje utječu promjenjive socioekonomske i kulturne okolnosti kasnog moderniteta pod nazivnikom globalizacije. Uspostavljen je novi, bliži, odnos između gospodarstva i obrazovanja, a približile su se i praksa i teorija (Harris i Anderson, 2006.). Uslijed tehnološkog napretka učenje je manje ograničeno na okruženje obrazovnih institucija i određenu životnu dob, no iziskuje kontinuirano profesionalno usavršavanje kroz cjeloživotno učenje.

Istovremeno, promijenila se priroda rada kao takvog – zaposlenici sve rjeđe provode cijeli radni vijek u istom zanimanju, a kamoli kod istog poslodavca. Karijere su sve više individualizirane i fragmentirane, a pojedinci se nekoliko puta tijekom odraslog života kreću između obrazovanja i zaposlenja. Nekad se prijelaz iz obrazovanja u rad većinom podudara sa prijelazom iz mladenaštva u odrasli život, no danas su ti prijelazi manje jasni i rascjepkani. Društvene promjene i promjene u prirodi rada dovele su do individualizacije i rascjepkanosti profesionalnih karijera te privukle mnoge netradicionalne učenike odrasle dobi da se vrate u obrazovni proces.

U promjenjivom društvenom kontekstu rada i učenja potrebna je uska povezanost i stalno praćenje obrazovnog sustava i tržišta rada, s pritiskom da obrazovni sustav promptno reagira na promjene u kontekstu učenja i razvoja vještina, razvija prilagodljivost i uključivost angažiranjem ljudi različite životne dobi i podloga u smislu učenja, koji su vještine i znanja stekli u raznim životnim okolnostima i raznolikim okruženjima. Takva uključivost iziskuje valjane i pouzdane postupke koji omogućuju potvrdu i priznavanje učenja izvan institucija formalnog obrazovanja. Trenutno se u Škotskoj radi upravo na tome.

U ovom poglavlju razmotrit ćemo ključne faktore koji su oblikovali razvoj i provedbu škotskog modela priznavanja prethodnog učenja i naglasiti glavne probleme s kojima se priznavanje u Škotskoj susrelo. U ovoj raspravi o politikama i praksama priznavanja prethodnog učenja u različitim sektorima, osobito u visokom obrazovanju, nastojat ćemo odgovoriti na naše glavno istraživačko pitanje:

Koliko je priznavanje prethodnog učenja uspješno u privlačenju netradicionalnih učenika formalnom obrazovanju i osposobljavanju te, posljedično, u ispunjenju svog obećanja da doprinese većem stupnju socijalne pravednosti i uključivosti povećanjem sudjelovanja u formalnom obrazovanju nakon obveznog školovanja?

Ključni faktori za uspjeh priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj

Specifični nacionalni modeli priznavanja prethodnog učenja u velikoj su mjeri odraz povijesnog razvoja i institucionalnih obilježja nacionalnih sustava obrazovanja i tržišta rada, a oblikuje ih niz procesa – ideoloških, političkih, javnopolitičkih, institucionalnih, ekonomskih. Stoga uspješna implementacija nacionalnog modela priznavanja prethodnog učenja iziskuje jasno razumijevanje ukupnog skupa čimbenika koji utječu na njegov razvoj.

U posljednjih je petnaest godina aktivnostima u području priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj vjetar u leđa dolazio od strane stalnog javnopolitičkog interesa za razvojem vještina. Priznavanje se u Škotskoj razvija u kontekstu javne politike Programa cjeloživotnog učenja, koji je uspostavio značajne ideološke, političke, institucionalne i organizacijske okvire za provedbu priznavanja prethodnog učenja.

Brojna obilježja škotskog obrazovnog sustava omogućuju dobre temelje za cjeloživotno učenje, a time i razvoj uspješnih procesa i strategija u priznavanju prethodnog učenja. Među tim su obilježjima:

- pristup temeljen na ishodima, odnosno mogućnost da se učenje izdvoji iz konteksta, a njegovi ishodi definiraju u smislu vještina, znanja i kompetencija stečenih učenjem
- modularna i prilagodljiva priroda škotskih kvalifikacija
- Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir (*Scottish Credit and Qualifications Framework* – SCQF), koji se smatra jednim od najuspješnijih nacionalnih kvalifikacijskih okvira (Young, 2010.)
- način na koji je uređen prienos bodova u obrazovanju i osposobljavanju u Škotskoj.

Škotski sustav obrazovanja i osposobljavanja

U Velikoj Britaniji je od 1999. godine na snazi decentralizirani sustav upravljanja obrazovanjem i osposobljavanjem. Škotska ima vlastite sustave obrazovanja i osposobljavanja visokog stupnja neovisnosti o drugim dijelovima zemlje (npr. Raffé i Byrne, 2005.), koji su se počeli razvijati odvojeno od Engleske, Walesa i Sjeverne Irske mnogo prije političke decentralizacije te dodatno razilaziti od njih nakon osnivanja Škotskog parlamenta 1999. (Gallacher, 2011.). Određena obilježja škotskog sustava obrazovanja i osposobljavanja olakšavaju provedbu cjeloživotnog učenja i priznavanja prethodnog učenja. Ta su se obilježja postepeno razvila u posljednja dva desetljeća, a pokretač im je u velikoj mjeri bio angažman škotskih vlada u strategiji cjeloživotnog učenja u Škotskoj (ibid).

Propusnost sustava obrazovanja. Obrazovni sustav Škotske sadrži mnoge elemente propusnog obrazovnog sustava, što olakšava proces cjeloživotnog učenja i priznavanje prethodnog učenja (Raffé i Howieson, 2012.). U propusnim obrazovnim sustavima nema

jasnih granica između akademskog i strukovnog obrazovanja, a općem i strukovnom obrazovanju se pridaje više-manje jednaka vrijednost. U propusnim obrazovnim sustavima ne postoje obrazovne slijepice ulice, već višestruki ulazi u proces učenja bez potrebe za ponavljanjem etapa učenja; postoji mogućnost ne samo “vertikalnog” (od niže ka višoj razini učenja) već i “horizontalnog kretanja” između različitih tipova i modusa učenja.

Modularne kvalifikacije temeljene na ishodima učenja. Propusnost škotskog obrazovnog sustava dodatno olakšava priroda *škotskih kvalifikacija*. Škotske se kvalifikacije temelje na ishodima učenja i tek su donekle vezane uz pojedina profesionalna ili obrazovna opredjeljenja, uz način i dužinu studiranja, ili pak uz određenu instituciju, te se mogu koristiti u različite svrhe. Većina škotskih kvalifikacija je modularna i fleksibilna te otvara više pravaca prema školovanju do naprednijih kvalifikacija, kao i prema zaposlenju/stručnom usavršavanju. Modularnost škotskih kvalifikacija omogućuje studiranje različitih modula u različitim razdobljima i različitim kontekstima – formalnim i neformalnim – a svi se na kraju zbrajaju u bodove potrebne za određenu kvalifikaciju (npr. Raffé i Howieson, 2012., Raffé et al, 2010.).

Škotska uprava za kvalifikacije (*Scottish Qualifications Authority – SQA*) je odgovorna za razvoj, vrednovanje i dodjelu svih kvalifikacija u Škotskoj osim sveučilišnih; sve kvalifikacije koje dodjeljuje bilo koja institucija ili organizacija moraju zadovoljiti relevantne kriterije Uprave za kvalifikacije.

Sustav dodjele bodova. Propusnost škotskog obrazovnog sustava dodatno olakšava sustav *dodjele* bodova koji omogućava grupiranje bodova za svaki tip i etapu učenja i njihov prijenos između modusa i programa učenja te sa nižih na više razine programa, ili pak u područje stručnog usavršavanja. Tri su glavna tipa prijenosa bodova u Škotskoj (npr. Howieson et al, 2012.):

- iz općeg i predstrukovnog učenja u redovno strukovno obrazovanje i osposobljavanje, kao što je većina prijelaza u redovno strukovno obrazovanje iz škola, iz programa osposobljavanja te drugih tipova neformalnog i informalnog učenja
- između različitih tipova redovnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, primjerice između programa na koledžima i na radnom mjestu, između različitih visokih učilišta ili organizatora osposobljavanja ili između različitih kvalifikacija (naročito onih koje dodjeljuju različita tijela)
- između strukovnog obrazovanja/osposobljavanja i visokog obrazovanja, naročito između diploma/certifikata koje dodjeljuju koledži (*Higher National Certificates, Higher National Diplomas*) i akademskih stupnjeva koje dodjeljuju sveučilišta.

Škotska uprava za kvalifikacije vodi skupnu evidenciju postignuća pojedinih kandidata. To znači da su sakupljanje i prijenos bodova ugrađeni u sustav SQA, tako da pojedinac koji je ostvario jednu ili više SQA jedinica na jednoj ili više institucija može svoja postignuća zbrojiti u pravcu bilo koje cjelovite kvalifikacije koju čine dotične jedinice na nekoj drugoj instituciji.

Priznavanje prethodnog učenja u kontekstu prijenosa bodova. Sustav dodjele bodova olakšava implementaciju priznavanja prethodnog učenja jer omogućuje razdvajanje procesa poučavanja i procesa učenja, što sustavu daje prilagodljivost u pogledu toga kada, kako i gdje se učenje odvija. Nadalje, bodovanje omogućuje opis učenja u smislu njegovih ishoda, što dovodi do prenosivosti vještina i znanja. Također omogućuje opis učenja u retrospektivnom (ono što je već postignuto) i prospektivnom smislu (koja se postignuća očekuju) te jasnu usporedbu između različitih kvalifikacija i tipova iskustva učenja (npr. Raffe, 2011.d), što je ključno za priznavanje prethodnog učenja.

Izazovi sustava prijenosa bodova u kontekstu priznavanja prethodnog učenja. Sustav dodjele bodova omogućuje usporedbe i poveznice između ishodâ različitih iskustava učenja te između iskustvenog/neformalnog učenja i ishodâ formalnih programa. Neke su usporedbe i poveznice ipak jasnije od drugih. Zahtjevi za prijenos bodova trebali bi biti vrednovani na temelju izravne podudarnosti između ishodâ prethodnog – formalnog ili neformalnog – učenja i ishodâ formalnog učenja. Izravna podudarnost, međutim, nije uvijek moguća pri vrednovanju ishodâ informalnog ili iskustvenog učenja. Umjesto toga se koriste šire usporedbe, zbog čega je postupak vrednovanja manje standardiziran. Neka je iskustva neformalnog učenja, kao što je učenje na radnom mjestu, lakše akreditirati nego neke druge tipove neformalnog učenja, primjerice iskustveno učenje.

Nadalje, sustav bodovanja uspoređuje ishode učenja, no ne uzima u obzir razlike u okruženjima gdje se učenje odvijalo. Primjerice, prijenos bodova stečenih na koledžu u sveučilišni program koji rezultira akademskom diplomom može biti problematičan. Iako su ishodi učenja između koledža i sveučilištâ usporedivi, postoje značajne razlike u sadržaju kurikuluma, praksi učenja, pristupu predavanjima i načinu vrednovanja. Posljedično tomu, studenti koji su stekli djelomične bodove i prebacili se sa koledža na sveučilište na drugoj ili trećoj godini studija ponekad imaju problema u prilagodbi na novo okruženje učenja te poteškoće u iskustvu prijelaza i napredovanju, stoga im je potrebna dodatna potpora u području priznavanja prethodnog učenja (Howieson i Croxford, 2011.).

Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir

Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir i priznavanje prethodnog učenja

Postoje dvije dimenzije priznavanja prethodnog učenja. Prva, *formativna* dimenzija, odnosi se na razumijevanje vlastitih postignuća od strane samih kandidata te na posljedični rast samopouzdanja i spoznaju mogućnosti za daljnje formalno učenje i/ili stručno usavršavanje. Druga dimenzija poznata je pod nazivom *sumativno priznavanje* i odnosi se na priznavanje od strane drugih (SCQF Handbook, 2009.). Kako bi učenje ostvareno izvan sustava formalnog obrazovanja bilo prenosivo, mjerljivo te formalno priznato i jednako vrijedno kao i učenje u sklopu formalnog obrazovanja, potrebno je moći usporediti ishode neformalnog/informalnog učenja sa uobičajeno prihvaćenim i prepoznatljivim formalnim kvalifikacijama ili ishodima ostvarenima kroz formalne programe obrazovanja. Takva je usporedba moguća putem *formalnog kvalifikacijskog okvira* koji omogućuje primjeravanje znanja, iskustava i vještina stečenih izvan formalnog obrazovanja u kontekstu kvalifikacijskog okvira (SCQF Handbook, 2009.).

Obilježja nacionalnih kvalifikacijskih okvira (*national qualifications frameworks*) razlikuju se od zemlje do zemlje. Razlike uglavnom proizlaze iz razloga koji su u pojedinim zemljama potakli aktivnosti u području priznavanja prethodnog učenja. U nekim je zemljama razvoj kvalifikacijskih okvira pokrenut pod utjecajem procesa europeizacije i globalizacije te postojanja Europskog kvalifikacijskog okvira (*European Qualifications Framework*) i Bolonjskog okvira za visoko obrazovanje. U tim su zemljama, dakle, nacionalni okviri uvedeni kako bi se omogućilo primjeravanje nacionalnih kvalifikacija spram krovnih meta-okvira poput Europskog kvalifikacijskog okvira (Raffe, 2011.c). U drugim zemljama nacionalni okviri nisu uvedeni s namjerom da prate europske i međunarodne programe, već kao važan instrument nacionalnih reforma sustava obrazovanja i osposobljavanja te kao sredstvo promicanja strategije cjeloživotnog učenja (Bjornavold, 2010.).

Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir (SCQF) pridružuje bodove pripadajućim kvalifikacijama i njihovim sastavnim jedinicama te se smatra jednim od najuspješnijih nacionalnih kvalifikacijskih okvira (Young, 2010.). Među glavnim je razlozima tog uspjeha postepen i dosljedan proces reforma koji je doveo do njegova razvoja. Rani početak¹⁴ procesa

¹⁴ Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir uveden je 2001. godine. Ima 12 razina, od kojih svaka označava težinu učenja. Bodovi za svaku kvalifikaciju predstavljaju opis količine učenja, znanja, vještina ili kompetencija potrebnih da bi se određena kvalifikacija stekla. Svaka razina unutar okvira također ima skup 'opisnica' ili kompetencija koje poslodavcima olakšavaju razumijevanje opsega vještina koje na danoj razini mogu očekivati od nekog zaposlenika.

razvoja nacionalnog okvira u Škotskoj – maloj zemlji s relativno homogenim i integriranim obrazovnim sustavom – nesumnjivo je olakšao njegov razvoj.

Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir je *komunikacijski* okvir (Raffe, 2011.a), što znači da nije uveden kako bi omogućio reformu obrazovanja ili osposobljavanja ili pak promjene u javnim politikama, već kako bi olakšao provedbu politike cjeloživotnog učenja, promicao povjerenje u kvalifikacije, poboljšao suradnju među organizatorima programa učenja (institucijama, stručnim tijelima, koledžima i sveučilištima) i omogućio prenosivost vještina, znanja i kompetencija među različitim okruženjima učenja (SCQF, 2009.).

Škotski kvalifikacijski okvir podržava formativno i sumativno priznavanje učenja. To je *deskriptivan okvir*, što znači da donosi terminologiju koja omogućava veću transparentnost i koherentnost postojećih kvalifikacija. SCQF je instrument za napredovanje u kvalifikacijama bez velikih rezova između različitih sastavnica kvalifikacija te iz nižih do viših razina kvalifikacija (Raffe 2011.c).

Škotski kvalifikacijski okvir je *dobrovoljan okvir* utoliko što ga nitko nije obvezan primjenjivati, međutim škotska vlada potiče sve poslodavce, institucije koje nude programe obrazovanja i tijela koja dodjeljuju kvalifikacije da ga koriste putem Mreže za strategiju vještina Škotske (*Skills Strategy for Scotland Network, Skills for Scotland, 2007.*).

Metodologija priznavanja prethodnog učenja temelji se na škotskom kvalifikacijskom okviru, što kandidatima olakšava da vlastite razine kompetencija i vještina definiraju u odnosu na okvir te da planiraju daljnje učenje i razvoj karijera (npr. SCQF, 2006.). Prije svega, škotski kvalifikacijski okvir je jedinstven, integriran okvir za sve škotske akademske i strukovne kvalifikacije koji se temelji na prijenosu bodova, s time da bodovi označavaju opseg učenja¹⁵. Razine okvira odgovaraju kompleksnosti učenja, a sadrže opisnice koje zacrtavaju moguće vertikalne i horizontalne pravce napredovanja. Na kraju, no ne i manje važno, škotski je nacionalni okvir temeljen na ishodima učenja, što znači da mu je naglasak na vještinama, znanju i razumijevanju, bez obzira na specifični kontekst u kojemu se odvijaju. Mnogo toga je napravljeno kako bi se sustav priznavanja prethodnog učenja uvrstio u okvir te kako bi se osiguralo da prethodno učenje bude valorizirano, da proces cjeloživotnog učenja ne bude repetitivan već kumulativan te da se uspostavi mehanizam koji bi pojedincima omogućio kretanje između formalnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja (Gallacher, 2011., SCQF, 2007., SCQF RPL *Guidelines*, 2005.).

¹⁵ Prosječno vrijeme razumijevanja/učenja: 10 sati = jedan bod .

Politika cjeloživotnog učenja i institucionalni okvir za priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj

Strategija cjeloživotnog učenja je od 1999. godine jedan od glavnih javnopolitičkih ciljeva svih škotskih vlada. Njihove su strategije nastojale omogućiti “osposobljavanje u svrhu stjecanja vještina”, povećati pristup daljnjem i visokom obrazovanju, stvoriti kulturu cjeloživotnog učenja te povećati sudjelovanje odraslih u obrazovanju i osposobljavanju (Hadgson et al., 2011.). Priznavanje prethodnog učenja uvijek se smatralo važnim instrumentom u implementaciji kulture cjeloživotnog učenja u Škotskoj. Javna politika cjeloživotnog učenja i razvoj priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj dodatni su poticaj dobili osnivanjem važnih institucija poput Škotske uprave za kvalifikacije¹⁶ (*Scottish Qualification Authority – SQA*), Škotskog vijeća za financiranje daljnjeg i visokog obrazovanja (*Scottish Funding Council for Further and Higher Education – SFC*), Ureda za razvoj vještina Škotske (*Skills Development Scotland – SDS*)¹⁷, Kraljevskog inspektorata za obrazovanje (*Her Majesty Inspectorate for Education – HMIE*)¹⁸ i Agencije za osiguravanje kvalitete (*Quality Assurance Agency Scotland – QAA*)¹⁹ (Gallacher, 2011.).

Glavne prepreke i izazovi u području priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj

Priznavanje prethodnog učenja prelazi institucionalna okruženja i granice sektora i temelji se na načelu prijenosa vještina i kompetencija stečenih u jednom okruženju u neko drugo okruženje putem formalnog priznavanja iskustava učenja. U Škotskoj su uspostavljene mnoge uspješne aktivnosti i dobre prakse u području priznavanja prethodnog učenja suradnjom različitih dionika – sveučilišta, radnih organizacija, institucija koja dodjeljuju kvalifikacije, tijela koja vrednuju bodove, poslodavaca i profesionalnih organizacija. Na nekim područjima još valja poraditi kako bi procesi vezani uz priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj tekli još lakše, a pojedincima se omogućile bolje prilike za pristup učenju i kvalifikacijama, stjecanju bodova za ostvareno učenje te lakšem kretanju kroz različita okruženja učenja (npr. QAA, 2012.).

¹⁶ Škotska uprava za kvalifikacije je jedinstveno tijelo nadležno za razvoj, potvrdu valjanosti i dodjelu svih kvalifikacija – akademskih i strukovnih – izvan sustava sveučilišta. Osnovana je 1998. spajanjem institucija *Scottish Examinations Board* (kvalifikacije koje dodjeljuju škole), *Scottish Vocational Education Council* (kvalifikacije koje se dodjeljuju na koledžima i na temelju radnog iskustva) i *Scottish Vocation Qualifications*.

¹⁷ SDS je nadležan za programe osposobljavanja na radnom mjestu, informacije, savjetovanje i vodstvo, kampanju za čitalačku i numeričku pismenost te financijsku potporu za pojedince koji pohađaju programe s dijelom radnog vremena.

¹⁸ HMIE je nadležan za osiguranje kvalitete u sektoru škola i koledža.

¹⁹ QAA je nadležna za osiguravanje kvalitete u sektoru visokog obrazovanja.

Kontekst priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj nije moguće bolje razumjeti bez razmatranja glavnih izazova s kojima se Škotska susreće u nastojanju da razvije fleksibilan sustav kvalifikacija i institucija koje bi olakšale i povećale uključenost pojedinaca u proces cjeloživotnog učenja. U ovom dijelu poglavlja razmatramo upravo te izazove.

Priznavanje prethodnog učenja je još uvijek šaroliko i nije podjednako dostupno na svim institucijama koje nude programe obrazovanja/osposobljavanja, u svim industrijskim sektorima, ili pak širom zemlje. Prakse priznavanja prethodnog učenja variraju od institucije do institucije, stoga je potrebno više učiniti po pitanju širenja prakse priznavanja kroz različite sektore, osigurati da priznavanje bude podjednako na koledžima i sveučilištima te da propisi, vodstvo i savjetovanje budu jasni.

Glavne prepreke priznavanju prethodnog učenja u Škotskoj su sljedeće:

- nedostatak fleksibilnosti u omogućavanju priznavanja prethodnog učenja
- pristup i bodovanje koje otvara put ka učenju formalnijeg karaktera
- nedovoljna financijska dostupnost i ponekad loše upravljačke prakse u službama za priznavanje prethodnog učenja
- potreba za većom transparentnošću, pouzdanošću i održivošću određenih procesa
- društvene, svjetonazorske i institucionalne prepreke.

Izazovi na razini društva

Među glavnim je izazovima socioekonomski profil stanovništva u Škotskoj, osobito njegova mlađeg segmenta. Postoji velik jaz u postignućima na razini viših razreda osnovnog obrazovanja, a pogotovo srednjeg obrazovanja, u populaciji od 12 do 18 godina starosti, koji je usko povezan sa socioekonomskim statusom i socioekonomskim nejednakostima, a koji se, izgleda, povećava nakon završetka obveznog školovanja (npr. Croxford, 2000., 2009.). Dalje, udio mladih u Škotskoj koji nisu u sustavu obrazovanja, zaposlenja ili osposobljavanja je među najvišima u zemljama OECD-a (Scottish Executive, 2007.). Jedan od glavnih izazova s kojima se susreće obrazovanje u Škotskoj jest kako ponuditi potpunu lepezu mogućnosti sa napredovanjem do zaposlenja i daljnjeg/visokog obrazovanja za cjelokupnu populaciju mladih koja završi obvezno obrazovanje. Jasno je kako postoji potreba za “društveno rasprostranjenijom i uspješnijom participacijom u višim godinama srednjeg obrazovanja te većom jednakošću u visokom obrazovanju” (OECD

2008., str. 15). Rješenje je u tome da se mladima nakon obveznog obrazovanja osiguraju jasno definirane mogućnosti učenja i osposobljavanja te pristup učenju i osposobljavanju (Raffe et al., 2010.). Sadašnja javna politika usmjerena na stanovništvo iznad 16 godina "16-plus Learning Choices"²⁰, nastoji ispuniti ovu potrebu poboljšanjem mogućnosti učenja, omogućavanjem jednakog pristupa stjecanju vještina i učenju za sve te povećanjem sudjelovanja mladih iz ranjivih i socijalno isključenih skupina putem lokalnih partnerstava organizatorâ programa obrazovanja, volonterskih organizacija i poslodavaca, s posebnim naglaskom na neformalnom i informalnom učenju i priznavanju prethodnog učenja.

Društveno prihvaćanje

Društveni stavovi spram priznavanja neformalnog ili informalnog učenja vrlo su važni za uspješno funkcioniranje priznavanja prethodnog učenja. Učenici, institucije formalnog obrazovanja i poslodavci moraju imati povjerenja u kvalifikacije stečene priznavanjem prethodnog učenja. Ti se stavovi daju promijeniti djelovanjem javnih politika. Djelovanje treba usmjeriti na promicanje ideja cjeloživotnog učenja i jednakog pristupa stjecanju vještina i učenju za sve, s time da se za kvalifikacije stečene putem priznavanja prethodnog učenja osigura strog postupak osiguravanja kvalitete te da zadovoljavaju jednake visoke standarde kvalitete kao i tradicionalne kvalifikacije. Pojedinci trebaju imati povjerenja u priznavanje prethodnog učenja kao društveno prihvatljiv, pohvalan, institucionalno podržan i alternativan način stjecanja formalnih kvalifikacija. To se može postići koordiniranim djelovanjem glavnih dionika koji žele promicati priznavanje i omogućiti mu široku primjenu i društvenu prihvaćenost time što će biti transparentno, dostupno, financijski pristupačno i visokokvalitetno (SCQE, 2007., *Inspire Scotland*, 2008.).

Zakonski okvir priznavanja prethodnog učenja

Među značajnim preprekama priznavanju prethodnog učenja u Škotskoj je nedostatak zakonske regulative. Pojedinci nemaju zakonsko pravo na priznavanje prethodnog učenja. Institucije koje nude programe učenja nemaju obvezu vrednovati i priznati prethodno učenje. Slično tomu, poslodavci nisu obvezni svojim zaposlenicima odobriti odsustvo i

²⁰ <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2010/03/30180354/0>

mogućnost pristupa priznavanju prethodnog učenja. Priznavanje prethodnog učenja tako često postane privatna i naporna stvar pojedinaca koji žele potvrdu svog učenja. Stoga je, uz razvoj institucionalnih kapaciteta organizatora učenja i bolji pristup informacijama i sustavu potpore pri učenju, ključno razviti i zakonski okvir za priznavanje prethodnog učenja. Takvi okviri postoje u više europskih zemalja koje imaju sofisticirane mehanizme za priznavanje učenja izvan formalnog obrazovnog okruženja (npr. Francuska, Portugal, Danska i Nizozemska), gdje pojedinci imaju zakonsko pravo na priznavanje učenja a zaposlenici pravo na (plaćeno) razdoblje pripreme za priznavanje kao dio procesa profesionalnog učenja i usavršavanja (CEDEFOP, 2011.).

Izazovi na institucionalnoj razini

Razvoj institucionalnih kapaciteta za priznavanje prethodnog učenja ključan je za njegov uspjeh. U Škotskoj se takvi kapaciteti razvijaju nejednako i prepoznati su kao značajna institucionalna prepreka priznavanju prethodnog učenja (*Inspire Scotland*, 2008.).

Institucionalne kapacitete treba razvijati uvrštavanjem postupaka priznavanja prethodnog učenja u institucionalne politike, sustave, procese i svakodnevne prakse: umjesto da svoje prethodno učenje i iskustvo uvode na mala vrata institucija formalnog obrazovanja, kandidatima bi na raspolaganju trebali biti visokorazvijeni institucionalni mehanizmi priznavanja prethodnog učenja. Informacije o postupcima priznavanja trebale bi biti transparentne i lako dostupne. To se može postići na sljedeće načine: povećanjem fleksibilnosti programâ učenja, diverzificiranjem načinâ izvođenja nastave, razvoja vještina i osposobljavanja, povećanjem transparentnosti, strogosti i pouzdanosti postupaka priznavanja, razvojem jasnih institucionalnih postupaka za priznavanje prethodnog učenja putem osvješćivanja zaposlenika i osiguravanjem adekvatne potpore zaposlenicima u smislu resursa, razvoja vještina i osposobljavanja (KSLLL, 2010.).

U sljedećem dijelu poglavlja ćemo detaljnije razmotriti izazove s kojima se u pogledu priznavanja prethodnog učenja susreću institucije visokog obrazovanja u Škotskoj.

Prakse priznavanja prethodnog učenja na škotskim sveučilištima

U ovom ćemo dijelu dati pregled postupaka priznavanja prethodnog učenja na nekoliko škotskih sveučilišta ocjenom pristupačnosti i transparentnosti informacija o priznavanju, pregledom postojećih tipova priznavanja te kojim su tipovima kandidata na raspolaganju. Točnije, pokušat ćemo utvrditi jesu li opcije priznavanja jednako dostupne kandidatima koji nemaju formalne kvalifikacije ali imaju životno i radno iskustvo, kao i kandidatima koji imaju obrazovno iskustvo nakon obveznog školovanja i žele upisati sveučilišni program nakon stjecanja stručnih kvalifikacija ili diploma/certifikata koje dodjeljuju koledži (*Higher National Diploma* – HND ili *Higher National Certificate* – HNC). Podatke o postupcima priznavanja na škotskim sveučilištima smo prikupili na internetskim stranicama pet škotskih sveučilišta: *Edinburgh Napier University*, *University of Edinburgh*, *University of Stirling*, *Glasgow Caledonian University* i *University of Glasgow*. Najprije smo pokušali pronaći informacije o priznavanju slijedeći poveznice pod nazivom “studenti s alternativnim kvalifikacijama”, “odrasli studenti”, “fleksibilno studiranje” i/ili “netradicionalni studenti”. U velikom broju slučajeva ove su nas poveznice dovele do informacija o opcijama priznavanja prethodnog učenja na dotičnim sveučilištima. Također smo putem tražilica na internetskim stranicama sveučilišta potražili bilo kakve dokumente koji se odnose na formalne postupke, propise i mehanizme priznavanja prethodnog učenja (ili, alternativno, koji se odnose na “akreditaciju iskustvenog učenja” – *accreditation of experiential learning* – APEL). Na kraju smo nasumice pretražili stranice pojedinih područja studija pri sveučilištima kako bismo saznali koje opcije nude na razini programâ. Istraživanje smo završili internetskom pretragom pozitivnih praksa priznavanja u Škotskoj, gdje smo posebno koristili informacije o konkretnim primjerima priznavanja koje smo pronašli preko Škotske agencije za osiguravanje kvalitete (*Quality Assurance Agency Scotland*, QAA, 2011., 2012.) i Škotskog bodovnog i kvalifikacijskog okvira (SCQF 2007., 2009.) – glavnih institucija koje stoje iza razvoja priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj.

Edinburgh Napier University

Naslovna stranica *Edinburgh Napier University* sadrži poveznicu na informacije o priznavanju prethodnog učenja pod cjelinama „Studiranje“ (*Study*) i „Studijski programi“ (*Courses*), u kojima su navedeni svi uvjeti upisa. Uvjeti upisa za pojedine programe opisani su terminologijom formalnih škotskih i engleskih kvalifikacija viših razreda srednje škole (*Highers*, *A-levels*), terminologijom diploma/certifikata koje dodjeljuju koledži (HND, HNC), kao i u

smislu relevantnih međunarodnih kvalifikacija. Ipak, na ovim stranicama nije bilo nikakvih informacija o mogućnostima priznavanja prethodnog učenja, osim poveznice na programe vrednovanja koje škotski koledži provode za one koji ne zadovoljavaju formalne uvjete.

Uspjeli smo pronaći informacije o priznavanju prethodnog učenja pretragom fraze „priznavanje prethodnog učenja“ na tražilici internetske stranice sveučilišta. Ta nas je pretraga odmah dovela do svih relevantnih informacija, uključivši imena kontakt osoba za sve postupke priznavanja. Na raspolaganju su praktične informacije za kandidate koji žele djelomične bodove za prethodno certificirano ili necertificirano učenje (npr. poveznica na obrazac zahtjeva koji treba ispuniti). Također postoje informacije za kandidate sa diplomama i certifikatima s koledža (HND, HNC) koji žele nastaviti studij ili upisati napredne godine studija do sveučilišne diplome. Navedene su i jasne opcije priznavanja za kandidate koji imaju stručne kvalifikacije²¹. Neki su programi na *Edinburgh Napier University* čak i osmišljeni kao nadgradnja na stručne kvalifikacije koje kandidate vode do diplome prvostupnika (primjerice, na studiju sestrinstva).

Ukupno gledano, *Edinburgh Napier University* nudi priznavanje prethodnog učenja za različite tipove kandidata, uključujući studente bez formalnih kvalifikacija/iskustva nakon obveznog školovanja. Informacije o postupcima priznavanja bile su lako dostupne ukoliko kandidati znaju što traže, no njihova bi vidljivost na internetskim stranicama sveučilišta mogla biti bolja i transparentnija. Tablica 1 sadrži neke primjere priznavanja prethodnog učenja na *Edinburgh Napier University*.

---

²¹ Primjerice, sveučilišne diplome u području građevine, prometa, elektrotehnike, računovodstva, bankarstva i financijskih propisa, upravljanja zemljištima i razvoja stambenih naselja.

Tablica 1. Primjeri priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj (sažetak podataka o priznavanju dobiven od QAA Scotland/European RPL Network, faza I*).

Svrha projekta	Naziv institucije	Naziv akademskog stupnja/diplome/programa učenja	Ciljna skupina/e	Način funkcioniranja priznavanja	Broj/opseg dodijeljenih ECTS bodova	Priznavanje učenja
Bodovanje studijskog programa – samostalno te u sklopu novog studijskog programa koji vodi do diplome	<i>Edinburgh Napier University, Ross International</i> – privatni organizator osposobljavanja	Certifikat „ <i>Leading Rapid Improvement</i> “, moguć nastavak studija do diplome magistra	Zaposlenici lokalnih vlasti i Nacionalne zdravstvene službe (<i>National Health Service – NHS</i>)		30 ECTS bodova na razini 11 SCQF	formalno
Akademski stupanj namijenjen posebno za tvrtku BAE Systems	<i>Edinburgh Napier University, BAE Systems & Machine Tool Technology</i>	Diploma prvostupnika „ <i>CNC Machine Tool Engineering</i> “	Inženjeri održavanja zaposleni u tvrtki BAE Systems	Učenje, priznavanje prethodnog učenja i radno iskustvo. Izravan upis u 2. ili 3. godinu studija	30 ECTS bodova na razini 11 SCQF	formalno, vezano uz radno iskustvo
Bodovi za kraće programe na Hong Kong University koji omogućavaju izravan upis u 3. godinu akademskih programa	<i>Edinburgh Napier University, Hong Kong University</i>	Diplome i certifikati u području strojarstva (HND, HNC), moguć nastavak studija do diplome prvostupnika	Studenti strojarstva u Hong Kongu	Cjelovit certifikat, izravan upis u 3. godinu akademskih programa na <i>Edinburgh Napier University</i>	65 ECTS bodova na razini 11 SCQF	formalno

* Izvorni podaci dostupni na <http://www.qaa.ac.uk/Scotland/DevelopmentAndEnhancement/Pages/RPL-Network-project.aspx>

University of Stirling

Pretraga internetskih stranica *University of Stirling* pokazala je da sveučilište održava modularne programe koji vode do akademskog stupnja, što omogućava znatnu fleksibilnost i širinu izbora. Najvažnije je primijetiti kako sveučilište na samom početku jasno spominje priznavanje prethodnog učenja, pozivajući netradicionalne studente koji ne zadovoljavaju formalne uvjete upisa ali imaju „adekvatno iskustvo“ da se prijave na izvanredni studijski program za nastavak studija sa dijelom radnog vremena za koji nisu potrebne formalne kvalifikacije već „se uzimaju u obzir druga radna i životna iskustva koja dokazuju potencijal za studiranje“. Jasno je opisan upisni proces te kako se mogu steći bodovi za upis na određene kvalifikacije ili pak dobiti „potvrda o prethodnom učenju“ (*prior certified learning*) prije upisa na sveučilište (primjerice, kvalifikacije koje dodjeljuju koledži). Nasumična pretraga studijskih programa također vodi do informacija o alternativnim uvjetima upisa, kao i poveznica na Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir, što omogućuje svim kandidatima da usporede svoje kvalifikacije s nacionalnim okvirom.

Detaljni opis mehanizama priznavanja prethodnog učenja na *University of Stirling* bio je dostupan u dokumentu pod nazivom „Sustav bodovanja i priznavanje prethodnog učenja“ („*Credit rating and recognition of prior learning*“)²², do kojega smo došli pretragom fraze „priznavanje prethodnog učenja“ na internetskim stranicama sveučilišta. Taj dokument sadrži opis svih postupaka priznavanja prethodnog učenja u kontekstu Škotskog bodovnog i kvalifikacijskog okvira i ECTS-a, kao i detaljne upute i postupke za *University of Stirling*, uključujući informacije o **podnošenju dokaza o priznavanju prethodnog učenja**.

Zaključujemo kako *University of Stirling* vodi vrlo jasnu, transparentnu i dobro vođenu politiku kad je riječ o priznavanju prethodnog učenja, usmjerenu na različite tipove studenata, uključujući netradicionalne studente i one koji nemaju formalne kvalifikacije.

Glasgow Caledonian University

Opcije priznavanja prethodnog učenja na *Glasgow Caledonian University* vidljive su na internetskoj naslovnici sveučilišta te su dostupne pod zaglavljem „fleksibilno studiranje“ („*for flexible studies*“), zajedno s informacijama o upisu na naprednije godine studija za kandidate koji imaju kvalifikacije s koledža (HNC/HND). Nadalje, na raspolaganju je niz

²² <http://www.stir.ac.uk/media/autoimport/data/assets/pdf/0012/33132/prior-recognition-guide.pdf>

opcija za studente koji nemaju formalne kvalifikacije no žele spojiti studiranje i rad u stjecanju akademskog stupnja. Politika i upute za priznavanje pri *Glasgow Caledonian University* navedene su u dokumentu „Priznavanje prethodnog učenja“ („*RPL Policy*“)²³, do kojega je lako doći sa naslovnice internetske stranice sveučilišta. Opcije priznavanja na *Glasgow Caledonian University* obuhvaćaju:

- alternativu redovitom upisu u prve godine studijskih programa
- bodove unutar studijskih programa na preddiplomskoj i diplomskoj razini
- usporedbu kvalifikacija koje dodjeljuju koledži s ekvivalentima sveučilišnih stupnjeva.

Važno je reći kako je priznavanje prethodnog učenja pri *Glasgow Caledonian University* uvršteno u izradu kurikuluma i jasno navedeno na svim razinama programa koji vode do akademskog stupnja. Ishodi učenja opisani su tako da postoji više načina za njihovo ostvarivanje, što dodatno olakšava proces priznavanja. Za razliku od *University of Stirling*, *Glasgow Caledonian University* ne zadaje kriterije formalnog vrednovanja za zahtjeve priznavanja, već se, umjesto izravnih podudarnosti, vrednuje *usporedivost* ishoda neformalnog učenja sa ishodima učenja određenog modula ili razine programa.

Zaključujemo kako *Glasgow Caledonian University* ima visoko razvijene, jasne mehanizme priznavanja prethodnog učenja, a informacije o priznavanju su lako dostupne zainteresiranim kandidatima. Priznavanje na *Glasgow Caledonian University* otvoreno je za oba tipa naših hipotetskih studenata: netradicionalni studenti bi bez formalnih kvalifikacija i/ili bez iskustva tercijarnog obrazovanja lako našli način za upis na studij putem priznavanja prethodnog učenja.

University of Edinburgh

Neki studijski programi (uglavnom u prirodnim i tehničkim znanostima) upućuju na pristupne programe za kandidate koji ne zadovoljavaju formalne uvjete upisa²⁴, međutim ne postoje mogućnosti priznavanja prethodnog učenja za kandidate koji nemaju formalne/akreditirane

²³ http://www.gcu.ac.uk/media/gcalwebv2/theuniversity/gaq/gaqfiles/GCU_RPL_Policy_May2011.pdf

²⁴ Za upis u pristupne programe kandidati moraju dokazati da su studirali na akreditiranom programu unutar dvije godine prije upisa željenog programa akademskog studija.

kvalifikacije. Bodovi ostvareni u modulima Otvorenog sveučilišta također su prihvatljiva alternativa za upis na nekim fakultetima. Studenti koji imaju diplome i certifikate koledža (HNC i HND) mogu u pravilu upisati prvu godinu nekih preddiplomskih programa. Ipak, postoji vrlo malo mogućnosti za nastavak studija na naprednim godinama (npr. izravan upis druge godine studija), uglavnom u području prirodnih i tehničkih znanosti i informatike.

Zaključujemo kako na *University of Edinburgh* ne postoje mehanizmi priznavanja prethodnog učenja koji bi kandidatima bez formalnih obrazovnih kvalifikacija ili nedavnog iskustva studiranja na akreditiranim programima omogućili upis studijskog programa na sveučilištu.

University of Glasgow

Slično kao i na *University of Edinburgh*, nismo pronašli nikakve mogućnosti priznavanja prethodnog učenja na *University of Glasgow* za kandidate koji nemaju formalnih kvalifikacija. Svi fakulteti na sveučilištu jasno navode alternativne kvalifikacije za upis, koje uključuju pristupne studijske programe, strukovne kvalifikacije, kvalifikacije stečene na koledžima, bodove ostvarene pri Otvorenom sveučilištu, od kojih sve u pravilu omogućuju upis u prvu godinu nekih sveučilišnih programa.

3. Priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj

Tablica 2. Opcije priznavanja prethodnog učenja na škotskim sveučilištima (sažetak podataka o priznavanju dobiven od QAA Scotland/European RPL Network, faza I*).

Svrha projekta	Naziv institucije	Naziv akademskog stupnja/diplome/programa učenja	Ciljna skupina/e:	Okvirni broj polaznika	Način funkcioniranja priznavanja:	Broj/opseg dodijeljenih ECTS bodova:
O okvir za cjelovito učenje pod vodstvom postodavca	NHS Lothian/ Edinburgh Napier University	Sve razine Škotskog bodovnog i kvalifikacijskog okvira (SCQF)		13.000	upis/pristup; oslobađanje dijela kurikuluma/bodovi; izravan upis u 2. ili 3. godinu studija; potpuno priznavanje	varijabilan
Priprema kandidata za prijelaz iz strukovnog obrazovanja na sveučilišta	Open University, Škotska	Sve diplome Open University	Svi zainteresirani za pristup sveučilišnim akademskim studijima iz strukovnog osposobljavanja, zaposlenja, ili volonter-skog sektora	50	upis/pristup; oslobađanje dijela kurikuluma/bodovi	15 bodova u SCQF
Akreditacija/ bodovanje programa Scottish Police College	University of the West of Scotland (UWS) i Scottish Police College	Prvostupnik kriminalistike i drugi certifikati stečeni putem službe "Continuing Personal and Professional Development"	Policijsko i pomoćno osoblje u policiji	-	upis/pristup; oslobađanje dijela kurikuluma/bodovi; izravan upis u 2. ili 3. godinu studija; potpuno priznavanje	10-180
Akreditacija niza prediplomskih programa u sestrinstvu i zdravstvu pri School of Health Sciences	Queen Margaret University	Prediplomski, diplomski i specijalistički doktorski studiji	Prediplomski kandidati s uvjetom kontinuiranog usavršavanja/ diplomski kandidati i kandidati specijalističkog dokorskog studija	-	upis/pristup; oslobađanje dijela kurikuluma/bodovi; izravan upis u 2. ili 3. godinu studija	dodjeljuju se bodovi do 50% programa
Bodovi za upis na studijske programe na razini 9 SCQF	University of West of Scotland(UWS)	Prvostupnik menadžmenta	Kandidati za prediplomski studij menadžmenta	14	potpuno priznavanje, izravan upis na 3. godinu akademskih programa na UWS	120

* Izvorni podaci dostupni na <http://www.qaa.ac.uk/Scotland/DevelopmentAndEnhancement/Pages/RPL-Network-project.aspx>

Primjeri priznavanja prethodnog učenja na drugim škotskim sveučilištima.

Tablica 2 prikazuje dodatne primjere dobro razvijenih praksi priznavanja na drugim škotskim sveučilištima, kao što je *University of the West of Scotland*, gdje za kandidate sa diplomom Škotske policijske akademije postoji mogućnost izravnog upisa na napredne godine preddiplomskog programa kriminalistike (npr. izravan upis u treću godinu sveučilišnog programa). *Queen Margaret University* nudi velik broj opcija priznavanja za profesije u području zdravstva na preddiplomskoj i diplomskoj razini, kao što su upis studija na naprednim godinama te oslobađanje dijela kurikuluma.

Zaključit ćemo kako u Škotskoj na većem broju sveučilišta postoje procedure i prakse priznavanja prethodnog učenja, koje za ciljnu skupinu imaju netradicionalne studente bez prethodnog iskustva obrazovanja nakon obveznog školovanja ili čak bez formalnih kvalifikacija koje su preduvjet za redovan upis na studij. Ipak, postupci i prakse priznavanja nejednako su raspoređeni na različitim sveučilištima. Veću uključivost praksa priznavanja nude: *Edinburgh Napier University*, *Glasgow Caledonian University*, *University of Stirling*, zatim *Herriot-Watt University*, *Queen Margaret University* i *University of the West of Scotland*. Na gotovo svim navedenim sveučilištima priznavanje prethodnog učenja češće se koristi prilikom izravnog upisa na napredne godine studija za kandidate koji već imaju tercijarne ili stručne kvalifikacije nakon obveznog školovanja, dok kandidati bez formalnih kvalifikacija koji žele priznanje prethodnog informalnog ili iskustvenog učenja imaju mnogo manje mogućnosti na raspolaganju. *University of Edinburgh* i *University of Glasgow* ne nude nikakvo priznavanje prethodnog učenja za netipične kandidate te vrlo malo opcija priznavanja za kandidate koji imaju alternativne kvalifikacije (npr. niže od sveučilišnog stupnja, kao što su diplome/certifikati koje dodjeljuju koledži). Formalno objašnjenje općih postupaka priznavanja prethodnog učenja je slabo razvijeno na *University of Edinburgh* i *University of Glasgow*, međutim dobro ili vrlo dobro razvijeno na *Stirling University*, *Edinburgh Napier University* i *Glasgow Caledonian University*. Slično tomu, mogućnosti savjetovanja, potpore i vodstva – ako i postoje – nisu jasno opisane na internetskim stranicama *University of Edinburgh* i *University of Glasgow*. *Edinburgh Napier University* i *Glasgow Caledonian University*, naprotiv, nude jasne i pristupačne informacije o potpori i savjetovanju u području priznavanja prethodnog učenja, jasno objašnjavaju kako provode vrednovanja i daju informacije o troškovima procesa priznavanja.

Tablica 3. Usporedba vidljivosti procesa priznavanja prethodnog učenja na pet škotskih sveučilišta.

	University of Edinburgh	University of Glasgow	University of Stirling	Edinburgh Napier University	Glasgow Caledonian University
Godina osnutka sveučilišta	1582.	1451.	1967.	1992.	1993.
Tipovi priznavanja prethodnog učenja koje sveučilište nudi	U pravilu je certifikat HND dovoljan za upis prve godine studija. Mogućnost nastavka studija na naprednim godinama se spominje u općim informacijama, no na stranicama pojedinačnih programa stoji kako priznavanje prethodnog učenja nije moguće.	Upis studija uz certifikat HND; izravan upis naprednih godina studija naveden, no na stranicama pojedinačnih programa često stoji kako priznavanje prethodnog učenja nije moguće.	Upis studija uz certifikat HND; izravan upis naprednih godina studija.	Ponudene alternative uvijek ima redovitog upisa; HND; izravan upis naprednih godina studija; priznavanje prethodnog učenja za stručne kvalifikacije.	Ponudene alternative uvijek ima redovitog upisa; HND; izravan upis naprednih godina studija.
Formalno objašnjenje općih propisa o priznavanju prethodnog učenja na sveučilištu	Loše	Loše	Dobro	Dobro	Vrlo dobro
Savjetovanje, potpora i vodstvo u postupcima priznavanja prethodnog učenja	-	-	Nisu razvijeni; odgovornost u području priznavanja je na kandidatima	Dobri	Dobri
Podudarnost u priznavanju prethodnog učenja	-	-	Postoji; dostupne detaljne informacije o studijskim grupama, organizaciji prijema bodova i mogućim pravcima napredovanja.	-	Nema
Vrednovanje	-	-	Formalni kriteriji vrednovanja	Varijabilno.	Opći naglasak je na usporedivosti ishoda informalnog učenja i modula/razine programa, a ne na njihovoj potpunosti podudarnosti.
Administrativni troškovi	-	-	-	Varijabilni.	Min £50
Dostupnost informacija o priznavanju putem tražilica na internetskim stranicama sveučilišta	Loša	Loša	Vrlo dobra	Informacije su dostupne, no do propisa o priznavanju dolazi se posebnom pretragom.	Dobra
Vidljivost mogućnosti priznavanja na pojedinačnim studijskim grupama/studijskim programima	Loša	Loša	Vrlo dobra	Dobra	Dobra
Vidljivost mogućnosti priznavanja na glavnoj stranici za (potencijalne) preddiplomske studente	Loša	Loša	Vrlo dobra	Dobra	Dobra

Sažetak i zaključci

Faktori koji su omogućili uspjeh priznavanja prethodnog učenja u Škotskoj

Dosljedne i postupne reforme kao temelji razvoja priznavanja prethodnog učenja.

Procesi priznavanja prethodnog učenja su imali potporu dosljednog javnopolitičkog interesa u području razvoja vještina te je priznavanje razvijeno u sklopu politike cjeloživotnog učenja i Škotskog bodovnog i kvalifikacijskog okvira (SCQF). U Škotskoj je priznavanje prethodnog učenja postalo integralni dio strategije za razvoj društva učenja. U sklopu javnih politika cjeloživotnog učenja uspostavljeni su i razvijeni važni ideološki, politički, institucionalni i organizacijski okviri za njegovu implementaciju, što je otvorilo put za naknadni razvoj priznavanja prethodnog učenja.

Priznavanje prethodnog učenja u kontekstu škotskog sustava obrazovanja.

Karakter škotskog obrazovnog sustava predstavlja dobar temelj za priznavanje prethodnog učenja i cjeloživotno učenje. Njegove su glavne osobine: propusnost, odsutnost slijepih ulica kad je riječ o napredovanju, mogućnost napredovanja bez velikih rezova između različitih tipova i načina učenja te od nižih ka višim razinama učenja. Nadalje, tu su škotske kvalifikacije – definirane u smislu ishoda učenja te unificirane i modularne, zatim visoko centraliziran sustav dodjele kvalifikacija, sustav dodjele bodova u obrazovanju i osposobljavanju te vrlo uspješan nacionalni kvalifikacijski okvir – SCQF.

Priznavanje prethodnog učenja u kontekstu pristupa temeljenog na ishodima učenja i sustav škotskih kvalifikacija. Proces priznavanja prethodnog učenja olakšan je time što su škotske kvalifikacije definirane u smislu ishoda učenja, modularne su i fleksibilne te omogućavaju višestruke pravce razvoja u smislu daljnjeg obrazovanja ili stručnog usavršavanja.

Priznavanje prethodnog učenja i Škotski bodovni i kvalifikacijski okvir. Među najvažnijim je ključnim faktorima za uspješnu primjenu priznavanja prethodnog učenja razvijen nacionalni kvalifikacijski okvir. Nacionalni okvir poput škotskoga

- omogućuje primjeravanje ishoda učenja sustavu formalnih kvalifikacija
- poboljšava razumijevanje kvalifikacija
- objašnjava odnos među kvalifikacijama
- pokazuje kako se nacionalne kvalifikacije odnose spram širih regionalnih meta-okvira kvalifikacija.

Priznavanje prethodnog učenja i prijenos bodova. Dobra organizacija prijenosa bodova ključna je za priznavanje prethodnog učenja. Ona omogućava razdvajanje procesa poučavanja i procesa učenja i omogućava fleksibilnost u smislu kada, na koji način i gdje se učenje ostvaruje. Prijenos bodova u obrazovanju i osposobljavanju omogućuje kumulativan pristup učenju, transparentnost vještina stečenih učenjem, prenosivost učenja i glatke prijelaze između različitih etapa i modusa učenja.

Institucionalni okvir za priznavanje prethodnog učenja i suradnja među dionicima. Priznavanje prethodnog učenja prelazi granice institucionalnog okruženja i sektora i temelji se na načelu prijenosa vještina i kompetencija stečenih u jednom okruženju u neko drugo okruženje putem formalne potvrde iskustava učenja. Iz tog je razloga suradnja među dionicima ključna za uspjeh priznavanja prethodnog učenja. U Škotskoj postoji nacionalna mreža za priznavanje prethodnog učenja pod nazivom *QAA/Universities of Scotland HEI RPL Network*, koja funkcionira kao potpora priznavanju u sklopu formalnog obrazovanja i osposobljavanja, na radnom mjestu i u zajednici.

Izazovi i prepreke priznavanju prethodnog učenja u Škotskoj

Među glavnim su preprekama priznavanju prethodnog učenja u Škotskoj nedostatak fleksibilnosti priznavanja, preveliki troškovi i u nekim slučajevima loše upravljačke prakse pri službama i postupcima priznavanja, koji bi trebali biti transparentniji, pouzdaniji i održiviji. Postoje također i institucionalne, društvene, strukturne i svjetonazorske prepreke priznavanju prethodnog učenja. Provedba priznavanja u Škotskoj još je uvijek nejednaka i nije dosljedno dostupna pri svim organizatorima programa obrazovanja/osposobljavanja, industrijskim sektorima ili pak u cijeloj zemlji. Prakse variraju od institucije do institucije i od sektora do sektora.

Ukoliko se netradicionalnim studentima želi omogućiti pristup visokom obrazovanju, procese i mehanizme priznavanja prethodnog učenja treba učiniti vidljivima, pristupačnima i razumljivima, a kandidatima treba omogućiti veću institucionalnu podršku. Formalno objašnjenje općih postupaka priznavanja je na nekim sveučilištima slabo, no na drugima dobro ili vrlo dobro. Slično tomu, informacije o savjetovanju, potpori i vodstvu u vezi priznavanja, kao i o troškovima postupka, različito su predstavljene na internetskim stranicama sveučilišta, što je odraz različitih razina funkcioniranja priznavanja na različitim sveučilištima.

Iako većina sveučilišta u Škotskoj provodi priznavanje prethodnog učenja, naše je istraživanje pokazalo da se njihovi postupci uglavnom odnose na kandidate koji već imaju neke tercijarne ili stručne kvalifikacije nakon obveznog školovanja, dok je manji broj mogućnosti priznavanja na raspolaganju kandidatima koji nemaju formalne kvalifikacije, ali žele potvrdu svog informalnog ili iskustvenog učenja. Primjeri dobrih praksi su nejednako raspoređeni: među njima su takozvana “nova” sveučilišta, to jest sveučilišta osnovana ranih 1990.-ih godina i kasnije pretvorbom tehničkih učilišta, kao što su *Edinburgh Napier University* i *Glasgow Caledonian University*, kao i takozvana “staklena” sveučilišta (*plate-glass universities*) osnovana 1960.-ih, poput *University of Stirling* ili *Heriot-Watt University*. Ta sveučilišta imaju transparentne i dobro vođene politike priznavanja prethodnog učenja, inkluzivne utoliko što služe različitim tipovima kandidata, uključujući one bez formalnih kvalifikacija.

Najprestižnija “stara” sveučilišta poput *University of Edinburgh* ili *University of Glasgow* ne nude priznavanje prethodnog učenja za netradicionalne studente i imaju vrlo malo opcija za kandidate koji imaju alternativne kvalifikacije, stoga se čini kako još uvijek nisu otvorena za upise iz redova netradicionalnih studenata.

Ukupno gledano, premda u Škotskoj postoje primjeri dobre prakse u području priznavanja prethodnog učenja za kandidate koji se vraćaju u sustav obrazovanja, ovo istraživanje ukazuje da su ti primjeri vrlo nejednako raspoređeni od sveučilišta do sveučilišta, dakle ne možemo reći kako ima dovoljno dokaza da priznavanje prethodnog učenja u Škotskoj promiče socijalnu uključenost i povećava sudjelovanje netradicionalnih studenata u visokom obrazovanju.

Literatura

Bjørnåvold, J. (2010.). The EQF as a catalyst for European NQF developments. Rad predstavljen na skupu International Peer Learning Activity on NQFs, 13.–14. prosinca, u Bruxellesu. Preuzeto sa: ec.europa.eu/education/eu-australia/doc2786_en.htm

Cedefop (2011.). "Development of national qualifications frameworks in Europe", dostupno na <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/19313.aspx>

Centre for Research in Lifelong Learning, CRLLL. (2011.). Streamlining RPL Processes: facilitating the award of credit for prior informal learning. Autori R. Whittaker, J. Brown, K. H. Benske i M. Hawthorne, Glasgow Caledonian University. Dostupno na <http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/RPL-Processes-Report-11.pdf>

Croxford, L. (2000.) Inequality in Attainment at Age 16: A "Home International" Comparison, *CES Briefing No. 19*, Edinburgh: Centre for Educational Sociology, University of Edinburgh (svibanj).

Croxford, L. (2009.) Change over time in the context, outcomes and inequalities of secondary schooling in Scotland, 1985-2005, Final Report to the Scottish Government, Edinburgh: Education Analytical Services, Scottish Government Social Research.

Harris, J. i P. Andersson (2006.). Re-theorising the recognition of prior learning, NIACE.

Hodgson, A., Spours, K., Waring, M., Gallacher, J., Gardner, S., Gayle, V., Gunning, D. James, D., Keep, E., i Lowe, J., (2011.). Post-compulsory Education and Lifelong Learning Across the United Kingdom: Policy, Organisation and Governance, Bedford Way Papers

Howieson, C. and Croxford, L. (2011.). Students' Experience of the Transition from HN to Degree Study, Final Report to ELRAH, Edinburgh: Centre for Educational Sociology, University of Edinburgh

Howieson, C., Raffé, D. i A. Kinsella. (2012.). Credit systems for lifelong learning: final country report on Scotland, final report to the German Federal Institute of Vocational Training, Edinburgh: Centre for Educational Sociology, Edinburgh

http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/Streamlining_RPL_Guidelines.pdf

Inspire Scotland (2008.). A Review of the Recognition of Prior Learning. Final Report, SCQF http://www.scqf.org.uk/content/files/resources/Inspire_Scotland_Report_18_April_08_Final.doc

KSLLL (2010.). "Cluster on Recognition of Learning Outcomes". Available at <http://www.kslll.net/peerlearningclusters/clusterDetails.cfm?id=13>

Muller, W. (2005.). "Education and Youth Integration into European Labour Markets". *International Journal of Comparative Sociology* 46: 461-485.

OECD (2008.). Thematic Review and Collaborative Policy Analysis Recognition of Non-formal and informal learning : Scotland & England, OECD.

QAA (2011.). Scotland-European RPL Network project on recognition of prior learning. Case study- University of West of Scotland-and the Scottish Police College.

<http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Pages/QAA-Scot-Europe-RPL-Network-RPL-University-West-Scotland-Scottish-Police.aspx>

QAA (2012.). Streamlining Recognition of Prior Learning Guidelines: Streamlining and Enhancing Recognition of Prior Learning Support and Assessment. Autori R. Whittaker i J. Brown.

Raffe, D. (2011.a). Are 'communications frameworks' more successful? Policy learning from the Scottish Credit and Qualifications Framework, *Journal of Education and Work*, 24(3-4), pp.283-302.

Raffe, D. (2011.c). National Qualifications Frameworks: what can be learnt from the international experience?, *Journal of Contemporary Educational Studies*, 4/2011, str.52-65.

Raffe, D. (2011.d). The role of learning outcomes in National Qualifications Frameworks, str.87-104, (u:) S.Bohlinger and G. Muenchhausen (ur.) *Validierung von Lernergebnissen - Recognition and Validation of Prior Learning*. Bielefeld: Bertelsmann.

Raffe, D. i Byrne, D. (2005.). Policy Learning from 'Home International' Comparisons, CES Briefing No. 34, Edinburgh: Centre for Educational Sociology, University of Edinburgh.

Raffe, D. i C. Howieson (2012.). Hybrid qualifications in a credit-based system: Scottish Higher National Certificates and Diplomas, (u:) T.Deissinger, J.Aff, A.Fuller i C.Jørgensen (ur.) *Hybrid Qualifications - structural and political issues in the context of European VET policy*, Bern: Peter Lang.

Raffe, D., Howieson, C. i Hart, J. (2010.). Credit systems for lifelong learning: CS3L background report on Scotland, report to the German Federal Institute of Vocational Training, Edinburgh: Centre for Educational Sociology, Edinburgh.

Ramsden, P. (1992.). *Learning to Teach in Higher Education*, London: Routledge.

SCQF (2006.). SCQF RPL Resource Pack Parts 1 Examples of Practice and Part 2 Resource Materials 2006. Dostupno na: www.SCQF.org.uk.

SCQF (2007.). Recognition of Prior Learning (RPL) Guidelines.

SCQF Handbook (2007.). Volume 2. Dostupno na: www.scqf.org.uk

SCQF (2009.). SCQF Handbook: User Guide. <http://www.scqf.org.uk/Resources>

SCQF RPL Guidelines (2005.) <http://www.scqf.org.uk/Resources>

Skills for Scotland (2007.). *Scottish Government Lifelong Skills Strategy*.

Young, M. (2010.). 'National Vocational Qualifications in the United Kingdom: Their origins and legacy'. International Labour Office, Skills and Employability Department. Ženeva: ILO.

4. Ključni faktori za provedbu priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju u novim članicama Europske unije – primjeri Hrvatske i Poljske

Grażyna Praweńska-Skrzypek

Nina Vranešević Marinić

Vanja Ivošević

Kontekst za provedbu priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju u Hrvatskoj i Poljskoj

Uvođenje priznavanja prethodnog učenja

Mnoge nacionalne i europske javne politike i strategije u području obrazovanja i osposobljavanja naglašavaju važnost cjeloživotnog pristupa obrazovanju kao temelja za razvoj visokokvalitetnih i pristupačnih obrazovnih sustava. Mnoge su zemlje u žarište stavile cjeloživotno stjecanje znanja i vještina koji pojedincima omogućuju da budu konkurentniji na globalnom tržištu rada i u društvu u cjelini. Priznavanje prethodnog učenja se kao jedan od glavnih instrumenata cjeloživotnog učenja promiče kroz brojne javne politike i strategije na europskoj razini, uključivši strategiju “Europa 2020”.

Promišljanje obrazovnih politika u postkomunističkim zemljama se još uvijek uglavnom izjednačava s aktivnostima povezanim s formalnim obrazovanjem i linearnim procesima stjecanja i razvoja kompetencija. Takve politike ne prepoznaju mnoge fenomene karakteristične za suvremeno društvo koji predstavljaju velike izazove za moderne sustave obrazovanja, a donositelje odluka primoravaju na drugačije pristupe u razvoju i provedbi obrazovnih politika koje omogućuju veću fleksibilnost u oblikovanju karijera. Među navedenim fenomenima Piotr Piasecki (2011., str. 22-25) razlikuje sljedeće: balansiranje

između privatnog i poslovnog života (bavljenje različitim dimenzijama života), odlaganje odluka vezanih uz karijeru, preuzimanje inicijative promicanja i financiranja razvoja kompetencija zaposlenika od strane poslodavaca, sve veću potražnju za tečajevima osposobljavanja za aktivne građane starije dobi koji žele razvijati svoje vještine, potražnju za znanjem onda kad je potrebno, za razliku od tradicionalnog stava koji zagovara opsežno znanje te dostupnost i zajedničko stvaranje umreženog znanja. Otvaranje novim fenomenima iziskuje da se o obrazovnim politikama razmišlja u okviru cjeloživotnog učenja, što omogućava personalizirane i fleksibilne procese razvoja. Minimalni uvjet za izgradnju usklađenog sustava cjeloživotnog učenja jest uspostavljanje okvira za priznavanje kvalifikacija stečenih izvan formalnog sustava obrazovanja.

Uvjeti i faktori promjene u pristupima obrazovanju na institucijama visokog obrazovanja

Poljska se nalazi u skupini članica Europske unije koje intenzivno rade na obnavljanju svojih obrazovnih politika u smjeru “učenja kroz cijeli život”. Poljska već nekoliko godina radi na modernizaciji sustava visokog obrazovanja u nastojanju da ga bolje poveže s potrebama tržišta rada te s ciljem postizanja određenih obrazovnih rezultata. Istovremeno, radi se na sustavima osiguravanja kvalitete, a fleksibilnost pravaca razvoja vještina za studente i zaposlenike raste. Također svjedočimo otvaranju poljskog sustava obrazovanja prema međunarodnim kontaktima i povećanju mobilnosti studenata, učenika i polaznika programa stručne prakse. Na postizanje ovih ciljeva u ovom trenutku utječe nekoliko važnih razvojnih uvjeta (europskih i nacionalnih):

- aktivno sudjelovanje Poljske u velikim europskim projektima koji se bave rekonstrukcijom obrazovnog sustava, posebno izgradnjom europskog prostora obrazovanja i razvoja sustava cjeloživotnog učenja.
- dostupnost financijskih sredstava iz Europske unije koja se mogu upotrijebiti u razvoju ljudskih resursa – njihove stručnosti kao i za pripremu programa te kao izravna potpora različitim oblicima učenja koji omogućuju razvoj, ažuriranje i stjecanje novih profesionalnih vještina.

- veliki potencijal poljske populacije mladih koji imaju iskustvo studiranja u drugim europskim zemljama (preko 10.000 godišnje) i rada u inozemstvu. Velik postotak mladih migranata ima visoke kvalifikacije. Mnogi od njih se vrte u Poljsku čime bi Poljska izgubila značajan ljudski kapital bez mogućnosti formalnog priznavanja kvalifikacija koje su stekli.
- tržište rada u Poljskoj velikim dijelom čine mladi, djeca *baby-boomer*-a iz 1970.-ih i 1980.-ih godina (50% ih ima diplomu visokog obrazovanja, od kojih je 80% magistarskih). U Poljskoj živi oko 4,5 milijuna obrazovanih mladih koji su diplomirali između 1999. i 2011. (preko 400.000 diplomanata godišnje). To je najveći socijalni kapital Poljske na početku 21. stoljeća. Osiguranje profesionalne atraktivnosti ove populacije bit će odlučujući faktor u razvoju zemlje – upravo je iz tog razloga razvoj sustava cjeloživotnog učenja, uključivši sustav priznavanja prethodnog učenja, toliko važan.

U Poljskoj ne postoji sustav za priznavanje kvalifikacija stečenih neformalnim i informalnim putem. Ne postoji sustav podrške za fleksibilne pravce razvoja kompetencija. Stupanj individualizacije procesa učenja je vrlo nizak. Najveći je otpor spram kompetencija stečenih informalnim putem – kroz samoobrazovanje i profesionalno iskustvo.

Što se tiče Hrvatske, priznavanje prethodnog učenja se razvilo prvenstveno kao odgovor na uvjete procesa europskih integracija, konkretno na uvjete sudjelovanja u europskim programima financiranja (Dolenec, 2007.). Prvi korak u uvođenju priznavanja prethodnog učenja u vladin politički program bila je Strategija i akcijski plan za obrazovanje odraslih 2004. Nakon usvajanja Strategije, 2007. godine je izglasan Zakon o obrazovanju odraslih, u sklopu kojega su u hrvatski obrazovni sustav prvi put uvršteni pojmovi neformalnog i informalnog obrazovanja. Nakon usvajanja Strategije proizveden je niz zakona koji sadrže izričite odredbe o procesu priznavanja prethodnog učenja. Ipak, važno je primijetiti kako Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju ne predviđa posebne odredbe vezane za priznavanje prethodnog učenja. Umjesto toga, Zakon o obrazovanju odraslih, u čl. 11, navodi sljedeće: “Odrasli mogu dokazati znanja, vještine i sposobnosti, neovisno o načinu na koji su stečeni, polaganjem ispita”. Na temelju ove odredbe institucije visokog obrazovanja mogu autonomno organizirati postupak i propisati kriterije za priznavanje neformalnog i informalnog učenja, no, kao što je navedeno u Izvješću o provedbi Bolonjskog procesa iz 2012., ta je odredba praktično primjenjiva samo u slučajevima studenata koji ne upisuju početne, već napredne godine studija. Nadalje,

Izvrješće navodi kako je priznavanje prethodnog učenja “vrlo neobična praksa” unatoč tomu što relevantni zakoni ni dopuštaju niti brane institucijama visokog obrazovanja da implementiraju postupke priznavanja neformalnog ili informalnog obrazovanja.

Zakonski i javnopolitički okvir za priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj i Poljskoj

Zakonski i javnopolitički okvir za priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj

Ključan javnopolitički i zakonski okvir koji otvara vrata razvoju i implementaciji priznavanja prethodnog učenja u Hrvatskoj jest Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO). Hrvatski ga je Sabor usvojio u veljači 2013. godine te je 2. ožujka 2013. stupio na snagu (Narodne novine 22/13). Iako je sama ideja postojala mnogo ranije, razvoj Hrvatskog kvalifikacijskog okvira je službeno započeo u ožujku 2006. kada je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) oformilo Povjerenstvo za izradu Hrvatskog kvalifikacijskog okvira na čelu s ministrom. Daljnji rad na Hrvatskom kvalifikacijskom okviru odvijao se u skladu sa zakonskim odredbama. Među njegovim konkretnim ciljevima bilo je uspostavljanje sustava za vrednovanje neformalnog i informalnog učenja. Razlog tomu je prvenstveno potreba za prilagodbom i primjeravanjem hrvatskih kvalifikacija onima u zemljama Europske unije, kao i potražnji na tržištu rada u Hrvatskoj i Europskoj uniji (EU). Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru prepoznaje činjenicu da se ishodi učenja ne ostvaruju isključivo formalnim putem, već i kroz druge neformalne i informalne pravce, čiju valjanost treba valorizirati. Kako bi se osigurala kvaliteta i transparentnost provedbe Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, trenutno se radi na Registru Hrvatskog kvalifikacijskog okvira s ciljem boljeg povezivanja obrazovanja i potreba tržišta rada. Registar HKO-a će sadržavati popis svih zanimanja s pripadajućim kompetencijama, dok će kompetencije ili ishodi učenja biti pridruženi pojedinačnim kvalifikacijama. Prema Zakonu o HKO-u, do kraja 2013. bi trebao biti objavljen Pravilnik o Registru HKO-a, a unutar godine dana od stupanja Zakona na snagu (to jest u 2014. godini) trebao bi biti objavljen i Pravilnik o priznavanju neformalnog i informalnog učenja, što će zajedno osigurati zakonski okvir za priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj.

Izglasavanjem Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru paralelno s posljednjom fazom pristupa Europskoj uniji, Hrvatska se pridružila velikom broju članica EU koje su prepoznale kako svi pravci ostvarenja ishoda učenja imaju jednaku važnost kao i formalno obrazovanje u procesu uspostave društva znanja i socijalne uključenosti. Budući da je

priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj u ranoj fazi razvoja, za njegovu je provedbu ključno u prvi plan staviti kompleksnost konteksta u sklopu kojega treba formulirati javne politike i postupke priznavanja. Kao što navode Lafont i Pariat, kod priznavanja prethodnog učenja je važno u obzir uzeti širi okvir javnih politika cjeloživotnog učenja u kompleksnom okruženju sjecišta ekonomskih, socijalnih i kulturnih ciljeva (Lafont & Pariat, 2012., str. 5).

Zakonski i javnopolitički okvir za priznavanje prethodnog učenja u Poljskoj

Posljednjih je godina Poljska promijenila zakonske temelje svog formalnog obrazovnog sustava na svim razinama. Zajednička misao vodilja svih promjena bila je zakonski ojačati Poljski kvalifikacijski okvir. Znatan napredak u području institucionalizacije ostvaren je formuliranjem načela i pravila novog sustava i osnivanjem institucija za koordinaciju i potporu razvoja i implementacije nacionalnog okvira. Bilježimo nekoliko faza izgradnje temelja sustava priznavanja u Poljskoj:

- Prva faza – temeljna preobrazba zakonskog okvira za obrazovanje, strukovno obrazovanje, visoko obrazovanje i znanost. Započela je početkom stoljeća i povećala fleksibilnost obrazovnog procesa i vanjskih evaluacija uspješnosti. U ovoj je fazi također uspostavljen čvrst sustav osiguravanja kvalitete visokog obrazovanja.
- Druga faza – započela je 2008. godine, otkada se više pažnje poklanja ishodima učenja. Osnovne i srednje škole su dobile zadatak razvijati ključne kompetencije učenika u procesu obrazovanja. U strukovnim je školama osposobljavanje usmjereno na razvoj jasno definiranih vještina. Institucije visokog obrazovanja su novim zakonom 2011. obvezne do rujna 2012. definirati rezultate obrazovanja u skladu s Poljskim kvalifikacijskim okvirom te s potrebama poslodavaca. Također se od njih očekuje da prate svoje diplomante nakon studija i implementiraju interne sustave osiguravanja kvalitete, uključivši kriterij korisnosti obrazovnih programa (*Ustawa z 18 marca 2011*).
- Treća faza – prepoznata je nužnost razvoja priznavanja prethodnog učenja u Poljskoj. U veljači 2011. vlada je usvojila revidirani dokument o strateškom okviru za razvoj cjeloživotnog učenja u Poljskoj (*Międzyresortowy zespół*, 2011., str. 50-51), čije su odredbe uvrštene u ključne vladine strateške dokumente. Među očekivanim su strateškim intervencijama s ciljem “jasnog i usklađenog sustava kvalifikacija” bile odredbe koje se izravno odnose na vrednovanje i priznavanje kvalifikacija stečenih izvan formalnog sustava obrazovanja. Među ostalim je predviđeno i “uspostavljanje sustava vrednovanja

i priznavanja ishoda učenja izvan formalnog (sustava vrednovanja) kao temelja suvremenog modela obrazovanja odraslih” (*Międzyresortowy zespół*, 2011., str. 62). Poseban je naglasak stavljen na nacionalni kvalifikacijski okvir, tada u nastajanju.

- Četvrta faza – izgradnja institucionalnih temelja za nacionalni kvalifikacijski sustav, što uključuje vrednovanje i priznavanje kvalifikacija. Cilj je ovog projekta razvoj čvrstih i institucionalnih načela implementacije nacionalnog kvalifikacijskog okvira i nacionalnog registra vještina za cjeloživotno učenje, a provodi ga Institut za istraživanja u obrazovanju (*Instytut Badań Edukacyjnych* – IBE, 2011.-2013.). Kako navodi implementacijski tim, “Nacionalni kvalifikacijski sustav obuhvaća sve državne aktivnosti vezane uz potvrdu ishoda učenja za tržište rada, civilno društvo i razvoj pojedinaca na temelju nacionalnog kvalifikacijskog okvira. Konkretno, odnosi se na priznavanje kvalifikacija i osiguravanje kvalitete kvalifikacija” (IBE, 2011., str. 13-16). Poljski se kvalifikacijski sustav sastoji od: Poljskog kvalifikacijskog okvira, Nacionalnog registra kvalifikacija, te od procesa vrednovanja, prikupljanja i prijenosa akreditiranih postignuća, osiguranja kvalitete kvalifikacija.

Nakon što je na snagu stupio izmijenjeni Zakon o visokom obrazovanju (1. X. 2011.), proces razvoja nacionalnog kvalifikacijskog okvira u formalnom obrazovanju Poljske znatno je napredovao. Nažalost, taj zakon ne sadrži nikakve odredbe u pogledu priznavanja kvalifikacija stečenih izvan formalnog sustava obrazovanja. Problem je prepoznat i na njemu se radi u izmjenama Zakona o visokom obrazovanju. U prosincu 2012. održana je javna rasprava te su izmjene Zakona pri kraju. Ta će promjena u poljsko zakonodavstvo uvesti mogućnost priznavanja ishoda učenja izvan formalnog obrazovanja u visokom obrazovanju. U zemljama poput Poljske, gdje je formalno obrazovanje dominantno, rezultati neformalnog i informalnog učenja nisu adekvatno prepoznati i priznati.

Pregled hrvatskog sustava visokog obrazovanja u kontekstu provedbe priznavanja prethodnog učenja

Glavna obilježja i trenutni izazovi sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Kako bi se priznavanje prethodnog učenja integriralo u sustav hrvatskog visokog obrazovanja, neophodno je razmotriti njegova glavna obilježja i trenutne izazove. Hrvatski je sustav visokog obrazovanja reguliran na nacionalnoj razini te od 2003. prolazi intenzivne reforme potaknute

Bolonjskim procesom, koji je Hrvatska potpisala 2001. godine. Sustav je prvenstveno uređen Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2003. godine, koji je uspostavio binarni sustav. Stručni studiji se održavaju na veleučilištima i visokim školama te, iznimno, na sveučilištima. Sveučilišni se studiji održavaju isključivo na sveučilištima. Nastava i istraživanje se održava na sveučilišnim sastavnicama: fakultetima, sveučilišnim odjelima, umjetničkim akademijama ili istraživačkim institutima. Fakulteti i akademije su sastavnice sveučilišta, no imaju odvojen i nezavisan zakonski status (Šćukanec, 2013.).

Tablica 1: Dimenzije hrvatskog sustava visokog obrazovanja (siječanj 2013.)

	Javne	Privatne	Ukupno
Broj institucija koje provode stručne studije:			
Veleučilišta	12	3	15
Visoke škole	3	25	28
Ukupno	15	28	43
Broj institucija koje provode sveučilišne studije:			
Sveučilišta	7	3	10
Fakulteti	61	0	61
Umjetničke akademije	6	0	6

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, Šćukanec (2013.)

Bolonjska reforma studijskih programa je efektivno započela 2005. godine uvođenjem preddiplomskih i diplomskih programa (prvi i drugi ciklus). Većina institucija visokog obrazovanja je prethodne četverogodišnje programe pretvorila u bolonjski model 3+2. Diplomski programi su također restrukturirani (EACEA, 2010.). U skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2003., institucije visokog obrazovanja su

autonomne u određivanju sadržaja i metodologije nastave. Upisi na studije regulirani su istim zakonom i svaka ih institucija zasebno određuje. Obrazovne institucije mogu, primjerice, odrediti upisnu kvotu ili koju će težinu pri upisu nositi ocjene iz srednje škole, ocjene s nedavno uvedene državne mature na kraju srednjoškolskog obrazovanja, ili pak priznavanje prethodnog učenja (Šćukanec, 2013.). Od akademske godine 2010./2011., tehničkim aspektima upisa na institucije visokog obrazovanja putem internetskog portala upravlja Središnji prijavni ured – dio Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) (EACEA, 2010.).

Hrvatska je 2003. imala šest sveučilišta, sedam veleučilišta i 15 visokih škola. U posljednjih se deset godina broj institucija visokog obrazovanja udvostručio (vidi Tablicu 1). Hrvatsko visoko obrazovanje je prije bilo koncentrirano oko velikih tradicionalnih sveučilišta u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci, no u posljednjih su deset godina osnovana nova javna sveučilišta: Zadar 2002., Dubrovnik 2003. te Pula 2006. Tradicionalna sveučilišta nisu funkcionalno integrirana, međutim novoosnovana sveučilišta jesu. Unatoč policentričnom razvoju visokog obrazovanja, studijske su mogućnosti uglavnom smještene oko glavnog grada Zagreba. Premda institucije visokog obrazovanja postoje diljem zemlje, najveću ponudu studijskih programa ima Sveučilište u Zagrebu, na kojemu studira oko 50% ukupne studentske populacije (Šćukanec, 2013.). Većina hrvatskih studenata studira na javnim institucijama visokog obrazovanja (93%). Svega 7% studira na privatnim institucijama (podaci za 2010., Cvitan et al., 2011.). U akademskoj godini 2011./12., 78% studenata je studiralo na sveučilištima, a 22% na institucijama koje nude stručne studije. Od ukupno 152.857 studenata, 74% (112.848) je studiralo na redovnim studijima, a 26% (40.009) izvanrednim (DZS, 2012.a). Od svih studenata upisanih u prvi i drugi ciklus u akademskoj godini 2010./2011., 38% je studiralo na preddiplomskim sveučilišnim studijima, 13% na diplomskim sveučilišnim studijima, 16% na integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijima, 30% na preddiplomskim stručnim studijima te 3% na specijalističkim diplomskim stručnim studijima (DZS, 2012.b).

Brojnost populacijskih skupina relevantnih za obrazovanje u Hrvatskoj će 2020. biti 15% niža u usporedbi sa 2010., odnosno 30% niža u usporedbi s 2000. godinom (DZS, 2008.-2012.). S obzirom na natalitet u 2000. godini, generacija koja će 2020. godine upisivati studij će vjerojatno doseći maksimalnih 40.000, odnosno 90% generacije osamnaestogodišnjaka (Matković, 2009.). Matković zaključuje kako je već dosegnut maksimalan broj potencijalnih novih studenata (ograničen brojem učenika koji završe srednjoškolsko obrazovanje koje vodi do državne mature i upisa u programe tercijarnog obrazovanja). Ovaj zaključak podupiru relativno stabilne upisne statistike od 2005. nadalje (između 38.000 i 39.000 studenata

godišnje koji prvi put upisuju studij). Unatoč demografskim pokazateljima, sustav visokog obrazovanja zabilježio je izuzetan rast od 110% u desetljećima između 1990. i 2010. – ako za mjerilo uzmemo broj upisanih studenata (Babić et al., 2006.) – te visok postotak nastavka obrazovanja iz srednjoškolskog u visoko. Kad je riječ o broju novoupisanih studenata, udio osamnaestogodišnjaka koji upisuju visoko obrazovanje je između 1994./95. i 2009./10. skočio sa 42,1% na 79%. Povećanje broja upisanih studenata rezultiralo je povećanjem broja diplomanata u Hrvatskoj. Kao što je već navedeno, dugoročno će negativni demografski trendovi zaustaviti daljnji rast sustava visokog obrazovanja jer se 2023. godine očekuje pad brojnosti populacije osamnaestogodišnjaka na 39.656 (Šćukanec, 2013.). Većina studenata u Hrvatskoj upisuje studij s 18 ili 19 godina starosti (86%); udio studenata koji prvi put upisuju studij nakon 20. godine života je znatno veći u stručnim studijima (18%) negoli sveučilišnima (2%). Usto, nakon 20. godine starosti studij upisuje više izvanrednih nego redovitih studenata, a većinu studentskog tijela čine žene (56%) (Cvitan et al., 2011.). Na kraju, udio hrvatskog stanovništva od 30 do 34 godine starosti koji ima završen stupanj tercijarnog obrazovanja je 2010. iznosio 22,6%, dok je prosjek EU bio 33,6% (Erawatch, 2013.). Uz pretpostavku da navedeni trendovi upisa i završetka studija nastave istim tempom, udio populacije od 30 do 34 godine starosti sa tercijarnim stupnjem obrazovanja će 2020. doseći 40%, što će biti u skladu sa ciljem strategije “Europa 2020”.

Kad je riječ o fleksibilnosti pravaca učenja i mogućnosti prijelaza između stručnog i sveučilišnjog obrazovanja, visoko obrazovanje u Hrvatskoj je dosad bilo prilično nefleksibilno i postavljalo je brojna ograničenja horizontalnoj i vertikalnoj mobilnosti studenata. Horizontalna mobilnost između stručnog i sveučilišnjog obrazovanja i pristup kandidata sa stručnom diplomom sveučilišnim magistarskim programima vrlo su ograničeni i pred studente postavljaju brojne prepreke. Obično se od studenata traži pohađanje dodatne nastave, a nude vrlo malobrojne mogućnosti priznavanja prethodnih ostvarenja na stručnim studijima. Kriteriji i uspjeh upisa na sveučilišne programe, kako u smislu vertikalne tako i horizontalne mobilnosti, ovise o odlukama pojedinih fakulteta i pojedinačnih studijskih programa.

Osiguravanje kvalitete u hrvatskom sustavu visokog obrazovanja uređeno je Zakonom o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju iz 2009. godine. Za interno osiguravanje kvalitete zaduženi su interni sustavi pri pojedinim obrazovnim institucijama putem internih provjera. Studijski programi koji se održavaju na javnim sveučilištima akreditirani su od strane samih sveučilišnih senata, dok programe koji se održavaju na svim drugim javnim i privatnim institucijama visokog obrazovanja akreditira Agencija za znanost i visoko obrazovanje – neovisna javna institucija zadužena za vanjsko

osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju i istraživanju u Hrvatskoj. Agencija je odgovorna za akreditacije pri osnivanju novih institucija visokog obrazovanja, novih studijskih programa i novih istraživačkih aktivnosti; reakreditaciju postojećih institucija visokog obrazovanja i postojećih istraživačkih organizacija svakih pet godina; reviziju (uvid u interne sustave osiguravanja kvalitete) postojećih institucija visokog obrazovanja i postojećih istraživačkih organizacija te tematsku evaluaciju institucija u cijelosti, dijelova institucija, ili studijskih programa na institucijama visokog obrazovanja ili istraživanja. Agencija pri postupcima primjenjuje Standarde i smjernice za osiguravanje kvalitete u europskom prostoru visokog obrazovanja (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*). Prema Zakonu i relevantnim odredbama, institucije visokog obrazovanja dužne su razviti interne sustave osiguravanja kvalitete. U vanjskim postupcima kvalitete na institucijama visokog obrazovanja Agencija također neizravno provodi vanjsko vrednovanje nastave (Šćukanec, 2013.).

Slično kao i u drugim zemljama, položaj visokoobrazovanih pojedinaca na tržištu rada u Hrvatskoj je znatno bolji od položaja kandidata s nižim stupnjem obrazovanja. Detaljnija analiza, međutim, pokazuje kako unutar visokoobrazovane populacije postoje razlike u prisutnosti na tržištu rada. Potražnja za “visokokvalificiranim zanimanjima”, uglavnom u području humanistike i društvenih znanosti, već je dulje vrijeme niska. S druge strane, neka su druga zanimanja stalno tražena, primjerice inženjeri. Upisne politike, dakle, ne prate pokazatelje tržišta rada. Budući da nije dovoljno povezan s potrebama tržišta rada, povećani upis određenih obrazovnih profila rezultirao je viškom visokokvalificiranih profesionalaca koji se neprestano susreću s problemom nezaposlenosti (Babić et al., 2006.). Ukupni skok u broju upisanih studenata bio je krajnje nejednako raspoređen u smislu znanstvenih područja, a glavni rast zabilježile su društvene i humanističke znanosti (Babić et al., 2006.). Posljedični nesrazmjer u ponudi i potražnji visokokvalificirane radne snage ogleđa se u teškoći apsorpiranja profesionalaca u političkim znanostima, novinarstvu, filozofiji, socijalnom radu, kineziologiji i kriminalistici. Nasuprot tomu, farmacija, građevina, arhitektura te informatika i računarstvo u prosjeku bilježe veću zapošljivost, posebno do 2008. (Babić et al., 2006.). Studija Europske zaklade za osposobljavanje (*European Training Foundation – ETF*) pod naslovom *Transition from School to Work: Internships and First Entry to the Labour Market in Croatia* (“Iz škole na posao: stručne prakse i ulaz na tržište rada u Hrvatskoj”, op. prev.) snažno se zalaže za aktivnije uključivanje komponente stručnog osposobljavanja i stručne prakse u studijske programe, što bi omogućilo bolju definiciju ishoda učenja na tržištu rada te time olakšalo zapošljavanje kandidata koji ulaze na tržište rada (Crnković-

Pozaić, 2009.). Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja Republike Hrvatske, potpisan između Europske komisije i Vlade Republike Hrvatske 2008. godine, odredio je sljedeće obrazovne prioritete od posebne važnosti za tržište rada: “povećanje broja visokoškolskih ustanova u manje razvijenim regijama, posebice veleučilišta i viših škola strukovnog obrazovanja; znatno povećanje broja diplomiranih studenata; te povećanje broja upisanih u tehnološke studijske programe”.

Budućnost priznavanja prethodnog učenja u Hrvatskoj

Glavni kratkoročni i srednjoročni izazovi za hrvatski sustav visokog obrazovanja su strukturna reforma sveučilištâ, reforma sustava financiranja visokog obrazovanja s ciljem osiguranja jednakog pristupa visokom obrazovanju te nastavak reforma kurikulumâ paralelno s implementacijom Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (EACEA, 2010.). S obzirom na ambiciozne ciljeve strategije “Europa 2020” kad je riječ o participaciji u visokom obrazovanju, hrvatske institucije visokog obrazovanja moraju iznaći učinkovita rješenja za povećanje broja upisanih studenata, kao i onih koji uspješno završavaju studij, te za proširenje pristupa visokom obrazovanju za netradicionalne studente i one iz podzastupljenih skupina. Dodatan veliki izazov je reforma kurikulumâ u visokom obrazovanju, uključivši implementaciju i pridruživanje ishoda učenja opterećenju studenata i ECTS bodovima (EACEA, 2010.). Ovaj se zadatak preklapa s provedbom Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, što omogućuje uređen i čvrst temelj za razvoj priznavanja prethodnog učenja.

Priznavanje prethodnog učenja u Hrvatskoj je dosad ovisilo o inicijativi tek nekolicine institucija visokog obrazovanja, ili čak fakulteta, odnosno studijskih programa. Budući je priznavanje u visokom obrazovanju u Hrvatskoj tek u ranoj fazi razvoja, iznimno je važno uzeti u obzir ključne faktore ekonomskog i socijalnog konteksta, dionike i institucionalni okvir te politike obrazovanja i osposobljavanja, što će osigurati strateški pristup razvoju politika i postupaka priznavanja prethodnog učenja. Razvoj sustava priznavanja prethodnog učenja je prilika da se poradi na pitanju interakcije između društva i visokog obrazovanja s jedne strane te strukturnim problemima u visokom obrazovanju s druge strane. Iz tog će razloga stavovi dionika u visokom obrazovanju spram priznavanja prethodnog učenja i uvođenje fleksibilnijeg sustava biti ključni za uspjeh provedbe priznavanja prethodnog učenja.

Usprkos tomu što su socioekonomske i demografske okolnosti općenito negativne,

ostaje činjenica da unapređenje obrazovne strukture hrvatskog stanovništva nije pitanje izbora već nužnosti ukoliko Hrvatska želi biti konkurentno društvo znanja u globalnom kontekstu. Povećanje udjela radnog stanovništva s tercijarnim stupnjem obrazovanja bit će visoko na listi prioriteta, a povećanje broja upisanih u studijske programe morat će zbog smanjenja broja stanovništva biti još opsežnije. Nadalje, ekonomske i obrazovne politike će se morati pozabaviti regionalnim razlikama ako se želi osigurati stabilan i ujednačen razvoj svih regija. Za očekivati je da će postojeći nesrazmjer vještina na tržištu rada dodatno primorati sektor visokog obrazovanja da razvije mogućnosti zatvaranja trenutnih procjepa na tržištu rada. U kontekstu ovih glavnih izazova i na temelju novog okvira za priznavanje prethodnog učenja koji omogućuje Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, priznavanje prethodnog učenja bi trebalo postati instrument za povećanje pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj, zatim za povećanje broja studenata, kao i diversifikaciju studentskog tijela otvaranjem većeg pristupa netradicionalnim studentima.

Ključni faktori u procesu implementacije priznavanja prethodnog učenja u Poljskoj

Društvena prihvaćenost i stavovi akademske zajednice spram priznavanja prethodnog učenja

U Poljskoj vlada visok stupanj formalizacije, nefleksibilnosti i – jedinstveno u europskom kontekstu – dominacije formalnog obrazovanja. Postoji poštovanje prema formalnom obrazovanju i želja za obrazovanjem, osobito općim, posebice onim na razini sveučilišta. Nakon promjena koje su započele 1990.-ih uslijedilo je omasovljivanje obrazovanja i značajno povećanje broja privatnih sveučilišta. Paralelno s time javila se zabrinutost po pitanju kvalitete visokog obrazovanja.

Prije nekoliko godina Poljska je ušla u fazu demografskog ciklusa koja bilježi iznenadan pad populacije između 19 i 25 godina starosti – trend koji će se nastaviti otprilike sljedećih 13 godina. Postavljaju se pitanja u smislu održivosti kvalitetnog obrazovanja, borbe za pridobivanje studenata i nepovjerenja spram aktivnosti koje bi mogle dovesti do smanjenja broja studenata (primjerice, priznanjem rezultata ostvarenih prije fakultetskog obrazovanja). U tom je kontekstu vrlo važno pokazati da su postupci koji se koriste pri priznavanju prethodnog učenja strogi i pouzdani.

Glavni otpor akademske zajednice spram priznavanja prethodnog učenja povezan je s bojaznima u vezi djelomičnog priznavanja ishoda učenja. U društvenoj svijesti i dalje vladaju

neki stereotipi prošlih vremena, prema kojima je kvalifikacije, čak i diplomu, moguće steći političkim zaslugama. Zabrinutost po pitanju pada vrijednosti diploma visokog obrazovanja u Poljskoj porasla je nakon promjena započelih 1990., kada su velikom brzinom počele nicati institucije visokog obrazovanja koje nije osnovala država, a od kojih su neke spustile kriterije kvalitetnog obrazovanja.

U posljednjih 20 godina bilježimo dinamičan razvoj sektora osposobljavanja. Široka dostupnost financiranja, uglavnom u sklopu okvira programa EU, znači da, pored organizacija visokog stupnja profesionalnosti u uslugama osposobljavanja, postoji velik broj privatnih tvrtki koje uglavnom zanimaju financijska sredstva, a ne pružanje visokokvalitetnih usluga.

Sva su ova pitanja dovela do jake ambivalentnosti akademske zajednice spram priznavanja kvalifikacija stečenih izvan formalnog obrazovanja. Nesumnjivo postoji svijest o neiskorištenom i nedovoljno iskorištenom potencijalu vještina, međutim istovremeno postoji strah da bi mogućnost priznavanja ishoda učenja izvan formalnog obrazovanja mogla dovesti do zaobilaženja formalnog osposobljavanja u procesu razvoja vještina.

Jednako tako, poslodavci često ne gledaju s odobravanjem na zaposlenike koji streme profesionalnoj mobilnosti (*Znaczenie inicjatyw*, 2012.). Za njih je to pokazatelj neloyalnosti. Istovremeno, premda se žale da su diplomanti nedovoljno stručno pripremljeni, boje se da bi sustav priznavanja prethodnog učenja dodatno pogoršao situaciju.

Financijski resursi

Ubrzanje procesa uspostave Poljskog kvalifikacijskog okvira i priznavanja kvalifikacija usko je povezano s dostupnošću financijskih sredstava iz Europske unije za tu svrhu u sklopu Operativnog programa vezanog za ljudski kapital. Sredstva se koriste na dva načina: u financiranju velikog dijela rada stručnjaka te za provođenje opsežne promidžbene kampanje (uglavnom vezano uz nacionalni kvalifikacijski okvir) i osposobljavanja.

Formalno je obrazovanje u Poljskoj većinom besplatno, no od ranih 1990.-ih godina se na svim razinama formalno obrazovanje održava i na različitim privatnim (komercijalni sektor) i socijalnim (nevladin sektor) školama. Na ovim se institucijama za formalno obrazovanje plaća djelomična ili potpuna školarina. Trenutno ne postoji regulacija financiranja službi za

priznavanje kvalifikacija. Troškove postupka (npr. priznavanja diplome) snose kandidati (koji predaju zahtjev za priznavanjem kvalifikacija) ili poslodavci koji ih žele zaposliti.

Velike tvrtke, uglavnom ogranci multinacionalnih korporacija, često brinu za svoje zaposlenike i organiziraju im mogućnosti usavršavanja te snose troškove. Manje tvrtke troškove edukacije uglavnom prebacuju na zaposlenike, ili ih pak pokrivaju u zamjenu za obvezu rada od nekoliko godina. Većina tvrtki za osposobljavanje zaposlenika koristi sredstva Europske unije. U prvom će razdoblju nakon uvođenja priznavanja zainteresirane strane – pojedinci i poslodavci – očekivati da će troškovi usluga vezanih uz vrednovanje i priznavanje kvalifikacija biti barem djelomično nadoknađeni. S obzirom da u državnom proračunu neće biti sredstava, neophodno je zainteresiranim stranama omogućiti prijavu za sredstva EU.

Također valja primijetiti kako proširenje takvih usluga može značiti dodatan izvor prihoda za organizacije koje su ovlaštene provoditi postupke priznavanja prethodnog učenja. To bi konkretno, u slučaju sveučilišta, mogao biti prihod od individualnih postupaka priznavanja, provođenja postupaka akreditacije programa osposobljavanja u tvrtkama, njihove evaluacije i izdavanja potvrda o sukladnosti sa standardima te upisa studenata koji bi platili pokretanje dodatnih modula potrebnih za izdavanje certifikatâ.

Angažiranost dionika

Ozbiljan problem poljskog sustava obrazovanja je slaba povezanost obrazovanja s potrebama tržišta rada. Unatoč brojnim nastojanjima, taj je problem teško riješiti, uglavnom zbog visoke dinamike izmjene potreba tržišta rada i ograničenih mogućnosti predviđanja promjena. Sveučilišta su se stoga našla u teškoj situaciji. Od njih se sve više traži da povećaju pokazatelje zapošljivosti diplomanata, dok je glavno mjerilo formalnog obrazovanja još uvijek poštivanje formalnih kriterija. Povezivanje obrazovanja s potrebama tržišta rada je također teško jer je razina angažiranosti dionika vrlo niska, uključujući poduzetnike i poslodavce. Integraciju dionika uglavnom vodi javna uprava – javni dužnosnici ili državne agencije – te je usko povezana s javnim sektorom.

Posebnu skupinu dionika čine stručnjaci, koji imaju osobitu ulogu u modernizaciji sustava obrazovanja i osposobljavanja u Poljskoj – naročito već spomenuti eksperti za Bolonjski proces. Akademska ih zajednica poštuje i uglavnom su uključeni u promicanje

nacionalnog kvalifikacijskog sustava, koji uključuje nacionalni kvalifikacijski okvir. Njihova će mišljenja biti od velike važnosti za stavove okoline spram priznavanja prethodnog učenja.

Dodatno, organizacije koje organiziraju i nude programe osposobljavanja (komercijalne tvrtke i nevladine organizacije) važne su za razvoj i priznavanje kvalifikacija. Tvrtke koje organiziraju programe osposobljavanja imaju važnu ulogu u transformaciji obrazovnog sektora u Poljskoj. Zahvaljujući njima odvija se transfer inovativnih metoda i tehnika poučavanja. One također podupiru razvoj “mekih vještina”, koje se, kako primjećuje Zbieranek (2011.), razlikuju od tradicionalnih, školskih pristupa obrazovanju i odnose na kompetencije poput kreativnosti i inovativnog rješavanja problema, kritičke analize informacija ili timskog rada.

Općeniti nedostatak suradnje među važnim dionicima (stručnjacima, predstavnicima formalnog obrazovanja i visokog obrazovanja, neformalnog obrazovanja i poslodavaca te javne uprave), čini se, najveća slabost u procesu provedbe priznavanja prethodnog učenja u Poljskoj. Partnerstvo se u Poljskoj shvaća vrlo usko, u smislu uključivanja eksperata i oslanjanja na njihove studije te konzultiranja unaprijed pripremljenih rješenja s različitim dionicima u procesu formalnih konzultacija (propisanih zakonom). Ne postoje platforme za suradnju koje bi omogućile zajednička rješenja u interesu svih dionika. Posljedica je takvog pogleda na partnerstvo niz nepoželjnih stavova:

- visoka distanciranost poslodavaca od aktivnosti vezanih uz razvoj priznavanja prethodnog učenja - bez razumijevanja koncepta promjena, snažne podrške poslodavaca i njihova uključivanja u implementaciju, proces nema gotovo nikakvih izgleda za uspjeh
- sve zahtjevniji kandidati koji žele da ih se poučava, žele ostvariti određene ishode učenja uz minimalnu odgovornost s vlastite strane
- velik oprez škola i sveučilišta uslijed nedostatka sustava potpore za predavače i akademike, neophodnog u razdoblju promjena u načinima učenja.

Posebnu pažnju valjat će posvetiti aktivnostima u visokom obrazovanju usmjerenima na bolju povezanost obrazovanja i potreba tržišta rada. Visoka učilišta su dobila veću autonomiju, a ona ide ruku pod ruku s većom društvenom odgovornošću. Definiranje kurikuluma kroz precizne definicije ishoda učenja je povezano s obvezom uspostavljanja internih sustava osiguravanja kvalitete, vrednovanjem objavljenih rezultata i praćenjem napretka karijera diplomanata. Fleksibilno oblikovanje obrazovnog profila je sada moguće. Također je započeo i proces diferenciranja fakulteta prema tipu oblikovanih vještina.

Stvarna suradnja dionika u obrazovanju ne postoji. Posljednjih je godina deklarativna i institucije formalnog obrazovanja su je prema zakonu dužne provoditi. Manjak iskustva pozitivne suradnje predstavljat će dodatnu poteškoću u oblikovanju i implementaciji sustava priznavanja prethodnog učenja. Bez uspostave mehanizama koji potiču suradnju na temelju zajedničke vizije učenja, otvorenog društva, stalnog rasta kvalifikacija, fleksibilnih pravaca osobnog i profesionalnog razvoja u korist osobnih ciljeva, društva i gospodarstva, neće biti mogućnosti razvoja pouzdanog sustava priznavanja prethodnog učenja.

Osiguravanje kvalitete

Osiguravanje kvalitete ishoda učenja je ključan element politike cjeloživotnog učenja. Od osobite su važnosti interni sustavi osiguravanja kvalitete i potpore predavačima i trenerima te sustav vanjske evaluacije ostvarenih ishoda učenja. U sustav akreditacije fakulteta i odjela u visokom obrazovanju uvedene su 2011. godine djelomične izmjene, i to u smislu bolje povezanosti između opsega i razine postignutih ishoda učenja i postojanja internih sustava osiguravanja kvalitete na institucijama visokog obrazovanja. Sustav evaluacije institucija visokog obrazovanja tiče se obrazovnog procesa, kako u okviru redovitih studija, tako i u ponudi neformalnog obrazovanja. Postupci vrednovanja kvalitete i priznavanja ishoda učenja izvan formalnog obrazovanja još nisu razvijeni u visokom obrazovanju jer dosad nije bilo zakonske mogućnosti da se takav servis ponudi. To je jedan od minimalnih uvjeta i ključnih faktora za razvoj priznavanja prethodnog učenja u Hrvatskoj i Poljskoj.

Kad je riječ o postupcima priznavanja, propisi osiguravanja kvalitete servisa za priznavanje prethodnog učenja morat će biti usporedivi sa propisima koji se primjenjuju u evaluaciji servisa formalnog učenja. Iako se poslodavci žale na lošu osposobljenost diplomanata, istovremeno se boje da bi sustav priznavanja prethodnog učenja mogao dovesti do još slabije profesionalne pripremljenosti.

Dostupnost informacija i promidžba

Javna rasprava o modernizaciji obrazovanja i osposobljavanja ne pokriva pitanje priznavanja kvalifikacija stečenih izvan formalnog sustava. Pilot istraživanja koja su proveli autori ove studije ukazuju na to da, uz iznimku stručnjaka u području Bolonjskog procesa, nitko među dionicima

u Poljskoj nema saznanja o postojećim sustavima priznavanja kvalifikacija izvan formalnog obrazovanja. Budući se informacije o priznavanju pojavljuju u različitim kontekstima, izazivaju jake reakcije te često pogrešno razumijevanje i diskreditiranje.

Nedostatak informacija o tome što priznavanje prethodnog učenja zapravo jest, njegove prednosti za pojedince, poslodavce, fakultete i organizatore osposobljavanja, zatim koji su minimalni uvjeti za uspostavu takvih servisa te sustavi osiguranja kvalitete priznavanja predstavljaju najvažnije faktore za implementaciju ovog sustava u Poljskoj.

Dodatan je problem posvemašnje neznanje (među studentima, radnicima i poslodavcima) o priznavanju prethodnog učenja i mogućnostima koje nudi u smislu fleksibilnog oblikovanja individualnih pravaca razvoja karijere. Uvrštenje ovog tipa servisa u nacionalni kvalifikacijski okvir iziskuje organizaciju promidžbenih kampanja o priznavanju prethodnog učenja u visokom obrazovanju, gdje bi ciljna publika bilo akademsko osoblje te zainteresirani kandidati i potencijalni poslodavci. Za uspjeh provedbe priznavanja prethodnog učenja u Poljskoj neophodna je promidžba. Promidžbene bi aktivnosti trebalo usmjeriti na okruženje visokog obrazovanja (osobito predavače, članove senatâ, članove uprave sveučilištâ, studente) te na poslodavce, zaposlenike i organizatore programâ osposobljavanja. U ovom je trenutku najvažnije uvrstiti jasne propise priznavanja prethodnog učenja u nacionalni kvalifikacijski sustav. Također je važno prekinuti sa spekulacijama i ponuditi informacije o tome što priznavanje zapravo jest te kakve prilike i mogućnosti nudi, odnosno koja su mu ograničenja.

Sažetak

Aktivnosti s ciljem povećanja adekvatnosti javnih politika spram suvremenih izazova (na nacionalnoj i EU razini) napreduju u otvorenom europskom prostoru. U novim se zemljama članicama procesi društvenih promjena, koje su bivši režimi nastojali zaustaviti, kreću velikom brzinom. Nacionalne politike nastoje pratiti suvremena kretanja, međutim razmjeri i dubina transformacija dovode do napetosti koje je teško kontrolirati.

Obrazovna politika je među ključnim javnim politikama za razvoj društva. Sustavi obrazovanja i profesionalne orijentacije u novim zemljama članicama još su uvijek u velikoj mjeri formalizirani, nefleksibilni te u njima prevladava formalno obrazovanje. To je osobito slučaj kad je riječ o visokom obrazovanju, koje je općenito loše prilagođeno potrebama tržišta rada i ne nudi mogućnosti fleksibilnog razvoja karijera.

Kako je navedeno, u novim je članicama EU posljednjih nekoliko godina u tijeku modernizacija politika visokog obrazovanja. I Poljska i Hrvatska su nedavno izglasale novu zakonsku regulativu koja od institucija visokog obrazovanja iziskuje veću osjetljivost na potrebe promjenjivog tržišta rada. Obje su zemlje uvele nacionalne kvalifikacijske okvire, što uvelike olakšava uspostavu priznavanja prethodnog učenja. Nedavno izglasani Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru otvara mogućnost za velike promjene i daje zakonski okvir za implementaciju priznavanja prethodnog učenja u Hrvatskoj. U Poljskoj je 2011. godine uveden niz značajnih promjena: trenutno su u pripremi Izmjene i dopune Zakona o visokom obrazovanju, koje će uvesti priznavanje prethodnog učenja u visoko obrazovanje.

Uvođenje priznavanja prethodnog učenja u visoko obrazovanje u novim zemljama članicama EU predstavlja veliku socijalnu inovaciju. Proces implementacije treba pažljivo voditi. Od osobitog značenja među ključnim faktorima koji mogu utjecati na ovaj proces jest nedostatak znanja o tome što priznavanje prethodnog učenja zapravo jest. Rezultat toga je manjak društvene prihvaćenosti i duboko nepovjerenje spram uvođenja takvog novog servisa na sveučilišta. Jednako tako nije jasno koliki će biti financijski troškovi postupaka priznavanja te tko će ih snositi. Za uspješnu implementaciju priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju potrebna je opsežna kampanja informiranja o postojanju takvih mogućnosti te o njihovim prednostima za pojedince, poslodavce i institucije visokog obrazovanja.

Neophodno je pripremiti precizne i transparentne propise za vrednovanje i priznavanje ishoda učenja ostvarenih izvan formalnog obrazovanja, kao i adekvatan sustav osiguravanja visoke kvalitete servisa priznavanja – na nacionalnoj razini kao i na svakom sveučilištu koje provodi postupke priznavanja. Priznavanje će omogućiti fleksibilan razvoj karijera i potvrdu iskustva stečenog u različitim okruženjima, uključujući radno iskustvo.

Iz tog je razloga ključno uspostaviti široku suradnju između različitih okruženja u kojima pojedinci uče – stječu i razvijaju ishode učenja. Od osobite je važnosti partnerstvo između sveučilištâ i poslodavaca, stručnjaka, organizatora programâ neformalnog obrazovanja i osposobljavanja te javne uprave kako bi se u svakoj zemlji razvio i implementirao odgovarajući oblik priznavanja prethodnog učenja. Među najvažnijim je faktorima u provedbi priznavanja prethodnog učenja u Poljskoj i Hrvatskoj nedostatak suradnje koja bi omogućila razvoj zajedničkih rješenja na zadovoljstvo svih uključenih strana.

Literatura

Babić, Z., Matković, T. & Šošić, V. (2006.). Strukturne promjene visokog obrazovanja i ishodi na tržištu rada. Privredna kretanja i ekonomska politika, 16(108), str. 26-65. Preuzeto sa: <http://hrcak.srce.hr/18359>

Crnković-Pozaić, S. (2009.). Transition from School to Work: Internships and First Entry to the Labour Market in Croatia. Preuzeto sa: <http://www.erisee.org/sites/default/files/Transition%20from%20School%20to%20Work-%20Internships%20and%20First%20Entry%20to%20the%20Labour%20Market%20in%20Croatia.pdf>

Državni zavod za statistiku (DZS). (2008.-2012.). Statistički ljetopis Republike Hrvatske. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Preuzeto sa <http://www.dzs.hr/>

Državni zavod za statistiku (DZS). (2012.a). Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2012. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Preuzeto sa <http://www.dzs.hr/>

Državni zavod za statistiku (DZS). (2012.b). Studenti u akademskoj godini 2010./2011. Statistička izvješća. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Preuzeto sa <http://www.dzs.hr/>

Cvitan, M., Doolan, K., Matković, T. & Farnell, T. (2011.). Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće EUROSTUDENT za Hrvatsku. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Dolenec, D. (2007.). European Inventory on Validation of Informal and Non-formal Learning. Zagreb.

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). (2010.). Higher Education in Croatia. Preuzeto sa http://www.azvo.hr/images/stories/visoko/croatia_review_of_higher_education.pdf

Erawatch. (2013.). Country Pages: Croatia. Stranica posjećena 10. veljače 2013., http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/opencms/information/country_pages/hr/country?section=Overview

IBE. (2011.). Krajowy System Kwalifikacji część I. Założenia ogólne i plan działań przygotowawczych w ramach projektu "Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania krajowych ram kwalifikacji oraz krajowego rejestru kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie". Varšava.

Lafont, P. & Pariat, M. (2012.). Review of the Recognition of Prior Learning in Member States in Europe. Preuzeto sa <http://www.u-rpl.eu/wp-content/uploads/2012/08/Review-Of-The-RPL-In-Member-States-In-Europe.pdf>

Matković, T. (2009.). Pregled statističkih pokazatelja participacije, prolaznosti i režima plaćanja studija u Republici Hrvatskoj 1991.-2007. Revija za socijalnu politiku(16), str. 239-250.

Narodne novine 22/13. (veljača 2013.). Croatia. Preuzeto sa http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_22_359.html

Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji. (4. veljače 2011.). Perspektywa uczenia się przez całe życie, projekt 4 lutego 2011, preuzeto sa http://bip.men.gov.pl/images/stories/Karolina/plll2011_02_04.pdf

Piasecki, P. (2011.) Wyzwania dla uczenia się przez całe życie, (u:) Jak wykorzystać potencjał edukacji pozaszkolnej w Polsce. Kongres Obywatelski, WOLNOŚĆ I SOLIDARNOŚĆ, 36, IBnGR, Gdańsk, str. 21-37.

4. Ključni faktori za provedbu priznavanja prethodnog učenja u visokom obrazovanju u novim članicama Europske unije – primjeri Hrvatske i Poljske

Progress Towards the Lisbon Objectives In Education and Training, Indicators and Benchmarking, (2008.). Commission Staff Working Document, Commission of European Communities, Brussels SEC.

Šćukanec, N. (2013.). National Report on Higher Education and Research: Croatia. Zagreb: University of Zagreb, Faculty of Political Science. Neobjavljeni izvještaj nastao u sklopu projekta: *European Integration in Higher Education and Research in the Western Balkans*.

Ustawa o zmianie ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i ustawy o stopniach i tytułach naukowych, z dnia 18 marca 2011 r., Dz. U., 2011, nr 84, poz. 455.

Zbieranek, P. (2011.). Sektor edukacji pozaszkolnej w Polsce – próba opisu (u:) Jak wykorzystać potencjał edukacji pozaszkolnej w Polsce. Kongres Obywatelski, WOLNOŚĆ I SOLIDARNOŚĆ, 36, IBnGR, Gdańsk, str. 9-18.

Znaczenie inicjatyw służących zwiększaniu mobilności uczących się, absolwentów, poszukujących pracy i pracujących w Europie ze szczególnym uwzględnieniem inicjatywy Europass, seminarium, IBE, 5 kwietnia 2012, Warszawa.

5. Izazovi pokretanja i upravljanja sveučilišnim centrom za priznavanje prethodnog učenja

Beata Jałocha, Grażyna Praweńska-Skrzypek

U provedbi takozvane “treće misije”, odnosno još većeg utjecaja na društveni i ekonomski razvoj svog neposrednog okruženja, suvremene institucije visokog obrazovanja uvode sve veći broj usluga vezanih uz cjeloživotno učenje, što dosad nije bilo dijelom njihovih temeljnih poslovnih aktivnosti. Sveučilišta oblikuju ponudu tako da bolje odgovara potrebama diplomanata, omogućujući im ažuriranje i nadogradnju znanja i stjecanje novih kompetencija. Također nastoje aktivno omogućiti formiranje fleksibilnih pravaca napredovanja i pružiti potporu zainteresiranima za takve, još uvijek, neobične načine razvoja. Novi servisi vezani uz cjeloživotno učenje, uključujući priznavanje prethodnog učenja, postaju sve bitniji u sustavu tercijarnog obrazovanja. Kandidati procesa za priznavanje prethodnog učenja i regulatorna tijela imaju jasnija očekivanja spram kvalitete i rezultata priznavanja prethodnog učenja. Ako žele odgovoriti na ove izazove, sveučilišta i fakulteti moraju uspostaviti administrativnu i materijalnu potporu te povećati kvalitetu nadzora nad ovim servisom.

Uvod

Za očuvanje odgovarajuće i učinkovite prakse priznavanja prethodnog učenja na institucijama tercijarnog obrazovanja ključno je u strukturi sveučilišta/fakulteta izdvojiti organizacijsku jedinicu zaduženu za postupke priznavanja prethodnog učenja. Visokoobrazovne institucije koje provode priznavanje uspostavljaju posebne jedinice koje koordiniraju prakse priznavanja i osiguravaju kvalitetu i dosljednost postupaka. Usprkos različitim nazivima s obzirom na funkcije i porijeklo osnivanja u sklopu sveučilišta, svim je jedinicama cilj uspješna implementacija procesa priznavanja prethodnog učenja. Za potrebe ove studije i problema koje ćemo razmotriti, koristili smo termin “centar priznavanja”.

U ovom poglavlju iznosimo skup preporuka koje su proizišle iz rada na projektu “Sveučilišni centri priznavanja prethodnog učenja – povezivanje visokog obrazovanja sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem”. Preporuke se odnose na oformljivanje centara za priznavanje te sastavljanje procedura prema kojima se proces priznavanja prethodnog učenja može implementirati na sveučilištima i fakultetima. U prilog ćemo navesti dva konkretna primjera – centre za priznavanje na *Cork Institute of Technology* u Irskoj i *Marylhurst University* u Sjedinjenim Američkim Državama. Informacije koje navodimo mogu biti korisne institucijama tercijarnog obrazovanja koje započinju proces uspostave centara za priznavanje prethodnog učenja.

Razvoj sveučilišnih centara za priznavanje prethodnog učenja

Progresivne promjene u metodama i praksama učenja koje karakteriziraju suvremeno društvo znanja dovele su do toga da se proces učenja više ne izjednačava s formalnim obrazovanjem kao takvim. To je velik izazov za institucije formalnog obrazovanja i za obrazovne politike jer ih sada treba prilagoditi politici cjeloživotnog učenja. Velika većina zemalja širom svijeta uvodi kvalifikacijski okvir koji procese učenja definira kroz ishode učenja stečene tijekom obrazovanja i osposobljavanja. Sveučilišta su također primorana prilagoditi se promjenama u temeljnom razumijevanju obrazovnih procesa i politika. Kad rezultati neformalnog i informalnog učenja budu priznati kao potencijalni ekvivalent rezultatima formalnog učenja, to će značiti da su institucije visokog obrazovanja stekle novo obilježje, a priznavanje prethodnog učenja daje im moć da pojedincima pomognu u stjecanju formalne potvrde ishoda učenja ostvarenih izvan sustava formalnog obrazovanja.

Novo obilježje znači i ponudu nove vrste obrazovnih usluga. Te se usluge temelje na utvrđivanju (putem jasnih dokaza i postupaka) je li i do kojeg stupnja odrasla osoba koja nije završila formalan proces obrazovanja savladala specifične ishode učenja kakvi se ostvaruju u formalnom obrazovanju. Rezultati se mogu odnositi na različite kurikulume, module i studijske grupe dostupne na određenom sveučilištu. Kako bi se implementacija ovih specifičnih usluga u području cjeloživotnog učenja koordinirala na odgovarajući način, institucije obično osnivaju posebne organizacijske jedinice zadužene isključivo za priznavanje prethodnog učenja (centre priznavanja) ili pak za cjelokupne aktivnosti sveučilišta u cjeloživotnom učenju. Nadziru se na razini uprave samog sveučilišta, a za njih su zaduženi nadležni prorektori. Iskustvo drugih zemalja ukazuje na to da se centri priznavanja osnivaju odlukom uprava sveučilištâ, odnosno u sklopu drugih projekata cjeloživotnog učenja ili

priznavanja prethodnog učenja koji se provode na određenoj instituciji visokog obrazovanja. Glavni razlog osnivanja centara za priznavanje jest taj da je lakše upravljati postupcima priznavanja prethodnog učenja na cijelom sveučilištu ukoliko postoji jedinica zadužena za njihovu koordinaciju. Također je važno osigurati odgovarajuće uvjete za upravljanje procesom osiguravanja kvalitete priznavanja u sklopu samog sveučilišta/fakulteta.

Izazovi početnog razdoblja funkcioniranja akademskih centara za priznavanje pri *Marylhurst University* i *Cork Institute of Technology*

U slučaju *Marylhurst University*, povijest centra za priznavanje (*Center for Experiential Learning and Assessment*) možemo pratiti unatrag do daleke 1974. godine, kada je osnovan Centar za cjeloživotno učenje. Prvo priznavanje ishoda učenja ostvarenih tijekom profesionalne karijere provedeno je 1976. godine. Program priznavanja prethodnog učenja se otad kontinuirano provodi na *Marylhurst University*. Kad je riječ o *Cork Institute of Technology*, jedinica za priznavanje je oformljena kao rezultat dvogodišnjeg europskog projekta provedenog u sklopu programa ADAPT u razdoblju 1996.-1998. godine. Svrha projekta je bila izrada odgovarajućih postupaka priznavanja prethodnog učenja i testiranje njihova funkcioniranja u praksi.

Među ključnim faktorima u prilog razvoju priznavanja prethodnog učenja na fakultetima i sveučilištima potrebno je osigurati podršku akademskog osoblja. Ukoliko zaposlenici nisu izravno uključeni u proces i ne vjeruju u izvedivost ideje priznavanja prethodnog učenja, osnivanje centra za priznavanje može završiti velikim neuspjehom. U slučaju *Cork Institute of Technology*, akademsko osoblje je od samog početka bilo otvoreno prema ideji priznavanja. U praksi se pokazalo kako prihvaćanje priznavanja na samoj instituciji raste slijedom aktivne politike informiranja od strane zaposlenika centra. Kontinuirana potpora osoblja zaduženog za proces vrednovanja i priznavanja, podršku i dodatne informacije u procesu priznavanja prethodnog učenja olakšala je implementaciju: *Duboko sam uvjeren kako je izravan kontakt na terenu ključni faktor provedbe priznavanja. Osoblje i studenti nisu prepušteni sami sebi, već im je na raspolaganju pomoć i podrška u pripremi i vrednovanju zahtjeva* (Phil O’Leary, *Cork Institute of Technology*).

Priznavanje je na *Cork Institute of Technology* toplo primljeno od strane akademskog osoblja. Prvih je godina naglasak bio na radu sa takozvanim “pobornicima priznavanja” – skupinom akademskog osoblja koja je vjerovala u projekt i bila u potpunosti osviještena po pitanju njegove važnosti. Priznavanje je bilo primjenjivo na sve programe i sve razine u svim područjima studija, no profil zaprimljenih zahtjeva za priznavanje doveo je do toga da se na nekim odsjecima

bolje uspostavilo: *S vremenom su sve akademske discipline počele koristiti instrument priznavanja; one koje su na nj gledale s oklijevanjem ili oprezom su prevladale svoju sumnju nakon susreta s konkretnim slučajevima. Kad se pojavila potreba, kontaktirali su me i objasnili što žele te kako im ja mogu pomoći* (Phil O’Leary, *Cork Institute of Technology*). U začetku provedbe priznavanja na sveučilištu te u prvo vrijeme rada centra za priznavanje čini se logičnim naglasak staviti na osposobljavanje lidera – članova akademskog osoblja koji bi u akademskoj zajednici promovirali ideju priznavanja prethodnog učenja kao ambasadori ili zagovaratelji.

Tijekom godina je broj zaprimljenih zahtjeva za priznavanjem na *Cork Institute of Technology* porastao s početnih 50 godišnje na više od 530 u današnje vrijeme. Unatoč desetostrukom povećanju broja aplikacija, broj zaposlenika koji rade na njima je ostao isti. Za priznavanje je zaduženo dvoje stalnih zaposlenika, koji imaju dodatnu potporu kroz radionice za kandidate, priručnike s uputama, edukaciju za zaposlene, prijavnice obrasce, baze podataka odobrenih zahtjeva i internetske stranice. U slučaju *Marylhurst University*, broj stalno zaposlenih koji rade u centru za priznavanje također nije velik – svega četvero zaposlenika je zaduženo za administraciju procesa priznavanja prethodnog učenja, održavanje programa edukacije za priznavanje te odabir i osposobljavanje vrednovatelja.

Struktura centra za priznavanje i njegove funkcije u procesu priznavanja prethodnog učenja

Proces priznavanja prethodnog učenja na bilo kojoj instituciji tercijarnog obrazovanja može se raščlaniti na nekoliko osnovnih uloga. Terminologija se može neznatno razlikovati od institucije do institucije – fakultetâ i sveučilištâ. Uloge u procesu priznavanja mogu se razdijeliti na one administrativne (koordinator priznavanja, povjerenstvo za priznavanje), savjetodavne (savjetnik za priznavanje) i akademsko-didaktičke prirode (vrednovatelj). Ovisno o propisima institucije, proces priznavanja može biti više centraliziran (u slučaju kada koordinatori i savjetnici rade u centru priznavanja) ili decentraliziran (kada se savjetovanje i sama evaluacija odvijaju na određenom fakultetu, odsjeku ili institutu). Ovisno o specifičnim potrebama određene institucije, treba odlučiti gdje će se u organizacijskoj strukturi smjestiti jedinica/e za priznavanje prethodnog učenja. Jedinica može biti locirana na centralnoj razini sveučilišta/fakulteta i odgovarati (primjerice) dijelu uprave nadležnom za proces nastave. Centar priznavanja može biti dijelom veće strukture, poput jedinice zadužene za procese cjeloživotnog učenja (centar za cjeloživotno učenje). Na *Cork Institute of Technology* je centar priznavanja sastavnica “Proširenog kampusa” (*Extended Campus*) – posebne sveučilišne jedinice zadužene

za potporu angažmana između *Cork Institute of Technology* i poduzetnika te ostalih dionika sveučilišta. Misija ove jedinice je “pomoći tvrtkama da ostvare svoje poslovne potrebe putem aktivnosti, prostora i opreme te resursa dostupnih na *Cork Institute of Technology*”. Funkcija priznavanja prethodnog učenja se u sklopu ovog ureda proširila nakon što su dobivena sredstva za EIE i REAP projekte te sada uključuje i priznavanje prethodnog učenja za privatne tvrtke putem razvoja krojenih kurikuluma i učenja na radnom mjestu (*work based learning*). Na *Marylhurst University* priznavanje ima status ekvivalentan akademskom programu – njegov ravnatelj odgovara izravno rektoru sveučilišta te dekanu (*College of Arts & Sciences*).

Nakon odluke o tomu gdje će se u strukturi sveučilišta smjestiti centar priznavanja, za učinkovitu implementaciju procesa priznavanja predlaže se izdvojiti i raspodijeliti sljedeće uloge:

- **Koordinator priznavanja** – zaposlena osoba u administraciji koja koordinira provedbu postupaka priznavanja. Koordinator je prva kontakt osoba za kandidate priznavanja i njegova je dužnost informirati ih o mogućnostima priznavanja te uputiti odgovarajućim savjetnicima.
- **Savjetnik za priznavanje** – ekspert u području u kojemu kandidat želi podnijeti zahtjev za priznavanjem prethodnog učenja. Navedene osobe mogu biti iz redova akademskog osoblja ili administracije – s dobrim poznavanjem obrazovnih programa i uvjeta za upis na svaki predmet studija na pojedinim visokom učilištu. Savjetnik pomaže kandidatu da pripremi prijavu za evaluaciju i zahtjev prosljeđuje odgovarajućem vrednovatelju.
- **Vrednovatelj priznavanja** – ekspert u određenom području i član akademskog osoblja. Ova osoba obično nije uključena u pripremu prijave kandidata. Vrednovatelj evaluira zahtjev koji kandidat podnosi u formi pisanog esaja, praktičnog testiranja i usmene prezentacije, ili pak bilo kojoj drugoj formi kojom se može dokazati određeni ishod učenja.
- **Povjerenstvo za priznavanje** – tijelo na centralnoj razini akademske institucije koje imenuje rektor. Njegovi su članovi predstavnici različitih odsjeka gdje se provode postupci priznavanja, koordinator priznavanja te potencijalno i drugi zaposlenici koje imenuje uprava sveučilišta. Povjerenstvo daje formalnu potvrdu rezultata vrednovanja, osigurava korektnost odabira vrednovatelja na temelju činjeničnog znanja i stručnosti, zajedno s prilagodbom postojećih postupaka

sustavu kvalitete priznavanja na sveučilištu. Povjerenstva za odobravanje postupaka vrednovanja ovlasti dobivaju od fakultetskih vijeća. Iz tog se razloga zahtjevi koje vrednovatelji pozitivno ocijene trebaju preko koordinatora podnijeti povjerenstvu za priznavanje. Povjerenstvo za priznavanje saziva koordinatore.

Zaposlenici koji su uključeni u proces priznavanja trebaju biti dobro upoznati s kurikulumom, ishodima učenja, kvalifikacijskim okvirima, kao i s konkretnim značajkama različitih profesionalnih kompetencija (koordinatori, savjetnici) – uz ekspertizu u danom području (vrednovatelji). Nadalje, valja istaknuti da su njihove ključne vještine komunikacija, timski rad i suradnja s dionicima. Također je bitno da osoblje centra za priznavanje ima adekvatno znanje o sustavima osiguravanja kvalitete, kako u smislu obrazovnih procesa i priznavanja kvalifikacija, tako i u području potpore pojedinim korisnicima servisa za priznavanje prethodnog učenja. Zaposlenici koji imaju savjetodavnu ulogu u procesu priznavanja (koordinatori, savjetnici) isto tako moraju moći adekvatno pripremiti kandidate za postupak time što će im pomoći razumjeti kako se ishodi neformalnog i informalnog učenja mogu prevesti u rezultate formalnog učenja u području institucija tercijarnog obrazovanja. I koordinatori i savjetnici bi trebali imati određeno znanje iz područja profesionalnog savjetovanja i usmjeravanja, jer će im to omogućiti da bolje prepoznaju koji je spektar ishoda učenja moguće ostvariti na pojedinom radnom mjestu odnosno kroz druga životna iskustva te da u skladu s time iznađu odgovarajuće modele i kurikulume na sveučilištu za pojedine kandidate priznavanja prethodnog učenja.

Nacrt i implementacija postupaka priznavanja

Pored organizacijskih pitanja, najveći izazov u pokretanju centra za priznavanje na nekoj instituciji visokog obrazovanja jest oblikovati učinkovite postupke priznavanja – prilagođene potrebama institucije i kandidatâ. Brojni primjeri sveučilišta i fakulteta s dugom tradicijom priznavanja prethodnog učenja pokazuju kako se ovi postupci neprestano razvijaju; svakodnevno se usavršavaju kako bi se prilagodili promjenjivoj regulativi i okolnostima u okruženju, osobito u smislu kvalitete obrazovnih servisa u sustavu tercijarnog obrazovanja. *Cork Institute of Technology* i *Marylhurst University* usklađuju svoje postupke s općenitim smjernicama koje su na snazi u njihovim državama i regijama. Kod *Marylhurst University* riječ je o smjernicama Vijeća za učenje odraslih i iskustveno učenje (*Council for Adult and Experiential Learning*), koje je od 1974. nadležno za izradu standardâ za priznavanje prethodnog učenja (u Sjedinjenim Američkim Državama poznato pod nazivom *Prior Learning Assessment*). U Poljskoj i Hrvatskoj

će biti vrlo važno postupke priznavanja prilagoditi propisima pojedinih fakulteta i sveučilišta (među kojima postoje razlike zbog velike autonomije institucija visokog obrazovanja), kao i odredbama koje upravljaju čitavim sustavom visokog obrazovanja.

Može se reći kako proces priznavanja prethodnog učenja, neovisno o nacionalnim ili regionalnim propisima, uvijek započinje fazom u kojoj kandidat može dobiti savjet o pripremi zahtjeva za priznavanjem prethodnog učenja. Nakon toga slijedi proces predaje zahtjeva te faza evaluacije prije konačne odluke (Slika 1).

Slika 1: Dijagram s pet koraka priznavanja prethodnog učenja na institucijama visokog obrazovanja.

Izvor: istraživanje provedeno u sklopu projekta „Sveučilišni centri priznavanja prethodnog učenja - povezivanje visokog obrazovanja sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem”.

Priprema kandidatâ za vrednovanje ishoda učenja ostvarenih izvan formalnog sustava obrazovanja

Nakon što ustanove da su zaista ostvarili vrijedne ishode učenja za koje žele formalno priznanje i certifikat, kandidati bi trebali biti u mogućnosti kontaktirati centar za priznavanje prethodnog učenja osobno, putem elektronske pošte ili telefonski. Prikladan način pružanja informacija o priznavanju je bitan za učinkovitu komunikaciju s kandidatima. Dobro uređena internetska stranica s objašnjenjima ili rubrikom s pitanjima i odgovorima može biti od velike pomoći u informiranju o obrascima i drugoj dokumentaciji te detaljima postupka priznavanja na sveučilištu. Primjer jasno sastavljene i sadržajem bogate internetske stranice jest stranica *Cork Institute of Technology* (<http://www.cit.ie/rpl>). Preko interaktivnih je rubrika moguće dogovoriti sastanak sa savjetnikom za priznavanje ili se predbilježiti za radionicu o pripremi zahtjeva. Nadalje, stranica pruža potpune informacije s pregledom različitih rubrika na transparentan način, što osigurava bolja objašnjenja kandidatima. Zanimljiv način informiranja može biti i manje formalna metoda putem pisanog ili video bloga. *Marylhurst University* ima video blog (<https://blog.marylhurst.edu/pla/>), koji zainteresiranima donosi informacije o praktičnim iskustvima kandidata koji su prošli postupak. Zainteresirani se kandidati tako mogu upoznati s izazovima koji im slijede i time bolje pripremiti za postupak. Iz tog razloga prilikom otvaranja centra za priznavanje na instituciji visokog obrazovanja valja posebnu pažnju obratiti na odgovarajuću pripremu i ponudu informacija putem internetskih stranica.

Ovisno o potrebama institucije ili broju kandidata, svako se sveučilište ili fakultet može odlučiti za različit pristup organizaciji pripreme kandidatâ za postupke priznavanja. Imajući na umu da je priznavanje zamišljeno kao formativno iskustvo, dakle kandidati bi tijekom postupka trebali nešto naučiti, kandidatima treba osigurati podršku za vrijeme trajanja postupka. Prije predavanja zahtjeva za priznanje prethodnog učenja, kandidati mogu (ovisno o propisima pojedine institucije) pohađati sesije individualnog savjetovanja ili pak tečaj pripreme za postupak.

Prva se opcija obično sastoji od individualnih sastanaka sa savjetnikom za priznavanje, što kandidatima omogućuje osobni kontakt i usredotočenje na njihove konkretne aplikacije. Ta je metoda, međutim, vrlo skupa i oduzima mnogo vremena. Iz tog razloga mnoga sveučilišta i fakulteti usmjeravaju kandidate na pohađanje posebnih tečajeva ili radionica prije pokretanja postupka; ti se pripremni tečajevi obično organiziraju kao skupna predavanja gdje kandidati uče kako podnijeti zahtjev za priznavanje. Takav pristup snižava troškove postupaka priznavanja, a kandidatima ipak omogućuje interakciju sa savjetnicima (radionice su organizirane seminarski) koji obično vode radionice. Kandidati mogu sami odabrati na koji način žele započeti proces, no moraju biti svjesni troškova koje će snositi.

Kandidatima treba biti na raspolaganju katalog studijskih programa koji su u ponudi na dotičnoj instituciji. Treba im pomoći da jasno odrede obrazovne kurikulume čiji se ishodi učenja (po mišljenju kandidata) podudaraju s rezultatima koje su kandidati ostvarili tijekom prethodnog učenja.

Kandidati bi trebali sami procijeniti svoju stručnost u danom području uz pomoć savjetnikâ za priznavanje, koji će tada odrediti kolegije/module na temelju kojih bi kandidati trebali sastaviti svoje aplikacije. Nakon konačnog odabira konkretnih kolegija/modula, savjetnik mora odabrati vrednovatelja (ili vrednovatelje) u akademskom području koje će omogućiti odgovarajuću evaluaciju zahtjeva. Savjetnici su također dužni kontaktirati vrednovatelje i saznati koje dokaze i popratne dokumente kandidati trebaju dostaviti. U nekim se slučajevima radi tek o portfelju dokumenata, dok u drugima vrednovatelji mogu tražiti prezentaciju, pisani tekst ili usmeni ispit.

Kandidati bi neformalne ishode učenja koje su ustanovili trebali samostalno prilagoditi najprikladnijim kurikulumima/kolegijima/modulima u ponudi određene institucije. Broj predmeta za koji kandidat može tražiti priznavanje ovisi o opsegu prethodnog učenja na temelju iskustva, radnog iskustva, završenim programima osposobljavanja itd. – imajući na umu moguća ograničenja iz zakonske regulative ili sveučilišnih propisa.

Nacrt obrazaca, priprema i evaluacija zahtjeva za priznavanje prethodnog učenja

Svaka bi institucija visokog obrazovanja trebala prijavne obrasce za priznavanje prethodnog učenja prilagoditi svojim internim potrebama. To vrijedi i za katalog i vodič za kandidate te smjernice i evaluacijske obrasce za vrednovatelje. Dokumente može samostalno sastaviti svako sveučilište ili fakultet, no mogu biti i unificirani na razini države (kao što je slučaj u Estoniji). Zahtjev trebaju pripremiti sami kandidati u elektronskom obliku. Prijavni obrasci trebali bi biti dostupni u obliku otvorenih datoteka koje kandidati mogu uređivati i na taj način pokazati ostvarene ishode učenja. Kandidati zatim savjetnicima šalju ispunjene aplikacije. Oblik u kojem se predaje zahtjev za priznavanje (ispis dokumenta, elektronička verzija) treba prilagoditi propisima institucije.

Rad na pripremi zahtjeva i prikupljanje potrebnih i relevantnih dokaza mogu oduzeti mnogo vremena, stoga kandidatima treba omogućiti da prilagode trajanje procesa svojim profesionalnim aktivnostima i obiteljskim obvezama. Ne bi smjelo biti strogih formalnih vremenskih rokova za pripremu aplikacija i prikupljanje potrebnih popratnih materijala.

Osnovno načelo procesa priznavanja jest da inicijativa za pripremu i podnošenje zahtjeva za priznavanje uvijek leži na samim kandidatima. O njima ovisi hoće li se postupak privesti kraju ili ne. Odgovornost za završetak dogovorenog postupka priznavanja (npr. podnošenje dokaza o prethodnom učenju, pisanje refleksivnog eseja u kojem kandidat predstavlja ishode učenja koje je ostvario izvan sustava formalnog obrazovanja, kao i sudjelovanje u razgovoru u svrhu vrednovanja/usmenom ispitu) je isključivo na kandidatu. S obzirom na razlike u zakonskoj regulativi, u različitim zemljama proces priznavanja prethodnog učenja može biti podložan vremenskim rokovima za neke faze postupka ili troškova. Ukoliko se kandidat prijavljuje za priznavanje dijela studija koji želi upisati, postupak priznavanja mora biti dovršen prije početka studiranja – u takvom se slučaju postupak i raspored moraju prilagoditi postojećim uvjetima. Dodatno, potrebna je prilagodba općenitom načinu funkcioniranja na određenom sveučilištu ili fakultetu, kao što su organizacija akademske godine ili raspored pojedinih studijskih programa.

Postoje različite metode kojima vrednovatelji mogu evaluirati zahtjeve za priznavanje. Vrednovatelj ne smije biti uključen u pripremu zahtjeva. Isto tako ne smije biti sukoba interesa između kandidata i vrednovatelja (npr. vrednovatelj ne smije istovremeno biti i poslodavac, član obitelji, bivši mentor ili predlagač kandidata). Vrednovatelji bi trebali biti članovi nastavnog osoblja koji dobro poznaju kurikulum ili kolegij na koji se zahtjev odnosi i koji izvrsno razumiju razinu znanja i razumijevanja te tip vještina koji se u određenom modulu traži prilikom ocjenjivanja studenata na konvencionalan način. Tako kandidati mogu biti sigurni da će im svaki priznati ECTS bod odgovarati razini i statusu koji u okviru kurikuluma imaju svi ostali studenti.

Kako bi se osigurala objektivnost postupka i usklađenost sa institucionalnim uvjetima osiguravanja kvalitete, savjetnici i vrednovatelji ne bi trebali surađivati u provedbi postupaka vrednovanja zahtjeva za priznavanje. Uobičajeno je da se evaluacija jednog zahtjeva dodijeli samo jednom vrednovatelju, no ukoliko se aplikacija odnosi na više područja stručnosti, u proces se može uključiti i više vrednovatelja. Kao i u drugim vrstama didaktičkih praksi na sveučilištima/fakultetima gdje se evaluiraju postignuća studenata, vrednovatelji priznavanja bi trebali imati određenu autonomiju prilikom evaluacije. Mogu od kandidata zatražiti dodatne popratne materijale, primjerice pisani esej ili usmeni ispit. Nakon evaluacije zahtjeva kandidata, vrednovatelj prosljeđuje svoju odluku koordinatorskom priznavanju koji je zadužen za formalni dio postupka priznavanja ishoda učenja ostvarenih izvan formalnog sustava obrazovanja. Ukoliko zahtjev bude odbijen uslijed nezadovoljavajuće ili nedostatne popratne dokumentacije, kandidat od vrednovatelja mora dobiti jasnu povratnu informaciju o tome zašto dokumenti nisu prihvaćeni ili što kandidat mora naučiti/dodatno dostaviti kako bi dobio potvrdu savladanog rezultata učenja. Nakon evaluacije zahtjeva, vrednovatelj o rezultatima obavještava koordinatorskog priznavanja.

Koordinator priznavanja prosljeđuje pozitivno riješen zahtjev na odobrenje povjerenstvu i vodi računa o tomu da kandidat zaprimi pisanu obavijest o ishodu predanog zahtjeva.

Kad ih jednom odobri povjerenstvo, priznati rezultati prethodnog učenja koji se odnose na pojedine studijske programe mogu se uvrstiti u kandidatov proces stjecanja diplome. U slučaju pozitivno riješenog zahtjeva, kandidati dobivaju službeni dokument koji potvrđuje priznavanje ishoda učenja ostvarenih izvan formalnog obrazovanja u određenom kolegiju/modulu koji se održava na danj instituciji visokog obrazovanja i koji sadrži informacije o broju stečenih ECTS bodova te dodijeljene im razine u nacionalnom kvalifikacijskom okviru.

Zaključak

Priznavanje prethodnog učenja institucijama tercijarnog obrazovanja omogućava da idu u korak s brzim promjenama u društvu te da odgovaraju na dinamične potrebe osoba u procesu učenja. Razumijevanjem činjenice da se učenje odvija u različitim kontekstima i ne isključivo u tradicionalnim okvirima formalnog obrazovanja, visoka učilišta svoja vrata otvaraju novim skupinama potencijalnih studenata. U današnje vrijeme dinamičnih socijalnih preobrazbi, čiji su dio i demografske promjene, takav pristup može biti dio nove fleksibilne strategije visokih učilišta. Priznavanje prethodnog učenja može institucijama visokog obrazovanja isto tako pomoći da poboljšaju suradnju s poslodavcima, na čiji se općeniti nedostatak (osobito u Poljskoj) gleda u negativnom smislu. Priznavanje također omogućuje priljev fleksibilnijih (u ekonomskom smislu) ljudskih resursa na tržište rada. Dugoročno gledano, priznavanje također može biti izvor diversifikacije prihoda na visokim učilištima. Štoviše, obrazovnim institucijama omogućava da zadrže konkurentnost i inovativnost na međunarodnom tržištu tercijarnog obrazovanja. S druge strane, ako žele biti u poziciji iskorištavanja prednosti prakse priznavanja prethodnog učenja, visoka učilišta moraju osigurati profesionalni pristup i funkcioniranje postupaka priznavanja. Centri za priznavanje prethodnog učenja koje smo opisali u ovom poglavlju su jedinice koje osiguravaju učinkovitu i djelotvornu implementaciju postupaka vezanih uz priznavanje ishoda učenja ostvarenih izvan formalnog obrazovanja. Prilikom pokretanja centara za priznavanje prethodnog učenja na određenoj instituciji visokog obrazovanja treba voditi računa o organizaciji institucije, što uključuje smještanje centra za priznavanje unutar strukture institucije, podjeli uloga u fazama postupka te o metodi financiranja centra. Postupke priznavanja treba pažljivo planirati i osmisliti kako bi se osigurala jasnoća i transparentnost, što su ujedno i ključni elementi integriteta čitavog procesa.

Literatura

The Council for Adult and Experiential Learning (CAEL). <http://www.cael.org/pla.htm>

Tallinn University of Technology APEL procedures. <http://www.ttu.ee/studying/new-and-current-student/apel/procedure/>

Prior Learning Assessment, Marylhurst University video blog. <https://blog.marylhurst.edu/pla/>

The Center for Experiential Learning & Assessment, Marylhurst University. <http://www.marylhurst.edu/academics/prior-learning-assessment/index.html>

Recognition of Prior Learning (RPL) service in Cork Institute of Technology. <http://www.cit.ie/rpl>

O AUTORIMA

Jamie Brogan je specijalist u uspostavljanju partnerstava koja prepoznaju, omogućuju i ostvaruju visokokvalitetna iskustva učenja u netradicionalnim akademskim okruženjima. Uže područje stručnosti mu je facilitiranje učenja na radnom mjestu putem suradnje s poslodavcima i bodovanje bodova (Centre for Credit Rating) na *Edinburgh Napier University* (Škotska). U sklopu projekta "Sveučilišni centri priznavanja prethodnog učenja" Jamie je bio međunarodni zagovaratelj fleksibilnijeg pristupa formalnom priznavanju učenja u različitim okruženjima.

Vanja Ivošević je diplomirala na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Preselila se iz Zagreba u Beograd 2009. godine kako bi radila u Centru za obrazovne politike, kao zamjenica direktora. Vraća se u Zagreb 2011. godine, gdje je radila u Institutu za razvoj obrazovanja, prvenstveno na temama priznavanja prethodnog učenja, razvoja hrvatskoga nacionalnog kvalifikacijskog okvira i pristupa visokom obrazovanju. Potom se opet vratila u Centar za obrazovne politike kao istraživačica na nekoliko projekata, uključujući regionalni projekt naziva "*Towards Sustainable & Equitable Financing of Higher Education Reform in Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia*".

Dr. Beata Jałocha je istraživačica na *Jagiellonian University* u Krakovu (Poljska). Glavna područja njezinih istraživačkih interesa tiču se razumijevanja upravljanja projektima, programima i portfeljima u javnom sektoru. Također je uključena u izradu rješenja u području cjeloživotnog učenja i priznavanja prethodnog učenja na poljskim institucijama visokog obrazovanja.

Prof.dr.sc. Pascal Lafont, je predavač i istraživač na Fakultetu pedagoških i društvenih znanosti na *Paris-Est Créteil University* (UPEC, Francuska). Bavi se istraživanjem učinaka osposobljavanja, priznavanja i vrednovanja prethodnog učenja te, s druge strane, reprezentacije i odnosa ekonomskih, socijalnih i političkih sudionika spram javnih politika rada, zaposlenja i osposobljavanja na lokalnoj i međunarodnoj razini. Zadužen je za razvoj međunarodnih odnosa na UPEC te za međunarodni magistarski studij "Stručnost, inženjerstvo i organizacijski menadžment". Također je član međunarodne mreže za razvoj obrazovanja i osposobljavanja *REDFORD International*.

Nina Vranešević Marinić je voditeljica projekta u Institutu za razvoj obrazovanja (Hrvatska). Dosad je vodila brojne domaće i sudjelovala u nekoliko EU projekata u području javnih politika i usluga u visokom obrazovanju, prvenstveno vezanih za akademsku mobilnost i veze između visokog obrazovanja i tržišta rada, kao i obrazovnog savjetovanja o mogućnostima studiranja i profesionalnog savjetovanja.

Prof.dr.sc. Marcel Pariat, predavač i istraživač na Fakultetu pedagoških i društvenih znanosti na *Paris-Est Créteil University* (UPEC, Francuska). Bavi se istraživanjem učinaka osposobljavanja, priznavanja i vrednovanja prethodnog učenja te, s druge strane, reprezentacije i odnosa ekonomskih, socijalnih i političkih sudionika spram javnih politika rada, zaposlenja i osposobljavanja na lokalnoj i međunarodnoj razini. Pročelnik je Odsjeka za doktorske studije na UPEC, voditelj međunarodne suradnje i predsjednik međunarodne mreže za razvoj obrazovanja i osposobljavanja REDFORD International.

Prof.dr.sc. Grażyna Praweńska-Skrzypek je predstojnica Katedre za metodologiju i tehnike upravljanja na Institutu za opće poslove *Jagiellonian University* u Krakovu (Poljska). Bila je direktorica Instituta u periodu od 1997. do 2007., a od 2008. do 2009. zamjenica državnog tajnika u poljskom Ministarstvu znanosti i visokog obrazovanja. Također je predstavljala Poljsku u Upravnom odboru za visoko obrazovanje i istraživanje Vijeća Europe i bila članicom upravnog odbora programa Institucionalno upravljanje u visokom obrazovanju OECD-a. Od 2006. je članica Odbora za znanost Fondacije europskih regija za istraživanje u obrazovanju i osposobljavanju (*Fondation des régions européennes pour la recherche en éducation et formation*, FREREF).

Dr. Marina Shapira predaje Kvantitativne metode istraživanja na *University of Stirling*. Njezino obrazovanje je iz područja sociologije, u Izraelu (magisterij, *University of Haifa*) i Engleskoj (doktorat znanosti, *Oxford University*), a istraživački interesi u područjima socioekonomskih nejednakosti, imigracije i integracije, obrazovanja i obrazovnih politika. Njezino nedavno istraživanje financiralo je Vijeće za društvena i ekonomska istraživanja Velike Britanije (*UK Social and Economic Research Council*), a uključuje komparativnu studiju prijelazâ iz školovanja na radno mjesto za mlade u Engleskoj, Škotskoj i Walesu, analize uzroka zakirutosti djece imigranata u području obrazovanja u 18 zapadnih zemalja destinacija za imigrante, te istraživanje utjecaja imigracije na tržište rada u Velikoj Britaniji.

